

Minä sulle homonyymit näytän.
Kielellinen leikkittely Pertti Jarlan Fingerpori-sarjakuvassa

Vilenius, Anne Maijastiina
Pro gradu -tutkielma
Turun yliopisto
Kieli- ja käännöstieteiden laitos
Suomen kieli
Huhtikuu 2010

TURUN YLIOPISTO

Kieli- ja käännöstieteiden laitos/humanistinen tiedekunta

VILENIUS, ANNE MAIJASTIINA: *Minä sulle homonyymit näytän*. Kielellinen leikittely Pertti Jarlan Fingerpori-sarjakuvassa

Pro gradu -tutkielma, 102 s., 5 liites.

Suomen kieli

Huhtikuu 2010

Tutkielmassa tarkastellaan kielellistä leikittelyä Pertti Jarlan Fingerpori-strippisarjakuvissa. Fingerpori on ilmestynyt mm. Helsingin Sanomissa vuodesta 2007 alkaen. Useat Fingerporin vitsit perustuvat kielenaineiksilla leikittelyyn. Mukaan tähän tutkimukseen valikoitui 122 strippiä 748 stripistä, jotka on julkaistu Helsingin Sanomissa helmikuun 2007 ja elokuun 2009 välillä. Stripit on valittu siten, että ne tarjoavat mahdollisimman monipuolisen otoksen eri leikittelykeinoista.

Fingerporin kielelliseen leikittelyyn perustuvissa stripeissä käytetään niin sana-, lauseke- kuin lausetason leikittelykeinoja. Analysoin työssäni tällaisia strippejä suomen kielen deskriptiivistä muoto-, sananmuodotus- ja lauseoppia apuna käyttäen. Analysoin strippejä myös semanttisista ja pragmaattisista näkökulmista käsin. Oman sijansa saa myös sarjakuvan kontekstuaalinen tulkinta. Työni tutkimusosassa analysoin lähinnä mikrotasolla erilaisia leikittelykeinoja. Käyn läpi kvalitatiivisesti kielellisiä leikittelykeinoja esimerkkien valossa. Tarkkoja esiintymismääriä en työssäni esittelen. Esittelen kuitenkin karkean jaottelun strippien leikittelykeinoista.

Fingerporissa esiintyvä kielellinen leikittely rakentuu pääosin monitulkintaisista ilmauksista, jotka tavallisesti poikkeavat suomen kielen konventionaalisista merkityksistä. Suuri osa kielellisestä leikittelystä perustuu yksittäisten sanojen polysemian ja homonymian varaan. Käyn läpi myös monisanaisten kielen yksiköiden monimerkityksisyyksiä, kuten leksikaalistuneiden idiomien, fraasien ja sananparsien käyttöä leksikaalistumattomissa muodoissaan.

Fingerporissa rikotaan normatiivisen yleiskielen ja pragmaattisen odotuksenmukaisuuden rajoja. Sarjakuvassa pyritään kielellisellä leikittelyllä luomaan humoristisia vaikutelmia. Fingerporin maailma tarjoaakin monipuolisen kehyksen tällaiselle leikittelylle.

Asiasanat: sarjakuva, sarjakuvastrippi, Fingerpori, homonymia, polysemia, idiomi, semantiikka, morfologia, syntaksi, sanaleikki

SISÄLLYS

1. JOHDANTO	3
1.1. Tutkimuksen tausta ja tavoitteet	3
1.2. Tutkimuksessa käytetty aineisto	4
1.3. Aiemmat tutkimukset aiheeseen liittyen	5
2. SARJAKUVA	6
2.1. Sarjakuvan historiaa	6
2.2. Sarjakuvan teoriaa	7
2.3. Pertti Jarla ja Fingerpori	11
3. TUTKIMUSAINEISTON ESITTELY	15
4. KIELELLISEN LEIKITTELYN KEINOT	17
4.1. Yleistä kielellisestä leikittelystä ja vitseistä	17
4.2. Tekstiyhteys tulkinnan tukena	21
4.3. Kontekstin tarjoama semanttinen tuki	22
5. FINGERPORISSA KÄYTETYT KIELELLISEN LEIKITTELYN KEINOT	24
5.1. Leksikaalinen monitulkintaisuus	24
5.1.1. Homonymia	24
5.1.1.1. Leksikaalinen homonymia	25
5.1.1.2. Sananmuotohomonymia	28
5.1.2. Paradigmansisäinen sananmuotojen monitulkintaisuus	40
5.1.3. Polysemia	41
5.2. Yhdyssanat ja sanaliitot leksikaalistumattomassa merkityksessä	59
5.3. Idiomit, fraasit ja sananparret	67
5.4. Syntaktinen monitulkintaisuus	81
5.5. Muut keinot	87
5.5.1. Sananmuodostus	87
5.5.2. Metonymia	89
5.5.3. Satunnaisia leikittelyn keinoja	91

6. LOPUKSI	94
LÄHTEET	97
LIITE	Esimerkkejä Fingerpori-stripeistä (20 kpl)

1. JOHDANTO

1.1. Tutkimuksen tausta ja tavoitteet

Sarjakuva elää Suomessa nyt kultakauttaan. Suomalaisia tekijöitä on enemmän kuin koskaan ja suuren yleisönkin tuntemia menestyneitä sarjakuvia tulee esiin säännöllisin väliajoin. Sarjakuvat ovat Mitä Suomi lukee -listojen kymmenen kärjessä (Kirjakauppaliitto), esimerkiksi helmikuun 2009 kotimaisen kaunokirjallisuuden kymmenen kärjessä oli peräti viisi sarjakuva-albumia. Tämän vuoden (2010) alussa lista näyttää varsin samankaltaiselta. Arvostuksen kasvua osoittaa, että perinteinen kirjallisuuden Finlandia-palkinto on saanut rinnalleen Sarjakuva-Finlandia-palkinnon (Sarjakuva-Finlandia). Uusin kotimaisista suursuosikeista on Pertti Jarlan Fingerpori, joka on tutkimuskohteeni käsillä olevassa pro gradu -työssä.

Fingerpori on strippisarjakuva, jota käsikirjoittaa ja piirtää Pertti Jarla. Parhaiten Fingerpori tunnetaan arkisarjana, joka on ilmestynyt Helsingin Sanomissa helmikuusta 2007 alkaen. Sittemmin Fingerpori on alkanut ilmestyä myös muissa sanomalehdissä, ja sitä on julkaistu myös sarjakuva-albumeissa. Kolmas kovakantinen Fingerpori-albumi ilmestyi helmikuussa 2010. Maaliskuussa 2010 ilmestyi *Fingerpori. Heräämisopas*, joka kokoaa yhteen strippejä, jotka liittyvät – kiinteämmin tai väljemmin – uskontoon. Uusia sanomalehtijulkaisuja tulee jatkuvasti lisää. Viimeisimpänä tulokkaana Turun Sanomat alkoi julkaista Fingerporia vuoden 2010 alussa. Fingerpori on tätä nykyä yksi tunnetuimmista ja suosituimmista suomalaisista nykysarjakuvista. Olen itse lukenut Fingerporia sen ilmestymisestä lähtien. Fingerpori valikoitui tutkimuskohteekseni, koska se on täynnä herkullista ja tutkimisen arvoista kielenainesta. Fingerpori on kasvanut todelliseksi ilmiöksi, ja yhtenä Suomen suosituimmista sarjakuvista se ansaitsee myös mielestäni paikkansa tieteellisen tutkimuksen kohteena.

Käsillä olevassa pro gradu -työssäni tarkastelen Fingerporin kielellistä leikittelyä lähinnä semantiikan ja pragmatiikan kannalta. Työkaluinani käytän myös morfologisia ja syntaktisia näkökulmia. Keskityn kuvaamaan ja tutkimaan kielellisiä monitulkintaisuuksia, joita Fingerporissa esiintyy runsaasti. Fingerporin vitsejä leimaavat alatyyliset sanaleikit, jotka näyttävät perustuvan suurelta osin polysemiaan ja homonymiaan. Tämä on kirvoittanut mielipiteitä suuntaan ja toiseen, esimerkiksi

uskontotieteen dosentti Olli Alho kirjoittaa kriittisen arvion ensimmäisestä Fingerpori-albumista Helsingin Sanomien kulttuurisivuilla (HS 12.4.2008):

Jarlan kuvakomiikkaa elähdyttää homonymiaksi kutsuttu ilmiö, siis se, että kielen kaksi sanaa ovat kirjoitusasultaan samat, mutta merkitykseltään erilaiset. Tämä erityisesti koululapsia riemastuttava seikka (kts. Kilon poliisi, SKS 1989) on kielen varhaisessa oppimisvaiheessa tärkeä väline sen monien mahdollisuuksien hahmottamisessa, mutta jaksaa yleensä kiinnostaa aikuista kielen puhujaa vain rajatussa määrin. Tässä tämän kokoelman erityinen ongelma.

Kun Heimo Vesa menee sovittamaan housuja, pukukopista ilmestyy Jeesus, joka ilmoittaa jo "sovittaneensa ne sinunkin puolestasi". Juliste kehottaa "työläisiä astumaan johtoon": seuraavassa ruudussa työläinen kompastuu johtoon. Isä käskee poikaansa kokemaan katiskan: poika istuu veden alla katiskassa ja toteaa "eipä ole kummainen kokemus".

Onkin kiinnostavaa tutkia, kuinka paljon Olli Alhon väitteessä on perää, eli miten paljon Fingerporin huumori rakentuu homonymian varaan. Toisaalta taas on syytä selvittää, millä muilla kirjallisen kielen keinoilla huumoria Fingerporissa rakennetaan.

Haluan kiittää työskentelyäni auttaneita sarjakuva-alan asiantuntijoita, erityisesti kustantamo Arktisen Banaanin tuottaja Vesa Kataistoa lehtileikkeiden lainaamisesta Arktisen Banaanin lehtileikearkistosta.

1.2. Tutkimuksessa käytetty aineisto

Tutkin Helsingin Sanomissa julkaistuja Fingerpori-strippejä ensimmäisen kahden ja puolen vuoden ajalta, eli helmikuusta 2007 elokuuhun 2009 julkaistuja strippejä. Tänä aikana strippejä ilmestyi kaiken kaikkiaan 748 kappaletta. Jokaisesta Fingerpori-stripistä on löydettävissä Pertti Jarlan sinne piilottama järjestysnumero. Tarkempi tarkastelu osoittaa, että kaikki stripit eivät ole tulleet julkaistuiksi, koska aineistossani strippejä on vähemmän kuin järjestysnumeroiden osoittama luku (761). Näistä 748 stripistä omaan aineistooni valikoitui strippejä yhteensä 122 kappaletta. Valitsin aineistooni strippejä siten, että aineisto kattaa mahdollisimman monenlaisia kielellisen leikittelyn keinoja. Tällaisia kielellisen leikittelyn keinoja ovat mm. homonymialla, polysemialla, sekä yhdyssanojen ja idiomien ym. monitulkintaisuudella operoiminen. Aineiston, sen jaottelun ja valintaperusteet esittelen tarkemmin luvussa 3.

1.3. Aiemmat tutkimukset aiheeseen liittyen

Fingerpori on vielä suhteellisen uusi sarjakuva, joten siitä ei ole tiettävästi vielä olemassaolevia tutkimuksia. Aihe on kuitenkin tätä työtä kirjottaessani varsin pinnalla, joten tekeillä saattaa olla muitakin tutkimuksia, joista en ole omaa työtä tehdessäni tietoinen.

Sarjakuvan tutkimusta Suomessa on tehty suhteellisen vähän. Sarjakuvaa sivuavia pro gradu -töitä on tehty muutamia, ja lisäksi sarjakuvasta on väitellyt Pekka A. Manninen (1995). Kyseinen väitöskirja, *Vastarinnan välineistö. Sarjakuvaharrastuksen merkityksiä*, on tehty kasvatustieteelliseen tiedekuntaan, joten kielitieteellistä näkökulmaa teos antaa suhteellisen vähän. Käytän sarjakuvaan liittyvissä kysymyksissä lähteinäni mm. Mannisen teosta, sekä esimerkiksi Juha Herkmanin teosta *Sarjakuvan kieli ja mieli* (1998) ja Harto Hännisen ja Petri Kemppisen toimittamaa teosta *Lähtöruutu sarjakuvaan* (1994). Maininnan arvoinen on toinenkin sarjakuva-aiheinen suomalainen väitöskirja, Päivi Arffmanin *Comics go underground* (2004), joka käsittelee underground-sarjakuvaa vastakulttuurina vuosien 1967–1974 Yhdysvalloissa. Maailmalta on syytä mainita ainakin Scott McCloud yhtenä tärkeimmistä sarjakuvan tutkijoista. Suomeksi häneltä on julkaistu teos *Sarjakuva, näkymätön taide* (1994). Poikkeuksellisen teoksesta tekee se, että se on tehty kokonaan sarjakuvamuotoon ja onkin tästä syystä erittäin havainnollinen sarjakuvan perusteos. Suomalaisista sarjakuvan teoriaa esittelevistä teoksista tulen viittaamaan vain Mannisen väitöskirjaan tarvittavilta osin. Sarjakuva-aiheisia suomen kielen pro gradu -töitä on myös tehty jonkin verran. Esimerkiksi Meri Haikaraiselta on ilmestynyt *Mämmilä*-sarjakuvan sosiolingvistiikkaa käsittelevä pro gradu -tutkielma Jyväskylän yliopistossa vuonna 2004. Olen hyödyntänyt Haikaraisen työtä pääasiallisesti litterointia koskevissa kysymyksissä. Otin mallia hänen tavastaan litteroida striippien kielelliset ainekset pro gradu -työhöni. Pertti Jarlaa ja Fingerporia koskevan aineistoni olen kerännyt pääasiassa Internetistä sekä sanoma- ja aikakauslehtiartikkeleista.

Kielellisestä leikittelystä ei ole Suomessa tehty kovin kattavia yleisteoksia. Aihetta on käsitelty pääasiassa erilaisissa lyhyehköissä artikkeleissa sekä pro gradu -töissä. Kielellisen monitulkintaisuuden osalta viittaa Klaus Laalon tutkimuksiin (1989 ja 1990). Etenkin teos *Säkeistä patoihin – Suomen kielen monitulkintaiset sananmuodot* (1990) on keskeisellä sijalla työssäni. Teos käsittelee suhteellisen kattavasti muun

muassa homonymiaa ja polysemiaa. Hyödynnän myös useita eri semantiikan ja pragmatiikan teoksia ja artikkeleita, esimerkiksi Pentti Leinon (1993), Marja Nenosen (2002) ja Matti Larjavaaran (2007) tutkimuksia. Leena Kytömäki (1986) on kirjoittanut artikkelin kielellisestä leikittelystä ja eriteltyt siinä Suomen Kuvalehden (SK) Jyvät ja akanat -palstalla ilmestyneitä kieliansoja ja -helmiä. Viittaan myös hänen artikkeliinsa omassa tutkimuksessani niiltä osin, kun tutkimustulokset ja -aineisto kohtaavat oman työni kanssa. Maininnan arvoisia ovat myös Erik Ahlmanin (1939) ja Aarni Penttilän (1961; 1966) tutkimukset kielellisestä leikittelystä. Pro gradu -töistä keskeisimmän sijan omassa tutkimuksessani ovat saaneet Leena Aarikka-Stenroosin työ lehtimainonnan sanaleikeistä sekä Piia Seppälän pro gradu, joka käsittelee *Alivaltiosihteerin* loppuheittojen sanaleikkejä.

2. SARJAKUVA

2.1. Sarjakuvan historiaa

Sarjakuva on suhteellisen nuori kulttuurin muoto. Harto Hännisen ja Petri Kempin toimittamassa teoksessa *Lähtöruutu Sarjakuvaan* (1994) todetaan, että tutkijat ovat lähes yksimielisiä, että maailman ensimmäinen sarjakuva on Richard Felton Outcaltin *Yellow Kid*, joka alkoi ilmestyä Yhdysvalloissa vuonna 1896. Tätä edelsi amerikkalaisen sanomalehdistön paisuminen. Myös tätä ennen erilaisia kuvakertomuksia esiintyi, mutta näitä ei luokitella nykyisenkaltaiseksi sarjakuvaksi (mt: 8). 2000-luvulla sarjakuvan tutkijat ovat kuitenkin pitäneet yhtenä ensimmäisenä sarjakuvana sveitsiläisen Rodolphe Töpfferin sarjakuvaa *Herra Koipeliini* (*Monsieur Cryptogame*), joka alkoi ilmestyä vuonna 1830. Tämä tarkoittaa sitä, että sarjakuva on elokuvaakin vanhempi ilmaisumuoto. *Herra Koipeliinia* voidaan pitää myös ensimmäisenä Suomessa ilmestyneenä sarjakuvana. Se alkoi ilmestyä aluksi *Sanomia Turusta* -lehdessä vuonna 1857. (*Sarjainfo* 1/2007: 36.) Fingerporin kaltaista päivittäissarjakuvaa alettiin julkaista hieman *Yellow Kidiä* myöhemmin, 1900-luvun ensimmäisen vuosikymmenen puolessavälissä (Hänninen & Kempainen 1994: 13). Aivan ensimmäisten joukossa oli Clare Briggsin *A. Piker Clerk*, joka ilmestyi vain muutaman viikon ajan. Sen sijaan Bud Fisherin *Mutt and Jeff* (*Matti Mainio ja Jussi Juonio*), joka alkoi ilmestyä vuonna 1907, jatkoi ilmestymistään useiden vuosikymmenten ajan. Suomessa sitä on julkaissut ainakin viikkolehti *Seura*.

Ennen 1950-lukua sanomalehtisarjakuvien suosio laski alkuajoista. Hänninen ja Kemppinen (1994: 30) näkevät ainakin kolme tärkeää syytä: sarjakuvalehtien sarjakuvat olivat runsaampia, koska niissä oli enemmän piirrostilaa, ja usein ne olivat myös paremmin piirrettyjä. Sanomalehtisarjakuvien piirtäjien piti oppia käyttämään paremmin hyödykseen pienempää tilaa. Lisäksi uuden median, television, vaikutus näkyi siinä, että sanomalehtien jatkuvajuoniset sarjakuvat alkoivat tuntua lukijoista liian pitkäväteisiltä. Tämän lisäksi sanomalehdet alkoivat vähitellen vähentää sarjakuville annettua palstatilaa. Vuonna 1950 alkoi kuitenkin ilmestyä kaksi vielä tänä päivänäkin merkittävää päivittäissarjakuvastriippiä, Charles M. Schulzin *Peanuts (Tenavat)* ja Mort Walkerin *Beetle Bailey (Masi)*. Molemmissa sekä piirrostyylillä että dialogilla on pelkistetympää, ja ne rakentuvat yksittäisille vitseille, toisin kuin varhaisemmat sarjakuvat. (Hänninen & Kemppinen 1994: 30.)

Suomeen sarjakuva tuli myöhemmin kuin muihin pohjoisen Euroopan maihin. Tavallisimmin ensimmäisenä suomalaisena sarjakuvana mainitaan vuonna 1911 ilmestynyt Ilmari Vainion *Professori Itikaisen tutkimusretki*. Ensimmäinen säännöllisesti ilmestynyt suomalainen sarjakuva oli *Kuluttajan Lehdessä* ilmestynyt *Pekka Puupää*, jota piirsi Ola Fogelberg. *Pekka Puupäälle* eräänlaisen tribuutin on tehnyt myös Pertti Jarla Fingerpori-stripissään, joka julkaistiin Helsingin Sanomissa 5.2.2008 (esimerkki nro 107). Helsingin Sanomien ensimmäinen sarjakuva oli Akseli Halosen piirtämä sarjakuva *Herra Pulliainen*, joka alkoi ilmestyä vuonna 1927. (Hänninen & Kemppinen 1994: 66.)

2.2. Sarjakuvan teoriaa

Hänninen ja Kemppinen (1994: 82) kirjoittavat sarjakuvan muodostuvan kuvista ja kirjoituksesta. He lisäävät, että on toki olemassa myös nonverbaalisia sarjakuvia, jotka toimivat puhtaasti visuaalisen ilmaisun avulla, mutta yleensä sarjakuva vaatii tuekseen kirjoitettua tekstiä. Tärkeimpiä tekstejä sarjakuvassa ovat sarjakuvan dialogi, sarjakuvahahmojen käymä keskustelu, sekä monologi eli sisäinen puhe tai ajatukset. Toisinaan sarjakuvassa esiintyy myös välitekstejä, joilla selitetään tapahtumia tai siirtymiä paikasta (tai ajasta) toiseen. Niin kutsutut tehostetekstit puolestaan ovat puhtaasti sarjakuvalla ominaisia lisäkkeitä, joilla ei ole kerronnallista merkitystä: ne luovat auditiivisen illuusion, mykän äänimaailman, joka tehostaa tapahtumien voimaa. (Mt: 82.) Sarjakuvan lukeminen eroaa melko suuresti pelkän kirjoitetun tekstin tai

yksittäisen kuvan tai elokuvan lukemisesta, Hänninen ja Kempainen kirjoittavat. Sarjakuvassa kuvien välinen jatkuvuus toteutuu vain lukijan päässä. (Mt: 83.)

Sarjakuvaa on yritetty määritellä eri tavoin 1940-luvulta alkaen. Juha Herkman (1998: 21) kirjoittaa, että yhden ensimmäisistä sekä tunnetuimmista sarjakuvan määrittelyyrityksistä esitti sarjakuvataiteilija Coulton Waugh vuonna 1947 kirjassaan *The Comics*. Waughin mukaan sarjakuvan kolme keskeistä piirrettä ovat: 1) kuvasarjan avulla kerrottu kertomus, 2) hahmogallerian pysyvyys ja 3) dialogin tai muun tekstin kytkeminen kuvan yhteyteen. (Herkman 1998: 21 < Waugh 1947: 14.) Pekka A. Manninen toteaa kuitenkin väitöskirjassaan (1995: 9), että määritelmän kohdat kaksi ja kolme eivät ole sitovia. Hahmogallerian vaihtumattomuus pätee lähinnä sellaisiin sanomalehtisarjakuviin, jotka ovat ilmestyneet Waughin teoksen julkaisuaikana. Määritelmän kolmatta kohtaa voi puolestaan kritisoida sillä, että on olemassa myös tekstittömiä sarjakuvia. (Manninen 1995: 9.)

Tässä pro gradu -työssä käsitellyssä oleva Fingerpori yksinään kumoaa kaksi viimeistä määritelmää, sillä Fingerporissa hahmogalleria kasvaa jatkuvasti. Fingerporissa on toki osittain vakiintunut hahmogalleria, mutta sarjaan ilmestyy säännöllisesti myös uusia hahmoja. Jotkut ovat vain yhdessä stripissä vierailevia hahmoja, toisia puolestaan käytetään useammassa stripeissä. Fingerporin tekijä Pertti Jarla on itse useissa haastatteluissa kertonut, että hän striippien tekoprosessinsa aikana keksii ensin vitsit ja sovittaa ne sitten Fingerporin maailmaan (esim. *Keskipohjanmaa* 14.11.2008). Tavallisesti sarjakuvan tekemisen lähtökohtana ovat ennemmin hahmojen ominaisuudet. Fingerporissa on toisaalta myös tiettyjä hahmoja, joiden vitsikkyys perustuu lähinnä yhteen vitsiin. Paras esimerkki tällaisesta hahmosta on Rivo-Riitta, joka laukoo kaksimielisiä repliikkejä. Lisäksi Fingerporissa esiintyy suhteellisen paljon täysin sanattomia strippejä tai strippejä, joissa kielenaineokset ovat lähinnä viitteellisesti taustalla, eivätkä tuo tulkintaan uusia ulottuvuuksia. Niiden tehtävänä on tuoda sarjakuvaan lähinnä taustaelementtejä, joita ovat esim. paikkaan tai aikaan viittaavat tekstit, kuten tienviitat ja logot. Herkman (1998: 22) kirjoittaa, että merkittävimpanä tekijänä sarjakuvan määrittelyssä voidaan pitää kerronnallisuutta. Kerronnallisuus eli tarinan esittäminen sarjallisesti kuvien (ja sanojen) avulla on se tekijä, joka erottaa sarjakuvat esimerkiksi muusta karikatyyrikuvien perinteestä, kuten pilakuvista. Osa Fingerporin stripeistä on luettavissa myös pilakuvien kategoriaan.

Pekka A. Manninen esittää omassa väitöskirjassaan (1995: 9–11) muutamia muitakin määritelmiä, joita on vuosien varrella sarjakuvasta esitetty eri tutkijoiden ja tekijöiden toimesta, mutta en käy tässä niitä sen tarkemmin läpi, koska ne eivät liity varsinaisesti omaan työhöni. Juha Herkman kirjoittaa osuvasti sarjakuvien määrittelystä, että sarjakuvien moninaisuus ja niiden lukuisat erilaiset käyttöyhteydet ovat tehneet siitä ihmion, joka pakenee erilaisia yleismääritelmiä. Voidaan sanoa, että aina löytyy sarjakuvia, jotka rikkovat kehitetyn määritelmän jollakin tasolla. (Herkman 1998: 21–22.)

Joseph Witek (1989) näkee, että käsinkirjoitetulle tekstille sarjakuvissa on kaksi perusteltua syytä: esteettinen ja käytännöllinen. Useimmiten sarjakuvien tekstit ovatkin käsin tekstattuja. Witek toteaa, että käsintekstaus luo helpommin vaikutelman ihmisäänen monista eri vivahteista kuin koneella kirjoitettu teksti. (Mt: 23.) Myös lähes kaikki Fingerporissa esiintyvä tekstiaines on kirjoitettu käsin, poikkeuksia omassa aineistossani on vain muutama. Kolmannessa luvussa (s. 16–17) kerron lisää siitä, millaista merkitystä tekstaustavalla on Fingerporin vitsien luomisessa.

Käsillä olevassa työssä aineistona on käytetty sanomalehdistrippejä. Juha Herkman käyttää Thomas Ingen määritelmää sarjakuvastripistä. Tämän määritelmän mukaan strippi on avoin dramaattinen kertomus, jossa tietty henkilöjoukko toistuu. Kertomus toteutetaan piirrosten sarjana, ja se sisältää usein dialogia puhekuplissa, ja tämän lisäksi se voi sisältää kertovaa tekstiä. Sarjakuvastrippejä julkaistaan sarjallisesti sanomalehdissä. (Herkman 1998: 104 < Inge 1979: 631.)

Arthur Asa Berger kirjoittaa, että sanomalehtisarjakuvassa voidaan nähdä kahta eri kerronnan rakennetta. Ensinnäkin on ryhmä, jota Berger nimittää nimellä ”*gag*” *strips*, eli niissä kerrotaan jokin ”sulkeutuva” vitsi, kasku tai episodi jokaisessa sarjan jaksossa. Toinen ryhmä on *serials*, jotka ovat jatkuvajuonisia pidempiä tarinoita. Nykyisin on tavallista, että stripeissä yhdistyvät nämä molemmat ulottuvuudet. (Berger 1997: 101.) Fingerpori esimerkiksi on tällainen strippisarjakuva. Siinä pääosaa näyttelevät edellä kuvatun kaltaiset ”sulkeutuvat” vitsit, mutta ajoittain nähtävissä on myös juonenkehittelyä, joka ulottuu toisiin strippeihin, joskus jopa niin että vitsi aukeaa kokonaisuudessaan oikeastaan vain, jos on lukenut Fingerporia aiemminkin. Myös hahmogallerian tuntemisella on merkitystä, esimerkiksi tieto Asko Vileniuksen hahmon perversseistä taipumuksista, tai Rivo-Riitan tapa keksiä kaikesta kaksimielisiä heittoja,

saattaa avata monta kielileikkiä Fingerporissa. Suurimmaksi osaksi Fingerporin stripit on muotoiltu kuitenkin niin, että vitsi seisoo omilla jaloillaan. Tämä on tarpeellista siksikin, että strippi ilmestyy monissa lehdissä, eikä strippien esiintymisjärjestys ole kaikissa lehdissä aina sama.

Yksiruutuinen strippi on Juha Herkmanin (1998: 105) mukaan erityistapa, jossa kerronnallisuus koostuu eri merkkijärjestelmien kytkeytymisestä toisiinsa sekä siitä kontekstista, johon lukija stripin tapahtumat kytkee. Lukijan tehtävä on kerronnallistaa tällainen strippi itse ja suhteuttaa se sarjan muihin jaksoihin. Lukija myös miettii, mitä on tapahtunut ennen esitettyä tilannetta, ja mihin tapahtumat johtavat. Yksiruutuinen strippi Herkmanin mukaan vertautuu myös pilapiirroksiin. (Mt. 105.) Fingerporissa yksiruutuisia strippejä esiintyy myös jonkin verran, mutta pääosa stripeistä on perinteisiä kahden tai kolmen keskenään yhtä suuren ruudun strippejä. Juuri yksiruutuiset Fingerpori-stripit ovat verrattavissa pilakuvien perinteeseen.

Altti Kuusamo on kirjoittanut artikkelikokoelman kuvien tulkinnasta. Eräs artikkeleista käsittelee lyhyen päivälehtisarjan semiotiikkaa (Kuusamo 1990: 204–222). Kuusamo painottaa, että sarjakuvastripeissä kerronnan ja ilmaisun tulee olla tiivistä. Hän myös kumoaa perinteisen sarjakuvan kuvaustavan, jossa sitä verrataan kaskuun, koska tavallisesti kasku vaatii kehyskertomuksen, mutta strippisarjakuva sitä puolestaan ei vaadi. Kehyskertomuksena toimii kuva, ja tavallisesti stripin ensimmäinen ruutu riittää kehyskertomukseksi. Lisäksi Kuusamo kritisoi yleisiä määritelmiä sarjakuvan vertautumisesta kaskuun, sillä yleensä näissä määritelmissä ei täsmennetä, tarkoitetaanko sarjakuvalla lyhyttä ja ytimekästä strippimuotoista sarjakuvaa vai pidempää tarinaa. Kehyskertomuksena toimii siis sarjakuvastripin ensimmäinen ruutu, joka paljastaa lukijalle lähtötilanteen heti ensisilmäyksellä. (Kuusamo 1990: 204–206.)

Kuusamo (1990: 207) kirjoittaa, että Sigmund Freud näki vitsin tärkeimmäksi tekniikaksi tiivistämisen. Myös Erik Ahlman (1939: 185) ja Aarni Penttilä (1961: 96) kirjoittavat tiivistyksen eli tihennyksen merkityksestä sanaleikeissä. Vitsin iskuvoimaa lisää, kun sitä tiivistetään esimerkiksi jättämällä selittäviä ilmaisuja pois, käyttämällä monimerkityksisiä sanoja tai korvaamalla sanoja toisella. Näillä keinoilla vitsi välttää toistetta, redundanssia. Lyhyissä sarjakuvissa (stripeissä) sama toimii niin, että lingvistisen tason lisäksi pienillä visuaalisilla muutoksilla, kuten hahmojen ilmeitä ja eleitä muuttamalla, saadaan aikaan yksinkertainen mutta monivivahteinen lopputulos.

Kuusamo sanoo, että vaikka sarjakuva on ilmaistu mahdollisimman tiiviisti ja vähäeleisesti, toiston vaikutelmaa ei synny, vaikka sarjakuvan ruudut olisivatkin keskenään visuaalisesti lähes identtisiä. Pikemminkin sanallinen iskuvoima vain tehostuu toisteisista elementeistä ruutujen sisällä. (Kuusamo 1990: 207.)

Kuusamo kirjoittaa, että sarjakuvastripin ilmaisu sanallisella tasolla näyttää vaativan niukan visuaalisen kerrontapohjan. Sarjakuvastripin sanoma ikään kuin tiivistyy, kun ruutujen visuaalinen sisältö pysyy samankaltaisena. Sarjakuva ja kasku eroavat toisistaan siinä, että kaskun odotuskategoria on tiukka, kun taas sarjakuvan kuvan odotuskategoria on usein hyvin väljä. Tämä johtuu Kuusamon mukaan siitä, että kuvat ovat eri tyyppisiä semioosisia systeemejä kuin sanalliset kertomukset. ”Kuvallisia elementtejä yhteen liittävät koodit ovat vapaamuodosteisempia kuin kielen binääriset yksiköt”, Kuusamo kirjoittaa. (Kuusamo 1990: 207–208.)

Vaikka käsillä oleva tutkimus koskeekin kielitiedettä, ei tutkimusaineiston luonteen vuoksi voi jättää huomiotta sen kuvallista sisältöä. Altti Kuusamo (1990) kirjoittaa, että sarjakuvaruudun visuaalinen pohjustus pystyy välittämään suuren määrän informaatiota samanaikaisesti juuri sen takia, että kuvan merkitysrooli on täysin erilainen kuin sanalla. Kuusamo lisää, että mitä toisteisemmilta kuvat vaikuttavat, sitä suurempi paino on pienillä visuaalisilla nyansseilla ja gestisellä hienosäädöllä, kuten hahmojen ilmeillä ja eleillä. Sanallinen viesti puolestaan voi esiintyä sarjakuvissa ainakin kolmella eri tasolla. Ensimmäiseksi Kuusamo mainitsee leipätekstin eli tekstin, joka esiintyy abstraktisti puhekuplassa; toiseksi Kuusamo mainitsee sanat kuvan sisäisen maailman osina. Kolmas tekstin tehtävä onomatopoeettinen, tällöin teksti esiintyy äänen kuvallisina vastineena. (Kuusamo 1990: 208.)

2.3. Pertti Jarla ja Fingerpori

Pertti Jarla (s. 1971) on taiteilija, kuvittaja ja sarjakuvapiirtäjä. Hänet tunnetaan parhaiten nyt käsittelyssä olevasta Fingerpori-sarjakuvasta. Fingerporia alettiin julkaista Helsingin Sanomissa helmikuussa 2007, ja vuoden 2010 alussa se ilmestyi yli 20 paikallislehdessä, muun muassa *Satakunnan Kansassa*, *Aamulehdessä*, *Karjalaisessa Etelä-Saimaassa* ja *Turun Sanomissa*. Fingerporin stripeistä on myös koottu tähän mennessä kolme samannimistä sarjakuva-albumia, neljä Pikku-Fingerpori-nimeä

kantavaa sarjakuvalehteä sekä uskontoaiheinen strippikokoelma *Fingerpori. Heräämisopas*.

Alkujaan Fingerpori oli nimeltään *Karl-Barks-Stadt*. Pertti Jarla osallistui Kemin sarjakuvapäivien pohjoismaisen sarjakuvakilpailun strippisarjaan vuonna 2006 *Karl-Barks-Stadtin* stripeillä ja voitti kolmannen palkinnon. Tämän jälkeen *Karl-Barks-Stadt* ilmestyi marraskuussa 2006 *Ilta-Sanomissa* kuukauden kotimaisena sarjakuvana. Kun *Karl-Barks-Stadt* alkoi ilmestyä Helsingin Sanomissa, sen nimi vaihdettiin Fingerporiksi. Huhtikuussa 2008 kustantamo Arktinen Banaani julkaisi ensimmäisen Fingerpori-albumin, toinen ilmestyi helmikuussa 2009 ja kolmas vuotta myöhemmin, helmikuussa 2010. Kovakantisten albumien rinnalla on julkaistu pehmeäkantisia *Pikku-Fingerporeja*, joissa on strippien lisäksi pidempiä tarinoita sekä muiden sarjakuvataiteilijoiden sarjakuvia.

Fingerporin tapahtumat sijoittuvat kuvitteelliseen lounaissuomalaiseen pikkukaupunkiin. Keskeisin hahmo on hieman yksinkertaisen oloinen mies nimeltään Heimo Vesa, joka työskentelee tiedekeskus Fingerpolissa. Pertti Jarla on useissa haastatteluissa todennut, että Heimo Vesasta on tullut ajan mittaan hänelle eräänlainen alter ego (esim. *Keskisuomalainen* 14.2.2009). Fingerporin henkilögalleriaan kuuluu myös Heimo Vesan vaimo Irma Kääriäinen ja tämän tati Inkeri Kääriäinen, joka edustaa Fingerporin kaupungin vanhempaa sukupolvea. Rivo-Riitta, yksi suosituimmista Fingerporin hahmoista, on kahvilanhoitaja Kahvila Aromissa, ja tämän keskeisimmät ominaisuudet ovat rivo huumori ja kaksimielisyyt. Rivo-Riitan suusta kuulee lähinnä rääväsuisia sutkautuksia. Heimo Vesan paras ystävä, sekatyömies Allan Kurma esiintyy Fingerporissa hyvin monissa stripissä, mutta hahmolla ei ole erityisiä karikatyyrisiä piirteitä. Fingerporin kaupungissa asuu myös itsensäpaljastaja ja ornitologi Asko Vilenius, joka oli ehdolla myös Fingerporin kunnallisvaaleissa. Toisinaan Jarla käyttää stripeissään nykyisten fingerporilaisten esi-isiä, jotka ovat varsin samannäköisiä kuin varsinaiset päähahmot. Myös muita hahmoja on lukuisia, mutta kaikkien esittely ei ole oleellista tämän työn kannalta. Fingerporilaisten ohella sarjakuvassa on nähty myös koko joukko tunnettuja tosimaailman henkilöitä kuten paavi, Pertti ”Spede” Pasanen, Kimi Räikkönen, Adolf Hitler, Jeesus ja marsalkka Mannerheim. Myös intertekstuaalisia viittauksia muihin sarjakuviin ja kirjallisuuteen löytyy runsaasti; Fingerporissa ovat esiintyneet myös muun muassa Mustanaamio, Hämähäkkimies, Uppo-Nalle, Mikki Hiiri, Simo Sisu, Rip Kirby sekä Pekka Puupää.

Fingerporin huumori perustuu useimmiten erilaisiin sanaleikkeihin ja puujalkavitseihin (ks. esim. *Kouvolan Sanomat* 19.11.2009). Vaikka puhtaasti kuvallisiakin vitsejä on jonkin verran, näidenkin takana piilee toisinaan ”kuvallinen sanaleikki”. Fingerporin repliikit ovat Jarlan mukaan tarkoituksella lyhyitä. ”En luota itseeni kirjoittajana”, hän toteaa *Keskipohjanmaan* (14.11.2008) haastattelussa. *Etelä-Suomen Sanomien* haastattelussa Jarla kertoo, että hän ei keksi kaikkia sanaleikkejä itse, vaan saa niitä myös paljon lukijoiltaan. Silloin kun vitsi tulee lukijoilta, Jarla antaa kunnian heille mainitsemalla stripin ideoineen henkilön nimen stripin tekijätiedoissa. (ESS 30.12.2009.) Koska monet Fingerporit perustuvat sanaleikkeihin, on vaikea valita käännöksinä ulkomaisissa julkaisuissa toimivia ruutuja, Jarla harmittelee (*Apu* 12/2009). *Salon Seudun Sanomien* haastattelussa Jarla toteaa, että kun tekstin ja kuvan yhdistämisestä on kyse, ei pelkkä sanallinen vitsi riitä. Jarla kertookin pyrkivänsä viemään sarjakuvaa suuntaan, jossa vitsit toimisivat yhä enemmän myös kuvan kautta. (SSS 13.2.2009.) Tyypillinen Fingerpori-strippi on sellainen, jossa sanan tai lauseen voi ymmärtää monella tapaa (*Hämeen Sanomat* 25.2.2009). *Apu*-lehden artikkelissa todetaan, että suomen kielessä runsaasti esiintyvät monimerkityksisyydet ja niistä kumpuavat sanaleikit ovat Jarlan vahvuus. ”Toimittajat ja opettajat tuntuvat pitävän Fingerporin sanaleikeistä. Minua vähän kauhistutti, kun kuulin, että jotkut äidinkielenopettajat ovat käyttäneet strippejäni (lyhyitä sarjakuvia) esimerkkeinä koulutunneilla. Sopivatkohan ne lapsille?” Jarla pohtii *Apu*-lehden haastattelussa. (*Apu* 12/2009.) *Image*-lehden (4/2009: 60) haastatteleva Helsingin Sanomien kulttuuritoimituksen esimies Saska Saarikoski sanoo, että Fingerporin julkaisupäätös vaati pohdintaa Helsingin Sanomissa. Yhtään strippiä ei ole jouduttu sensuroimaan, vaikka stripit ovatkin paikoitellen härskejä, Saarikoski toteaa. Suurin osa lukijoiden palautteesta on positiivista, mutta myös kritiikkiä Fingerpori on saanut osaksensa. (*Image* 4/2009: 60.) Jarla itse näkee, että Fingerporin suosioon on useita syitä. Jarla sanoo:

”Se on vanhanaikaista maalaiskomediaa – leppoisaa menoa, vaikka kaikki on päin helvettä. Se on tuttua ja turvallista, helposti lähestyttävää vitsihuumoria. Suomalaiseen todellisuuteen sijoittuvaa, laajalle levinnyttä strippisarjakuvaa on todella vähän.”

Kustantaja hyödyntää Fingerporin markkinoinnissa myös lukijoilta saamaansa negatiivista palautetta. Kaikissa kolmessa ensimmäisessä kovakantisessa Fingerpori-albumissa on käytetty markkinointikeinona negatiivisia palautteita, jotka saavat hieman

koomisen sävyn takakanteen sijoiteltuina. Ensimmäisen Fingerpori-albumin (2008) takakannessa lukee *Ikinä en ole lukenut lehdestä mitään näin ALA-ARVOISTA!* Fingerpori 2 -albumin (2009) takakanteen pääsi ote Olli Alhon (ks. luku 1.1.) arviosta sekä lukijapalaute *Fingerpori aiheuttaa joka päivä mielipahaa*. Kolmannen albumin takakannessa komeilee lukijapalaute: *Tiedät missä paikkasi on oleva viimeisellä tuomiolla!* Fingerpori onnistuu siis kääntämään negatiiviset lukijapalautteetkin edukseen tekemällä niistä naurunalaisia hyödyntäen niitä markkinointikikkana takakannessa.

Pertti Jarla toteaa *Salon Seudun Sanomien* haastattelussa (13.2.2009) piirtävänsä maanantain stripin yleensä lauantai-iltana. Jos ideaa ei tunnu löytyvän, lähtee Jarla vaikka kävelyille. Myös lehtien selailu saattaa Jarlan mukaan auttaa stripin ideoinnissa: idean voi esimerkiksi tuoda jokin lehdessä oleva fraasi. Sarja kehittyy vitsien ehdoilla. Ensin tulevat vitsit, ja niiden mukaan kaupunki kehittyy ja hahmoja syntyy. (*Keskipohjanmaa* 14.11.2008.) Jarla on sanonut haastatteluissa (esim. *Keskipohjanmaa* 14.11.2008), että hän on halunnut jättää hahmot ja miljöön avoimeksi, jotta ne eivät sido sarjaa. Sarja voi näin kehittyä mihin suuntaan tahansa. Stripit eivät ajallisesti aina sijoitu edes nykyaikaan, vaan välillä tapahtumat sijoittuvat esimerkiksi vuoden 1918 Suomessa käytyyn sotaan.

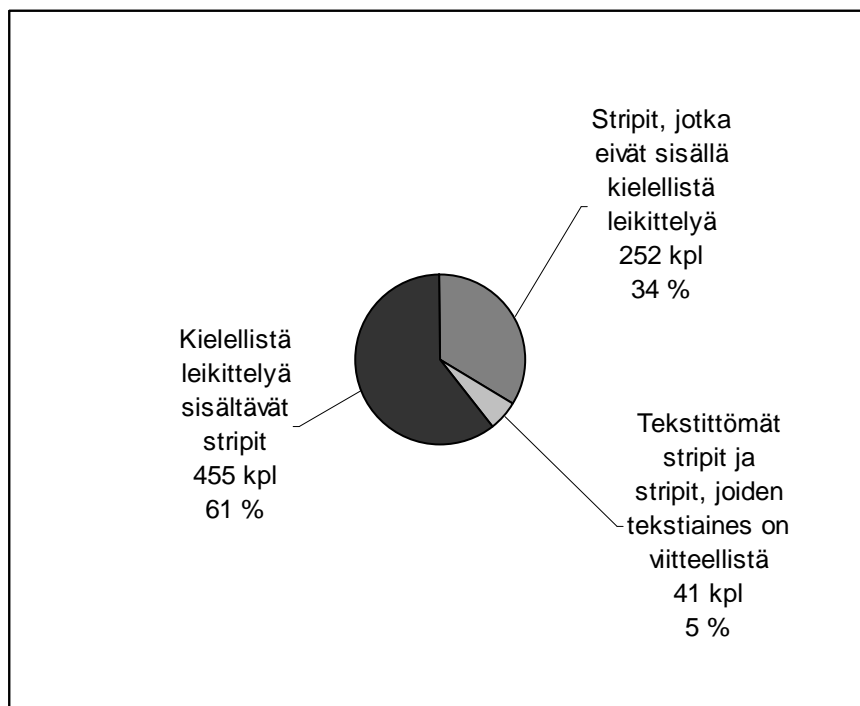
Pertti Jarlan mielestä ei ole olemassa aihetta tai ihmisryhmää, jota ei sarjakuvassa voisi kuvata. Kaksimielisyydet eivät ole suuttaneet Helsingin Sanomien lukijoita, mutta kun sarjakuvahahmona oli Jeesus, monet närkästyivät, vaikka Hän esiintyi stripeissä hyvin harmittomissa merkeissä. Jarla pohtii, että uskonnolliset aiheet huumorisarjakuvissa koetaan näköjään vieläkin loukkaaviksi. ”Tanskassa kohua aiheuttanutta Muhammad-pilapiirrosjupakkaa kummasteltiin Suomessa, mutta ei meidänkään kirkkomme piirissä näköjään niin kovin suvaitsevaisia olla” Jarla pohtii *Avun* haastattelussa. (*Apu* 12/2009.)

Helsingin Sanomat julkaisi 18.10.2009 Sunnuntai-sivuillaan (D7) Mikko-Pekka Heikkisen artikkelin, jossa verrataan vanhan ajan kaskuja ja nykypäivän Fingerporia. Heikkinen haastattelee perinteentutkimuksen professori Seppo Knuutilaa, joka on väitellyt tohtoriksi kansanhuumorista. Knuutila vertaa 1930-luvun vitsikirjassa ilmestynyttä armeija-aiheista vitsiä Fingerpori-striippiin, jossa pilkan kohteena on nykyajan supersankari. Knuutilan mielestä Fingerpori vaatii kompetenssia lukijalta

mutta ei kovin paljoa. Varsinaiseen kielelliseen leikittelyyn Knuuttila ei kuitenkaan artikkelissa ota kantaa.

Kuviossa 1 esitän jaottelun Fingerporin stripeistä sen mukaan, mitä keinoa on käytetty vitsin luomisessa. Kaaviossa on kolme kategoriaa: kielellistä leikittelyä sisältävät stripit, tekstittömät stripit tai stripit, joissa kielenaines on viitteellistä taustatietoa sekä stripit, joiden vitsi perustuu johonkin muuhun seikkaan kuin kielelliseen leikittelyyn.

Kuvio 1: Fingerporin stripit jaoteltuna leikittelykeinojen mukaan

Kuvio osoittaa, että kielenaineilla leikittelyä Fingerporissa on selvästi yli puolet. Kaikkien strippien tapauksissa ei ole aivan selvää, mihin kategoriaan ne kuuluvat, joten kaavio on lähinnä viitteellinen. Näin suuressa otoksessa voidaan kuitenkin sanoa, että kaavio on suuntaa antava. Tarkempaa jaottelua on Fingerporin stripeistä lähes mahdoton koostaa, sillä useimmissa kielellistä leikittelyä sisältävissä stripeissä on käytetty useampaa kuin yhtä kielellisen leikittelyn keinoa.

3. TUTKIMUSAINEISTON ESITTELY

Kaikki Helsingin Sanomissa julkaistut Fingerpori-stripit ovat luettavissa Helsingin Sanomien verkkosivuilla. Olen käynyt läpi kaikki stripit aikavälillä 5.2.2007–5.8.2009 eli kaikki stripit kahden ja puolen vuoden ajalta. Lopulliseen aineistooni valikoitui

strippejä 122 kappaletta. Aineistoon olisi voinut valikoida vielä paljon enemmänkin strippejä, mutta pro gradu -työn laajuutta ajatellen se ei olisi ollut aiheellista tai kannattavaa. Lisäksi aineistosta poisjättämäni stripit eivät olisi tuoneet juuri mitään uutta aineiston kattavuutta ajatellen. Koska Fingerpori ilmestyy edelleen päivittäissarjana, aineisto on yhä kasvava, ja siitä syystä rajasin aineistoni kattamaan ajallisesti ensimmäiset kaksi ja puoli vuotta. Lyhyempikin ajanjakso olisi riittänyt, mutta päädyin tähän ratkaisuun lähinnä oman mielenkiintoni vuoksi. Vastaa tuli yhä kiinnostavampia strippejä, joita en halunnut rajata ulos aineistostani.

Aluksi valitsin mukaan kaikki ne stripit, jotka sisältävät kielenaineksilla leikittelyä, mutta työn edetessä karsin aineistosta huomattavan määrän strippejä pois. Kuvallisiin vitseihin perustuvat stripit karsin heti alkuunsa ulos aineistosta, vaikka osassa niistäkin vitsi on kielellinen. Tällaisissa stripeissä kielellinen leikittely tulee kuitenkin esille ainoastaan viitteellisesti lukijan päässä. Fingerporissa lähes kaikki tekstinaimes on dialogia eli sijoittuu puhekupliin. Viitteellisiä tekstejä, esim. mainoskylttejä, esiintyy myös, mutta varsinaista selostavaa tekstiä ei juuri esiinny. Toisinaan stripeissä nimetään ajankohta ja paikka. Nimeämistä esiintyy erityisesti sellaisissa stripeissä, jotka eivät sijoitu nykypäivän Fingerporin kaupunkiin.

Kaikki aineiston stripit on kerätty lokakuussa 2009. Päivämäärät, jotka on mainittu lähdeluettelossa, ovat strippien ensi-ilmistymispäivämääriä Helsingin Sanomien paperisessa versiossa. Strippejä alettiin julkaista Internetissä vasta myöhemmin. Nykyään Fingerpori-stripit ovat luettavissa verkossa heti niiden ilmestymispäivänä. Esimerkkeinä käyttämäni stripit ovat numeroitu juoksevilla järjestysnumeroilla. Lähdeluettelosta ovat löydettävissä suorat hyperlinkit Helsingin Sanomien verkkosivuilla julkaistuihin esimerkkipstrippeihin sekä päivämäärät, jolloin ne ovat julkaistu ensimmäistä kertaa Helsingin Sanomissa.

Olen litteroinut kielenainekset esimerkkeihini siten, kuin ne ovat alkuperäisstripeissä kirjoitettu. Useimmat kielenainekset ovat kirjoitettu suuraakkosin, ja tällä seikalla on joissakin yhteyksissä suuri merkitys polyseemisten vitsien luomisen kannalta. Täten voidaan esimerkiksi hyödyntää eris- ja yleisnimien polysemiaa, kun eroa pienten ja suurten alkukirjainten välillä ei voi nähdä. Pertti Jarla ei käytä kaikkia välimerkkejä, mikä on varsin tavallinen toimintatapa sarjakuvissa. Fingerporissakin lause jää usein vaille pistettä, vaikka sellainen kuuluisi siinä olla, mutta toisaalta kysymysmerkit ja huutomerkkit ovat oikeilla paikoillaan.

Sarjakuvan litteroinnin hankalaksi tekee se, että kielenaineokset eivät ole ainoita vitsin aineksia. Kuvalla on suuri merkitys tulkinnan kannalta. Niinpä päädyin lopputulokseen, että tarvittaessa litteroin kuvat tekstiksi, jos sillä on tulkinnan kannalta merkitystä. Tämän toteutan kirjoittamalla kursivoidulla tekstillä lyhytsanaisen kuvauksen hakasulkeisiin. Ruutujaon osoitan tyhjällä rivillä. Lisäksi alleviivaan esimerkeistä sen kielenaineoksen, joka on käsittelyn kohteena. Mikäli alkuperäisstripissä on käytetty suuraakkosten sijasta pienaakkosia tai esimerkiksi lihavoitua, olen pyrkinyt nekin mahdollisuuksien mukaan toistamaan litteroinnissani.

Olen ryhmitellyt esimerkkistripit siten, että keskeisin kielellä leikittelyn aines on määrittävänä tekijänä. Joiltakin osin on hankala sijoittaa strippejä vain yhteen kategoriaan, sillä monissa stripeissä on useita eri kielellisen leikittelyn aineksia. Pysin huomioimaan tämän seikan mainitsemalla muut mahdolliset kielellisen leikittelyn keinot striippien analyysin yhteydessä.

Fingerporin keskeisimpien henkilöhahmojen nimet lyhennän esimerkkitapauksissa seuraavasti. Henkilöhahmot ovat lyhenteiden mukaan aakkosjärjestyksessä.

Armas Homelius (kaupunginjohtaja) = AH
 Allan Kurma = AK
 Asko Vilenius = AV
 Heimo Vesa = HV
 Irma Kääriäinen = IrK
 Inkeri Kääriäinen = InK
 Mustanaamio = MN
 Pahani Julmu = PJ
 Rivo-Riitta = RR
 Sam Makkonen = SM
 Urho Puuma = UP

Kaikkien hahmojen nimet eivät ole tiedossa. Kun hahmon nimi ei ole tiedossa, kuvaan viestin lähettäjää esimerkiksi sanoilla ”mies”, ”SS-upseeri” tai ”prostituoitu”.

4. KIELELLISEN LEIKITTELYN KEINOT

4.1. Yleistä kielellisestä leikittelystä ja vitseistä

Kielellä leikittely on universaalialia ihmisten leikkiä. Kielellisen leikittelyn lähtökohtana on kielen kaksitasoisuus: muoto ja merkitys voidaan erottaa toisistaan.

Erottamismahdollisuuteen liittyy tieto tasojen välisistä merkityssopimuksista. (Kytömäki 1986: 47.) Kielellistä leikkittelyä on kuvattu uutta luovaksi kielenkäytöksi, johon usein liittyy yllättävyyttä ja huvittavuutta (Aarikka-Stenroos 1995: 24). Piia Seppälä kirjoittaa kielellisen leikkittelyn olevan varsin monimuotoinen ilmiö: kielellinen leikkittely yhdistää nokkeluuden ja luovuuden (Seppälä 2005: 7). Kielellisen leikkittelyn voi myös nähdä olevan jotakin sellaista, joka poikkeaa muusta tekstistä tai kielenkäytöstä. Tällainen leikkittely on havaittavissa lukijan intuition avulla, kirjoittaa Veikko Virtanen (2001: 9). Leikkittelyä voidaan pitää myös kieleen kohdistuvana anarkiana, vaikka leikkittely ei varsinaisesti rikkoisikaan kielen sääntöjä. Se voidaan nähdä myös häiriötekijänä tekstin informatiivisuuden kannalta, mikäli leikkittely vie lukijan huomion pois tekstin asiasisällöstä. Kuitenkaan tekstin funktio ei ole puhtaasti aina mahdollisimman selkeän asiasisällön viestiminen, vaan sen funktio voi olla myös lukijan viihdyttäminen. (Mt: 11.)

Kielellisellä leikkittelyllä saadaan usein aikaan huumoria, mutta kielileikkien ei välttämättä tarvitse olla vitsikkäitä. Aarni Penttilän mukaan hyvät kielileikit voivatkin perustua myös älykkyyteen tai yllättävyyteen (1966: 207). Penttilän (1961: 95–97) mielestä kaikkein älykkäimmät sanaleikit eivät osoita suoraan, että sana tai sanaliitto voidaan ymmärtää tavallisesta kielenkäytöstä poikkeavalla tavalla. Penttilä ja Erik Ahlman (1939: 185–186) puhuvat myös tihennyksen tai tiivistyksen tärkeästä merkityksestä onnistuneessa sanaleikissä. Tihennyksestä sanaleikeissä kerron lisää luvussa 4.4.1.2.

Aarikka-Stenroos (1995: 24) kirjoittaa, että kielelliseen leikkittelyyn liittyy usein yllättävyyden lisäksi huvittavuutta. Kielellä leikkittelyä pidetään tavallisesti älykkäänä huumorina (mt.: 13). Ristiriitaisuus on olennainen tekijä kielellisessä leikkittelyssä (mt: 23). Kielileikeissä on varsin tavallista yhdistää toisiinsa epäodotuksenmukaisella tavalla yhteen kuulumattomia käsitteitä, asioita, olioita ja merkkejä (Knuutila 1982: 121). Kielellisessä leikkittelyssä ristiriitaisuus näkyy esimerkiksi ilmauksen merkityssisällössä tai muodossa, joissakin tapauksissa molemmassa. Usein kielellisessä leikkittelyssä on ristiriita kielenulkoisen todellisuuden kanssa. Sanaleikeille tyypillistä on myös hyödyntää ns. attraktiokeskuksia, joiden ympärille leikkittelyä kerääntyy (Aarikka-Stenroos 1995: 24). Tällaisia attraktiokeskuksia tai aihepiirejä ovat G. B. Milnerin (1972: 22–23) mukaan esimerkiksi seksuaalisuus, erityisesti heteroseksuaalisesta poikkeava seksuaalisuus, sekä ruumiintoimintoihin liittyvät seikat, kuten imetys,

raskaus, alastomuus, ruuansulatus, vessahuumori, sekä tietyt kuoleman aspektit. Milner toteaa kuitenkin, että nämä ovat osin vielä aiheita, joita ei ole varauksetta hyväksytty laajalti. Nykyään esimerkiksi seksuaalisuuteen liittyvät vitsit ovat hyväksyttävämpiä kuin aiemmissa sukupolvissa. Vessahuumoria Milner pitää edelleen alatyylisenä huumorin lajina. (1972: 23.) Leena Kytömäki (1986: 55) lisää Milnerin esittämiin attraktiokeskuksiin vielä päihtymyksen.

Seksuaalisväritteisellä sanastolla leikitteleviä strippejä esiintyy Fingerporissa varsin runsaasti. Raimo Jussilan ja Maija Länsimäen seksisanakirjan esipuheessa (SSSKS: vi–vii) todetaan, että (torjuttu) seksuaalisuus synnyttää tarpeen keksiä tapoja kiertää aroiksi, häpeällisiksi tai synnillisiksi koettuja ilmauksia. Tästä syystä monet seksuaalisuuteen viittaavat sanat ovatkin kielemme tavallisimpia sanoja, esim. pronomineja tai muuten vain neutraaleja yleissanoja, kuten *antaa*, *olla*, *panna* ja *saada*. Tällaiset sanat vihjailevat seksuaalisuudesta ainoastaan aikuisten sanattoman sopimuksen ja seksuaalisen tiedon perusteella. Kieltä käytetään johdattamaan ajattelua kohti seksuaalisuutta monin sivumerkityksin esimerkiksi vitseissä, kompakysymyksissä ja arvoituksissa. (SSSKS: vi–vii.)

Leena Kytömäen mukaan paljon väärinymmärryksiä on aiheuttanut se, että sanalla on sekä konkreettinen että vertauskuvallinen merkitys, kuten tapauksessa *Liikenne automarketalueelle tapahtuu Sotilaskadulta käsin. Korkinmäen suunnasta alueelle pääsee kuitenkin myös jalkaisin*. SK 8/79 (Kytömäki 1986 55). Kielen ansojen välttäminen, merkityksen ja muodon suhteen kompleksisuuden näkeminen, edellyttää kielenkäyttäjältä kaksoisroolin omaksumista. Kielen tuottamisen lisäksi tulisi nähdä myös vastaanottajan rooli, koska kieli näyttäytyy siitä näkökulmasta aivan toisessa valossa. Kytömäki kuitenkin myöntää, että kaksoisroolin omaksuminen on normaalissa kielenkäyttötilanteessa varsin työlästä. Tästä syystä Suomen Kuvalehden palstalla julkaistujen kaltaisille jyvillä ja akanoille sekä muille kielellisen monitulkintaisuuden kaivamille ansoille tullaan vastakin nauramaan. (Kytömäki 1986: 71.)

G. B. Milner (1972) kirjoittaa, että sanaleikki (engl. *pun*) voidaan määritellä sellaiseksi sanan käytön tavaksi, että sana saa vähintään kaksi merkitystä siten, että syntyy humoristinen vaikutelma. Tavanomaisesti puhutaan foneemisista ja leksikaalisista sanaleikeistä. Milnerin mukaan määritelmään voi lisäksi sisällyttää muita kielellisiä ja tilannesidonnaisia kategorioita ja olisikin syytä pohtia voiko viitekehystä laajentaa siten,

että määritelmä on systemaattisempi ja ymmärrettävämpi. Milner ehdottaakin sanaleikin määritelmäksi, että sanaleikki kumoo kahden kielellisen yksikön välisen paradigman: odotuksenmukaisen merkityksen sijasta epäodotuksenmukainen yksikkö aktualisoituu. Fonologisen ja leksikaalisen leikittelyn lisäksi samaa tekniikkaa voi soveltaa myös syntaktiseen, morfologiseen ja tilannesidonnaiseen leikittelyyn. (Milner 1972: 16–17.)

Aarikka-Stenroos (1995) pitää yhtenä sanaleikin lähtökohtana kielellistä konventiota, joka saa uuden käyttötavan. Sanaleikkiä ei kuitenkaan pidä määritellä pelkän kielen varaan rakentuvaksi, sillä on olemassa runsaasti sanaleikkejä, joiden voi katsoa olevan sanaleikkejä vasta kielenulkoisen kontekstin, kuvan tai tilanteen perusteella. (Mt: 9.) Tämä kriteeri on varsin huomionarvoinen omassa työssäni, koska sarjakuvan tulkintaan vaikuttaa voimakkaasti kuvallinen viesti. Kielenulkoisen kontekstin rikkominen on keskeistä etenkin sarjakuviin sijoittuvissa sanaleikeissä. Aarikka-Stenroosin mukaan monet kielelliset tehokeinot, esim. alku- ja loppusointu sekä kielikuvat tekevät ilmaisusta iskevän. Tällaisten tehokeinojen suhde kieleen poikkeaa kuitenkin sanaleikistä: Aarikka-Stenroos vertaa osuvasti edellä mainitun kaltaisia tehokeinoja kielen rengeiksi, kun taas sanaleikki kisaa kielen kanssa isännyydestä. Sanaleikki rikkoo kielen konventioita kääntämällä säännöt ja ilmaisut pääläelleen. Sanaleikissä moni kielenvastainen ilmaus voikin olla ”oikea” ja looginen. (Mt: 9.) Aarikka-Stenroosin mukaan merkitysleikki saattaa liittyä äänne-, muoto- ja lauseopillisiin seikkoihin ja semantiikan voi nähdä yhdistävän nämä osa-alueet. Esimerkiksi muutos muototasolla voi johtaa muutokseen myös merkitystasolla. (Mt: 11.)

Toini Rahtu kirjoittaa ironia-aiheisessa artikkelissaan (Rahtu 2004) kielellisen monitulkintaisuuden herättävän monenlaisia tunteita. Kaunokirjallista tekstiä on tapana kiittää rikkaudesta, jos se on monitulkintaista, ja syyttää latteudesta, jos se ei sitä ole. Vitsit, pakinat, sketsit ja sarjakuvat toimivat paljolti juuri kielellisen monitulkintaisuuden varassa. Tunteita on herättänyt voimakkaasti myös Fingerpori, ja monista Pertti Jarlalle tulevista lukijapalautteista voi päätellä, että tietyt aihepiirit, esimerkiksi Mannerheim- tai Jeesus-aiheiset vitsit, herättävät vielä nyky-Suomessakin pahennusta. Fingerporin muotoseikoista kritiikkiä harvemmin kuulee, mutta esimerkiksi Olli Alhon kritiikistä (ks. luku 1.1.) voi päätellä, että homonymiaan tai polysemiaan perustuvat kielivitsit ovat joidenkin mielestä halpoja vitsailun keinoja, jotka eivät vaadi lukijalta suuria oivalluksia tai kompetenssia.

Seppo Knuutila määrittelee kaskun eli vitsin väljästi koomiseksi koetuksi asiain-tilaksi, tapahtumaksi tai käyttäytymisestä kertovaksi sanailmaisuksi, joka rakentuu perinteisten muotojen varaan. Kaskulle ominaista on konkreettisuus ja sisällöllinen yksinkertaisuus. Kaskun on oltava tavalla tai toisella humoristinen ja se operoi komiikan keinoin. Komiikan taitaja katselee maailmaa epätavallisista näkökulmista. (Knuutila 1982: 114–115.) Vitseille ominaista on suppeus ja olennaiseen rajoittuminen. Vitsit yhdistävät tavallisesti odottamattomalla tavalla sekä kognitiivisia että normatiivisella tasolla yhteen kuulumattomia käsitteitä, asioita, olioita, kieliä ja merkkejä. (Mt: 120–121.) Knuutila näkee, että monet vitsityypit ovat universaaleja, koska vitseille ominainen komiikka ja ilmaisutekniikka pätee kaikkialla. Perinnejänalyysin mukaan vitseissä esiintyy runsaasti niin eläin-, ihme- kuin pilasaduista tuttuja motiiveja, kuten juopottelua, orgioita, ja jumalanpilkkua. (Mt: 121–122.)

Lutz Röhrichin mukaan (Knuutila 1982: 122 < Röhrich 1977: 5) vitsityypit voidaan jakaa kahdeksaan eri kategoriaan, joita voidaan pitää realistisina tai nominalistisina. Pääasiallisesti huomio näissä kategorioissa kiinnittyy muotoon, rakenteeseen, sisältöön ja funktioon. Nämä kahdeksan kategoriaa ovat: 1) kertomukset, jotka nimetään toimivan päähenkilön mukaan, esim. pikku-Kalle-vitsit; 2) kertomukset, jotka nimetään keksijänsä (todellisen tai fiktiivisen), kertojansa tai kuulijakuntansa mukaan, esim. lasten suusta -vitsit; 3) aihepiirin tai sisällöllisten piirteiden varaan rakentuvat vitsit, esim. poliittiset, uskonnolliset tai seksuaaliset vitsit; 4) muodon, rakenteen ja ilmaisutekniikan varaan rakennetut vitsit, esim. sanaleikit; 5) vitsin laatuun ja vaikutukseen viittaavat vitsit, esim. iljettävät, sairaat, kuivat ja julmat vitsit; 6) kansallisuuteen, rotuun, maantieteelliseen alueeseen (paikkakuntaan) perustuvat vitsit, esim. neekerivitsit; 8) tapahtumapaikkaan ja näyttämöön perustuvat vitsit, esim. kouluvitsit. (Knuutila 1982: 122 < Röhrich 1977: 5.) Näistä keskeisimmässä asemassa omassa työssäni on neljäs kategoria. Fingerporissa esiintyy strippejä lähes kaikista em. kategorioista, mutta omassa työssäni keskeisimmässä asemassa on luonnollisesti kielen rakenteeseen ja ylipäätään kieleen liittyvät leikkittelyn keinot.

4.2. Tekstiyhteys tulkinnan tukena

Klaus Laalo kirjoittaa kirjassaan *Säkeistä patoihin – Suomen kielen monitulkintaiset sananmuodot* (1990: 95), että tavallisesti konteksti ohjaa monitulkintaisten sananmuotojen oikeaan tulkintaan niin huomaamattomasti, ettei vastaanottaja

välttämättä tule ajatelleeksi muita tulkintoja. Kontekstuaaliseen tulkinnan tukeen kuuluu sekä syntaktisia että semanttisia tekijöitä. Jo pelkkä syntaktinen konteksti voi riittää ohjaamaan oikeaan tulkintaan. Laalo kirjoittaa, että adjektiiviattribuutin ja sen pääsanan välinen kongruenssi helpottaa osaltaan oikeaan tulkintaan pääsemistä. Tällaisia ryhmiä Laalo erottaa kolme: 1) adjektiivi- ja substantiivimuotojen yhteenlankeamiset, 2) adjektiivien instruktiivi- ja superlatiivimuotojen väliset tapaukset sekä 3) nominien yksikkö- ja monikkomuotojen väliset tapaukset. Laalo mainitsee myös toisen kongruenssi-ilmiön, subjektin ja predikaatin kongruenssin, joka on puolestaan apuna nominien eräiden yksikkö- ja monikkotapausten sekä nomini- ja verbimuotojen välisten tapausten tulkinnassa.

Kongruenssi osoittaa monien adjektiivien ja substantiivien välisten yhteenlankeamistapausten oikean tulkinnan. Tällaisia tapauksia Klaus Laalon (1990: 96) mukaan ovat mm. nominatiivin ja partitiivin yhteenlankeamistyyppit *vajaa* ja *hirveä*, sellaiset *stA*-loppuiset tapaukset kuin *talvista* sekä suuri joukko sellaisia toisen tavun *i*-loppuisen diftongin tapauksia kuin *aidoissa*, *kelmeissä*, *kireissä*, *kopeissa*, *korkeissa*, *kumeissa*, *pirteissä*, *tärkeissä*. Suomen kielelle tyypillinen ominaisuus on adjektiiviattribuutin ja sen pääsanan välinen kongruenssi, sekä sijamuodon ja luvun välinen kongruenssi. Nominilausekkeet ovat näin ollen tyyppiä *viileinä öinä*, *tuoreina viileinä*. (Mt: 96.) Jos monitulkintainen adjektiivin tai substantiivin sananmuoto kuuluu peräkkäisiin keskenään kongruoiviin sananmuotoihin, tämä muoto voidaan tulkita substantiiviksi silloin, kun se on viimeisenä, ja adjektiiviattribuutiksi silloin, kun se ei ole viimeisenä. Näin ollen oikea tulkinta syntyy jo näin suppeasta kontekstista. (Mt: 96–97.) Sarjakuvan suppean kielellisen kontekstin voi nähdä olevan haastavan tällaisille kielellisille leikittelyille, sillä pienessä tilassa tulee pystyä viestimään monitulkintaisilla sananmuodoilla siten, että kaikki mahdolliset tulkintatavat ovat mahdollisia. Toisaalta voidaan nähdä, että juuri tämä on sarjakuvan kielellisen leikittelyn vahvuus: liiallinen selittely vie vitsiltä nasevaa ilmaisuvoimaa, eikä jätä lukijalle tulkinnanvaraa.

4.3. Kontekstin tarjoama semanttinen tuki

Konteksti tarjoaa myös semanttista tukea monitulkintaisten sananmuotojen oikealle tulkinnalle, Klaus Laalo (1990: 103) kirjoittaa. Semanttinen tuki liittyy taustatietoihin,

jotka koskevat kutakin kielenkäyttötilannetta. Osa taustatiedoista on ilmaistu myös kielellisesti, mutta jotkut taustatiedot pitää lukijan itse osata päätellä. Tällaista kielenkäyttötilanteisiin liittyvää taustatietoa voidaan kutsua kehykseksi (engl. *frame*), käsikirjoitukseksi, skenaarioksi tai teemaksi. Tämänäyttöinen taustatieto vaikuttaa paljolti siihen, mikä monitulkintaisen sananmuodon tai polyseemisen lekseemin erilaisista tulkinnoista on oikea kussakin tilanteessa. (Brown – Yule 1983: 236–250.) Laalon mukaan erilaiset puhetilanteet muokkaavat jatkuvasti lekseemien merkityksiä ja synnyttävät uutta polysemiaa, uusia lekseemien merkitysvivahteita (Laalo 1990 103–104). Lisäksi muu tekstiyhteys ratkaisee usein monitulkintaisten sananmuotojen kontekstin. Esimerkiksi lekseemien *pala* ja *palo* yhteenlankeavat monikon taipumusmuodot, joissa esiintyy kaksitulkintainen toisen tavun *oi*, voidaan tulkita yleensä kontekstin perusteella. (Mt: 104.) Omassa työssäni kontekstina tai kehyksenä on sarjakuvastrippi, jossa kuvan välittämä informaatio on keskeisessä osassa johdattamassa lukijaa oikeaan tulkintaan. Kuten jo luvussa 2.2. todettiin, tavallisesti sarjakuvastripin ensimmäinen ruutu riittää kehyskertomukseksi, koska se paljastaa lukijalle lähtötilanteen. Kuusamon mukaan sarjakuvan visuaalinen puoli välittää suuren määrän informaatiota, koska kuvan merkitysrooli on täysin erilainen kuin sanalla. Pienillä visuaalisilla nyansseilla ja gestisellä hienosäädöllä, kuten hahmojen ilmeillä ja eleillä on paljon merkitystä tulkinnan kannalta. (Kuusamo 1990: 204–208.) Sarjakuvan lukemisen voidaan nähdä edellyttävän myös laajaa yleissivistystä, sillä monet aihepiirit etenkin Fingerporissa liittyvät mm. historiallisiin henkilöihin ja tapahtumiin. Fingerpori ei ota juuri kantaa päivän polttaviin aiheisiin. Osasyynä tähän luultavasti on se, että Fingerporin ensi-ilmistymisen jälkeen Helsingin Sanomat pidättää oikeuden strippeihin puolen vuoden ajan. Tämän jälkeen niitä voidaan julkaista myös muissa sanomalehdissä, jolloin ne ovat jo menettäneet ajankohtaisuutensa.

Seuraavissa luvuissa käsittelen strippejä jaoteltuna sen mukaan, mikä on kielellisen leikittelyn ytimenä. Käsittelen kunkin luvun alussa kielellisen leikittelyn lähtökohtana olevaa ilmiötä teoreettiselta kannalta. Teoriaosuuden jälkeen esittelen, miten ilmiö aktualisoituu Fingerporissa. Keskeisimpinä teorialähteinäni käytän Klaus Laalon (1990) teosta, joka käsittelee suomen kielen monitulkintaisia sananmuotoja sekä Leena Kytömäen (1986) artikkelia, joka käsittelee kielellä leikittelyä. Artikkelissa Kytömäki erittelee erilaisia kielellä leikittelemisen keinoja ja kieliansoja. Lähdemateriaalina Kytömäki käyttää Suomen Kuvalehdessä (SK) ilmestynyttä *Jyviä ja akanoita* -palstaa. Palsta on ilmestynyt Suomen Kuvalehdessä 1950-luvulta alkaen ja sille on koottu

muusta mediasta, pääasiassa lehdistöstä, koottuja kielellisiä lipsahduksia ja kielellistä leikittelyä. Kytömäki nimittää jyviksi sellaisia poimintoja, jotka heijastavat taitavasta kielenkäytöstä nauttimisen iloa, akanoiksi puolestaan niitä, jotka heijastavat vahingoniloa. Akanat ovat siis kielellisiä ansoja, joihin joku on huomaamattaan pudonnut. Akana syntyy, kun lähettäjä epäonnistuu sanoman muotoilussa, ja kun vastaaottaja kieltäytyy tahallaan tulkitsemasta viestiä tarkoitetulla tavalla. Perusideana on kaksitulkitaisuus, jolloin tahatonta merkitystä voidaan verrata lähettäjän tarkoittamaan sanomaan. Akanan hauskuus piilee siinä, että väärän tulkinnan takaa voi nähdä lähettäjän tarkoittaman viestin. (Kytömäki 1986: 47.) Tulen omassa työssäni myös paikoitellen käyttämään Kytömäen käyttämiä termejä. Toinen keskeinen lähteeni on Klaus Laalon teos *Säkeistä patoihin – Suomen kielen monitulkitaiset sananmuodot*. Teos keskittyy kuvaamaan suomen kielen monitulkitaisia sananmuotoja lähinnä morfologisesta, syntaktisesta ja kontekstuaalisesta näkökulmasta käsin.

5. FINGERPORISSA KÄYTETYT KIELELLISEN LEIKITTELYN KEINOT

Tässä luvussa esittelemään erilaisia kielellisen leikittelyn keinoja, joita on hyödynnetty Fingerporissa. Kutakin käsittelyosuutta edeltää teoriaosuus, jossa kuvaan ilmiötä yleisesti hyödyntäen muita aiempia tutkimuksia ja artikkeleita aihepiiristä. Olen pyrkinyt ryhmittelemään samaa leikittelykeinoa hyödyntävät stripit omiksi ryhmikseen. Osa stripeistä on mahdollista sijoittaa useampiin kategorioihin, joten tältä osin esiintyy päällekkäisyyttä. Tämän seikan tulen mainitsemaan käsittelyssä olevien strippien yhteydessä.

5.1. Leksikaalinen monitulkitaisuus

5.1.1. Homonymia

Fred Karlsson arvioi raportissaan *Computational morphosyntax* (Karlsson 1985: 125), että suomenkielisen juoksevan tekstin sanoista noin joka kymmenes on monitulkitainen joko sanaluokan tai morfologisen segmentoinnin kannalta. Yhtä monitulkitaisuuden muotoa nimitetään homonymiaksi. Klaus Laalo (1989: 26) kirjoittaa, että homonymialla tarkoitetaan eri lekseemien samanasuisuutta. Homonymiaa esiintyy erimerkiksi sanojen *luuttu* 'tietynlainen kielisoitin' (vrt. ruotsin *luta*) ja *luuttu* 'lattiariepu, rätti' (vrt. ruotsin *klut*) yhteydessä. Sanoilla on selvästi eri etymologiat, ja

myös sanojen merkitykset ovat täysin erilaiset. Ei ole aina päivän selvää, onko leksikaalisen monitulkintaisuuden tapauksissa kyse polysemiasta vai homonymiasta. Nykyisessä kielitajussa samanasuiset sanat saattavat vaikuttaa homonyymisiltä, vaikka tosiasiallisesti ne voidaan selittää etymologisesti samaa alkuperää oleviksi, eli polyseemisiksi. (Mt: 26.)

Polysemian ja homonymian välinen raja ei siis aina ole selvä. Esimerkiksi Leena Kytömäen (1986) aineistossa lekseemien välinen homonymia on harvinainen akanan aiheuttaja. Eräs esimerkki tällaisesta on tapaus *Kuurot kiusana heinäntekijöille kaikkialla maassa*. SK 29/79. (Kytömäki 1986: 56.) Tavallisempaa on, että eri lekseemien jotkut muodot tai saman lekseemin eri muodot ovat samannäköisiä. Tätä käsitellen enemmän alaluvuissa 4.1.1.2. sekä 5.1.2. SK:n aineistossa akanaesiintymiä vähentää homonymian huvittavuuden vaatimus. Seuraavassa Kytömäen aineistosta poimittu esimerkki tällaisista tapauksista: *Ensiavun tärkeimpiä taitoja on tietää ”Miten lasta tehdään?”*. – Tässä kuvassa *Jorma on niin nätisti lastoitettu* (SK 33/83).

5.1.1.1. Leksikaalinen homonymia

Leksikaalisella homonymialla tarkoitetaan siis sellaista homonymiaa, jossa sanan kaikki tai useimmat muodot ovat keskenään homonyymisiä eli samanasuisia. Homonymian erottaa polysemiasta se, että homonyymiset lekseemit eivät ole etymologista sukua toisilleen. Esittelen leksikaalisesta homonymiasta vitsinsä ammentavia Fingerpori-strippejä tässä alaluvussa.

- (1) HV:n isä: POIKA!
 HV:n isä: KÄYHÄN KOKEMASSA KATISKA!
- [HV *soutaa*]
- [HV *katiskan sisällä*]
 EIPÄ OLE KUMMOINEN KOKEMUS

Käsillä oleva strippi on jo Olli Alhon (ks. luku 1.1.) kritiikissäkin mainittuna tyypillisestä homonymiaan perustuvasta Fingerpori-stripistä. Alho on oikeassa tulkittessaan, että stripissä leikitellään nimenomaan leksikaalisella homonymialla, mutta tämäntyyppiset stripit ovat kuitenkin Fingerporissa vähemmistönä. Homonyymisenä

esiintyy tässä verbi *kokea*, josta on johdettu nomini *kokemus*. Verbille *kokea* Kielitoimiston sanakirja (KS) esittää merkityksiksi: 'joutua tuntemaan, kestäämään, saada osakseen, kohdata, kärsiä, nähdä, elää; tuntea elämyksellisesti', esim. *kokea monenlaista elämässään*. Sekundaarinen merkitys on 'tarkastaa pyydys, noutaa saalis pyydyksestä', esim. *Kokea katiskat*. Lekseemillä *kokemus* voidaan tarkoittaa kokemalla saatua tietoa, koettua tapausta tai elämystä (KS). Sekundaarinen merkitys on kuitenkin saanut stripissä primaarin merkityksen, joka tuottaa yllätyksellisen lopputuloksen; Heimo Vesa käy elämyksellisesti tuntemassa, millaista on olla katiskan sisällä.

- (2) [HV istuu sohvalla AK:n kanssa ja puhuu puhelimessa. Jorma-niminen mies siirtää alushoususillaan viiniä tms. käymisasiasta pulloihin.]
 HV: HEI, IRMA! KATSELLAAN JUURI NAISTEN TELINEVOIMISTELUA...
 ... JORMA PULLOTTAA ALUSHOUSUISSA

Homonymisenä tässä esimerkissä esiintyy sana *pullottaa*, joka voidaan tulkita pulloon panemiseksi tai pullollaan olemiseksi (KS). Kielitoimiston sanakirjan tulkinnoissa nämä kaksi merkitystä tosin ovat saman lekseemin alaisuudessa. Voidaankin pohtia, onko kyseessä polyseeminen vai kenties homonyyminen sana. Nähdäkseni sanoilla on kuitenkin eri etymologiset lähtökohdat, *pullo* ja *pullea*, jolloin verbi *pullottaa* on homonyyminen. Tämä on yksi niistä harvoista aineiston stripeistä, joissa suuraakkosten käyttö on perusteltua vitsin luomisen kannalta. Mikäli sana *JORMA* olisi kirjoitettu pienillä kirjaimilla, olisi siitä väistämättä kadonnut eris- ja yleisnimen polyseeminen luonne. Nyt *JORMALLA* voidaan tarkoittaa Jorma-nimistä miestä sekä miehen sukupuolielintä.

Elliptisyys vaikuttaa stripin tulkintaan myös osaltaan. Kuvakontekstista on helppo päätellä, mitä tilanteessa tapahtuu, mutta kun vastaanottajana on puhelimen toisessa päässä oleva henkilö, viattoman toteamuksen voi tulkita kahdella tapaa. Jorma – joka tässä viittaa miehen erisnimeen, joka on leksikaalistunut tarkoittamaan siitintä (esim. SSSKS: s.v. *jorma*) – panee pulloon viiniä tai mehua ja seisoo huoneessa alushoususillaan. Heimo Vesan lausahdus elliptiseen muotoon tiivistettynä saa kaksimielisen sävyn yhdistettynä kielen ulkoiseen kontekstiin, jossa miesjoukko katselee vähäpukeisten naisten urheilua televisiosta. Elliptisestä tulkinnasta kerron lisää luvussa 5.4.

- (3) [PJ ohjeistaa kahta apuriaan]
 PJ: ANASTAKAA TÄNÄ YÖNÄ NAAPURINI PALKITTUJEN
 MERANOLAMPAIDEN [sic] VILLA

AAMULLA: [oveen koputetaan]

PJ: NO! SAITTEKO VILLAT?

Mies 2: EI ME KERITTY

Kolmannessa stripissä on hyvä esimerkki homonyymisestä sanankäytöstä. Kielitoimiston sanakirja (KS) antaa kaksi eri päämerkitystä verbille *keritä*: 1) 'voida tehdä jotakin ajan riittävyuden vuoksi', esim. *keritä ajoissa perille* ja 2) 'leikata karvoja, villaa lampaista', esim. *Keritä lampaita*. Täydellisen homonyymisiä nämä lekseemit tosin eivät ole, sillä niiden persoonataivutukset eriävät toisistaan. Kaksitulkitaisesti stripin sanoman voi nähdä siten, että Pahani Julmun apurit *eivät kerineet* lampaita tai *eivät ehtineet keritä* lampaita. Kumpikin tulkinta on mahdollinen.

- (4) [kaksi miestä pelaa korttia] 1942:

SS-upseeri: SINULLA ON ÄSSÄ HIHASSA!

Suojeluskuntalainen: ITSELLÄSI ON KAKSI

Homonyymisenä esiintyy tässä yhteydessä lekseemi *ässä*, jolla voidaan tarkoittaa korttipakassa kunkin maan korkeinta korttia, esim. *hertta-* tai *valttiässä* (KS). Kuvainnollisesti *ässää* voidaan käyttää juuri tämän stripin kaltaisessa yhteydessä, esim. *Hänellä on vielä ässä hihassaan*, jolloin henkilöllä on jokin merkityksellisen seikka varalla (KS: s.v. *ässä*). Ässän voi myös tulkita olevan *s*-äänne tai *s*-kirjain. Kun miehet ovat pelaamassa korttia, kontekstina voisi kuvitella olevan, että pelikorttiässässä on hihassa huijaamista varten, mutta kuvakontekstista voidaan nähdä toisen miehen olevan natsi-Saksan SS-upseeri ja toisen suomalainen suojeluskuntalainen Molemmilla on hihassaan ommeltuna ryhmänsä tunnus, kaksi *ässää* (SS) tai yksi *ässä* (S). Ilmaus *ässä* tai *kaksi ässää hihassa* saa aivan uuden, huvittavan ja epäkorrektinkin, merkityksen tässä yhteydessä. Rinnastuksen voi nähdä olevan onnistunut myös siitä syystä, että pelikorttipöydän ääressä on kaksi fasisista suuntausta edustavaa henkilöä. Mainittavan arvoinen seikka on, että 19.9.1944 allekirjoitetun Väli rauhan sopimuksen 21. pykälä määräsi lakkautettavaksi "hitleriläismieliset (fascisminluonteiset)" järjestöt (ks. esim. Selén & Pylkkänen 2004: 492).

4.1.1.2. Sananmuotohomonymia

Laalo (1990: 12–13) kirjoittaa, että tietyt suomen morfologian piirteet edistävät monitulkintaisten sananmuotojen syntymistä. Suomen kielessä on esimerkiksi paljon erilaisia taivutustyyppisiä, ja monissa niistä on useita vartalovariantteja. Lisäksi myös monilla suffikseilla on useita allomorfeja. Koska morfologisia aineksia ja niiden variantteja on näin paljon, mahdollistuu lukuisten keskenään samanasuisten muotojen syntyminen. Esimerkiksi sananmuoto *lastaan* voi olla joko *lapsi*-sanan omistusliitteinen partitiivi tai *lasta*-sanan illatiivi. Lisäksi tietyt morfofonologiset prosessit, kuten astevaihtelu ja vartalonloppuiset vokaalinmuutokset monikon *i:n* edellä, edesauttavat samanasuisten muotojen syntymistä. Laalo (1990: 12) toteaa kuitenkin, että normaalissa kielenkäytössä tällaista sananmuotojen monitulkintaisuutta ei yleensä huomata, sillä konteksti ohjaa tavallisesti oikeaan tulkintaan. Kielellinen leikkely voi hyödyntää näitä monitulkintaisuuksia. Monet sanaleikit perustuvat siihen oivallukseen, että monitulkintaisista sananmuodoista voi muodostaa ilmauksia, jotka voidaan hahmottaa monella eri tavalla. Tätä kielen ominaisuutta viljellään Fingerporissa erittäin runsaasti.

Monitulkintaisuuksilla leikitellään sanaleikkejen ja vitsien lisäksi myös mainoskielessä, Laalo (1990: 13–15) toteaa. Laalo jatkaa, että yhteistä monitulkintaisia sananmuotoja sisältäville sanaleikeille, mainoksille ja kirjailijoiden sommitelmille on, että tekstiyhteydestä on tehty neutraali, mikä poikkeaa tavallisen kielenkäytön normaaleista tapauksista. Neutraaliksi muokattu konteksti mahdollistaa usean tulkinnan, ja voidaankin sanoa, että tekstiyhteyden lyhyeksi jättäminen on yksinkertaisimpia tapoja muodostaa neutraali konteksti. Tavallisessa kielenkäytössä juuri konteksti ohjaa tällaisten muotojen oikeaan tulkintaan yleensä niin helposti, ettei muita tulkintavaihtoehtoja yleensä huomaa. (Laalo 1990: 15.) Myös Pertti Jarla on haastatteluissa todennut (esim. SSS 13.2.2009), että ideat moniin sanaleikkistrippeihin tulevat esimerkiksi sanoma- ja aikakauslehdistä, joissa esiintyy paljon kielileikeille sopivia kielenaineksia ja anekdootteja. Laalo kirjoittaa, että muotoryhmän sisäisellä monitulkintaisuudella tarkoitetaan eri lekseemien keskenään samoja muotoja. Tämän kaltaista monitulkintaisuutta synnyttävät eräät morfofonologiset prosessit, varsinkin astevaihtelu ja vartalonloppuiset vokaalinmuutokset suffiksin *i:n* yhteydessä. Laalo

painottaa kuitenkin, että kaikki morfofonologian aiheuttamat yhteenlankeamiset eivät ole muotoryhmän sisäisiä. (Laalo 1990: 48.)

Laalo (1990: 48) kirjoittaa, että astevaihtelu yksinään aiheuttaa suomessa melko vähän monitulkintaisuutta. Sen sijaan tavallisempaa on, että astevaihtelu vaikuttaa monitulkintaisuuden syntymiseen. Esimerkiksi muoto *J/jyrkin* voi olla kyse joko astevaihteluttoman erisnimen *Jyrki* genetiivistä tai adjektiivin *jyrkkä* superlatiivista. Suuraakkosten käytöllä sarjakuvastripissä voidaan välttää näiden kahden variantin eron havaitseminen. Laalo esittelee joitakin astevaihteluun perustuvia väärinkäsitystapauksia teoksessaan sivulla 49. Laalon (mt: 50) mukaan melko paljon yhteenlankeamia syntyy vartalon loppuvokaalin muutoksista suffiksin *i*:n edellä. Nominin Laalo jakaa kolmeen ryhmään sen mukaan, mikä on toisen tavun edustus: *ei*, *oi* vai *i*. Lisäksi suffiksin *i*:n aiheuttamiin monitulkintaisiin nominimuotoihin kuuluu runsaasti toisen tavun *ei-* ja *oi-* tapauksia. (Laalo 1990: 50.) Toisessa tavussa oleva *ei* voi Laalon (mt: 51) mukaan kuulua seitsemän eri taivutustyyppin monikon taivutusvartaloon. Näistä tärkeimmät ovat:

1. *i*-vartalot, esim. *korkki* : *korkeissa*, *kuppi* : *kupeissa*, *nalle* : *nalleissa*
2. *eA*-nominin, esim. *korkea* : *korkeissa*, *korskea* : *korskeissa*, *äkeä* : *äkeissä*
3. *e^x*-vartalot, esim. *korske* : *korskeissa*, *kuve* : *kupeissa*

Kun erisnimiä taivutetaan, syntyy toisinaan muotoryhmien välistä homonymiaa. Kytömäen mukaan tämä on tuottanut runsaasti akanoita, esimerkiksi *Vetelin kunnanjohtaja ehdolle Nivalaan* (SK 31/83). (Kytömäki 1986: 50.) Vastaavia esimerkkejä Fingerporissa on vain muutama: omassa aineistossani esimerkki numero 6 hyödyntää erisnimen lankeamista yhteen kieltoverbin taivutusmuodon kanssa.

Erik Ahlmanin *Virittäjään* (1939: 1–2) kirjoittamassa artikkelissa käsitellään myös homonymiatapausten motivoimia kielileikkejä. Ahlman käsittelee pääasiallisesti muotoryhmän sisäisiä homonymiatapauksia. Hän ei ota kantaa niinkään leksikaaliseen homonymiaan. Ahlmanin mukaan vitsiä ei voida luoda tahallisesti, kuten pelkän sanaleikin voi, koska kielellä on omat rajoitteensa. Moni vitsi kuitenkin nojaa homonymiaan. Sanaleikeissä on kaksi tärkeää tekniikkaa: 1) saman aineksen käyttäminen ja 2) tihennys eli tiivistys. Ensimmäisestä esimerkkinä Ahlman mainitsee lauseen *Sairastuvalla on paikka sairastuvalla* (SK 47/1936). Tässä esimerkissä

homonyyminen sana siis toistetaan. Tihennetyssä sanaleikissä puolestaan homonyyminen sana esiintyy vain kerran, esim. *Päivällä kylvin pellolla, illalla saunassa* (SK 47/1936). Tihennetyllä sanaleikillä tarkoitetaan siis osapuilleen samaa, kuin Leena Kytömäki tarkoittaa ellipsisillä (ks. tämä työ s. 81). Ahlmanin mielestä tihennys yleensä edustaa sanaleikin korkeampaa astetta etenkin homonymian keinoin muodostetuissa vitseissä. Kieli asettaa kuitenkin tihennyksen käytölle rajoituksia, Ahlman jatkaa. (Ahlman 1939: 185.)

Ahlman (1939: 185–189) nimittää isonyymeiksi sellaisia sanoja tai ilmauksia, jotka syntaktisessa suhteessa ovat toistensa veroisia, niin että ne voidaan asettaa toistensa tilalle lauseeseen. Näin ollen lause on kumman hyvänsä sanan sisältäessä kielellisesti mahdollinen, ja sen syntaktiset suhteet pysyvät samoina. Tihennys sanaleikeissä edellyttää tavallisesti sitä, että homonyymit sanat samalla ovat myös isonyymejä. Tällöin on tavallista, että homonyymien sanojen merkitykset ovat kehittyneet samasta alkumerkityksestä, eli ne ovat etymologisesti sukua toisilleen. Voidaankin nähdä, että kyseessä on tällöin enemmän polysemia kuin homonymia.

Ahlmanin (1939) mukaan on olemassa myös lekseemejä, jotka eivät ole sukua toisilleen, mutta ne ovat silti kaikissa paradigman muodoissa sekä homonyymejä että isonyymejä, esim. *kangas, keritty, lakka, raita* ja *vaara*. Toisessa ryhmässä ovat lekseemit, jotka paradigman joissakin muodoissa ovat homonyymejä ja isonyymejä. Tähän ryhmään kuuluvat mm. seuraavat: *arvoista, haavasta, korvista, langoista, väreistä, kylvin*, jne. Näiden sanaryhmien ohella on kuitenkin myös joukko sellaisia homonyymejä, jotka eivät ole keskenään isonyymejä. Useimmissa niiden avulla muodostetuissa sanaleikeissä homonyyminen sana esiintyy kaksi kertaa eri merkityksissä ja erilaisissa syntaktisissa tehtävissä, esim. *Heinä en tahtois olla hoikka kuin heinä* (SK 47/1936). Epäisonyymejä homonyymejä näyttää Ahlmanin mukaan suomen kielessä olevan varsin paljon. Osa Ahlmanin luettelemista homonyymeistä on homonyymeja ainoastaan homografisesti, sillä jos *loppuhenkonen* (puheäänteetön laryngaaliklusiili) jätetään huomiotta, homonyymien määrä lisääntyy huomattavasti. Epäisonyymeistä homonyymeistä voidaan saada syntymään tihennystyyppiä olevia sanaleikkejä vain poikkeustapauksessa. (Ahlman 1939: 185–189.)

Homonymiavitseissä tihennystä ei käytetä leikittelykeinona Fingerporissa kovinkaan produktiivisesti. Tähän syynä on luultavasti se, että Fingerporin vitsit perustuvat

suurelta osalta dialogiin, jolloin tyypin *Päivällä kylvin pellolla, illalla saunassa* vitsejä ei pääse muodostumaan.

Fingerporissa on melko tavallista hyödyntää muotoryhmien välistä homonymiaa vitsin ytimenä. Tässä alaluvussa käyn läpi esimerkkejä tämänyyppisistä stripeistä. Analysoin strippien yhteydessä, mitkä lekseemit ovat langenneet yhteen ja missä muodoissa yhteenlankeaminen tapahtuu. Lisäksi kiinnitän huomiota mahdollisiin muihin vitsikkyyttä aiheuttaviin tekijöihin. Koska kyseessä on sarjakuva, pelkkiin kielenaineeksiin ei ole hedelmällistä kiinnittää huomiota, koska kuvallisellakin viestillä on oma merkityksensä analyysissä. Kuvallisen viestin merkitys korostuu erityisen hyvin seuraavassa esimerkistripissä:

- (5) HV: TERVE ALLAN, HEIMO TÄSSÄ. EHDITKÖ PUHUA?
 AK: EN OIKEIN...
 [HV ja AK puhuvat puhelimesta]
- AK: OLEN RIPILLÄ, TUNNUSTAMASSA RIKKEITÄNI
 HV: NO... SOITAN SITTEN MYÖHEMMIN!
- AK: MIHIN JÄINKÄÄN...
 [AK ja Rip Kirby samassa kuvassa]

Viidennessä esimerkistripissä avainsana on *RIPILLÄ*, jolla voidaan viitata sanaan *rippi* 'synnintunnustus (ja synninpäästö)' (KS) tai erisnimeen *Rip (Kirby)*. Molemmissa tapauksissa kyseessä on sama sijamuoto, yksikön adessiivi, mutta erisnimi *Rip* saa sidosvokaalikseen *i*:n. Lekseemin erisnimisyys ei kuitenkaan paljastu muuten kuin kuvallista kontekstia tarkastelemalla. Lukijalle tulee ensimmäisenä ajatuksena tulkita sana synnintunnustusta tarkoittavaksi, sillä lause jatkuu *tunnustamassa rikkeitäni*. Allatiivimuotoisella päätteellä voidaan ilmaista myös jonkun luona olemista. Viimeisessä kuvassa paljastuukin, että puhelimen toisessa päässä oleva henkilö on Rip Kirby -nimisen sarjakuvahahmon luona. Vitsin hauskuutta voi lisätä se, että *Rip Kirby* on Fingerporin tapaan Helsingin Sanomissa ilmestyvä arkisarja. Täten kaksi saman lehden sarjaa kohtaavat intertekstuaalisesti.

- (6) [Miehet istuvat Kahvila Aromissa juomassa olutta]
 AK: LÄHDE MEILLE, KATSOTAAN KOKO YÖ VIDEOITA!
 HV: IRMA MURJOTTA...
 HV: ... ELLEN TULE KOTIINI ENSI YÖNÄ
 RR: LAKKAA VOKOTTELEMASTA ELLENIÄ, UKKOMIES!
 Ellen: YÖK

Ellen voidaan nähdä tässä yhteydessä joko naisen erisnimenä tai yksikön ensimmäisessä persoonassa taipuvana alistuskonjunktion ja kieltoverbin *ellei* muotona. Samoin seuraava sana *tule* näyttäytyy erimuotoisena näkökulmasta riippuen. Mikäli kyseessä on erisnimi *Ellen*, on *tule* lekseemin *tulla* yksikön toisen persoonan imperatiivimuoto. Mikäli taas kyseessä on kieltoverbi *ei*, kyseessä on *tulla*-verbin yksikön ensimmäisen persoonan kieltomuoto. Lausahdus on mahdollista tulkita kahdella tavalla, koska stripissä esiintyy *Ellen*-niminen nainen. Normaalisissa kielenkäyttötilanteissa kaksitulkintaisuus näyttää kaukaa haetulta, mutta sarjakuvastripin kontekstissa vitsi toimii. Seuraavassa esimerkkistripissä kaksi eri lekseemiä, *loki* ja *lokki*, lankeavat yhteen yksikön inessiivissä:

- (7) HEIMO VESAN NUORUUS MERIMIESOPISTOSSA
 [Kuvassa purjelaiva]
- Kapteeni: KURSSIN JA SÄÄN ON OLTAVA KIRJATTUNA LOKISSA
- [HV kirjoittaa lokkiin]
 HV: OUTO MERENKÄVIJÖIDEN TAPA

Viimeisessä kuvassa ennako-odotus rikotaan, kun Heimo Vesa kirjoittaa merkintänsä *lokkiin* ('lintu') eikä *lokiin* ('aluksen päällikön valvonnassa merimatkasta pidettävä päiväkirja, lokikirja') (KS). Tässä nähdään tyyppiesimerkki vaillinaisesta polysemiatapauksesta, jossa vain muutamat taivutusmuodot lankeavat yhteen. Astevaihtelu aiheuttaa tässä tapauksessa kahden eri lekseemin yhteenlankeamisen. Lisämausteen tähän strippiin antaa se, että sekä *loki* että *lokki* ovat merelliseen aihepiiriin liittyviä tarkoitteita. Merelliseen aihepiiriin liittyy myös seuraava esimerkkistrippe, jossa lankeavat yhteen lekseemit *vala* ja *valas*:

- (8) [Keskussairaala]
- Lääkäri 1: ETTE SIIS SUOSTU LEIKKAAMAAN TÄTÄ POTILASTA?
- Lääkäri 1: EN HALUAISI MUISTUTTAA VALASTANNE
- [Lääkäri 2 näyttää lääkärille 1 kuvaa valaasta, joka on piirteiltään samannäköinen kuin lääkäri 1]
- Lääkäri 2: MUISTUTATTE SILTI

Stripissä on kaksikin harhaanjohtavaa tai kaksitulkintaista lekseemiä. Sanalla *muistuttaa* on muun muassa seuraavat kaksi sanakirjamerkitystä: 1) 'huomauttaa jollekulle jostakin (asianomaisen tietämästä) velvollisuudesta tai muusta tärkeästä asiasta, kiinnittää jonkun huomiota johonkin mielessä pidettävään, tärkeään asiaan', sekä 2) 'olla

jonkin/jonkun kaltainen, tapainen, olla verrattavissa, rinnastettavissa johonkin/johonkuhun’, esimerkiksi: *Poika muistuttaa piirteiltään isäänsä.* (KS.) Nämä tulkinnat yhdistettynä muotoryhmien välistä homonymiaa edustavaan sanaan *valasta*, saavat aikaan huvittavan kaksitulkintaisuuden. *Valasta*-sanamuoto voidaan tulkita olevan sanan *vala* yksikön elatiivi tai sanan *valas* yksikön partitiivi. Näin ollen ilmaus *muistuttaa valasta* saa tulkintamuodoikseen ”huomauttaa jollekin juhlallisesta lupauksesta” tai ”olla valaan kaltainen”. Vitsin kruunaa loppukuvaan sisällytetty kuva, jossa tuodaan ilmi ensimmäisen lääkärin ja valaan yhdennäköisyys. Sarjakuvan konteksti mahdollistaa jälleen tässä tapauksessa varsin epätodennäköisen kaksitulkintaisuuden. Possessiivisuffiksillinen sanamuoto *?valas+ta+nne* on hämäävä, sillä *valas* on normaaliolosuhteissa olio, joka ei voi saada omistusliitettä sen merkityssisällön vuoksi. *Valaita* harvoin omistetaan. Sarjakuvan konteksti siis mahdollistaa kielenulkoiselle todellisuudelle mahdottoman ilmaisun.

(9) ARVO KUOPPISELLA ON PUUTARHA PERÄSUON KYLÄSSÄ
[kuvassa kasvihuonepuutarha]

SUNNUNTAISIN HÄN VIE VIHANNEKSENSA FINGERPORIN TORILLE
[kuvassa kuorma-auto risteyksessä, jossa on kyltti:] PERÄSUO 3

[*Torimyyjä seisoo kojussaan, jossa lukee:*]
Tuoretta ja maukasta PERÄSUOLTA

Yhdeksännessä esimerkkistripissä vitsi piilee lekseemien *suo* ja *suoli* yhteenlankeamisessa. Lekseemin *suo* yksikön ablatiivimuoto ja lekseemin *suoli* yksikön partitiivi ovat homonyymiset. Hauskaksi tämän homonymian tekee se, että stripissä sanamuoto *suolta* on osa mainostekstiä, jonka on tarkoitus houkutella asiakkaita ostamaan tuoreita elintarvikkeita *Peräsuolta*. Tässä tapauksessa vitsi ei toimisi, mikäli käytettäisiin pienaakkosia, koska kirjoitustapa *Peräsuolta* ilmaisisi tarkoitteen olevan erisnimi ja kumoaisi – ainakin periaatteessa – toisen tulkintamahdollisuuden.

(10) [*mies uhkaa aseella Hämähäkkimiestä*]
TAPPAJA LUULEE SAANEENSA SANKARIN SATIMEEN...

[*Hämähäkkimies heittää uhkaajan kasvoille kulmikkaan esineen*]
... MUTTA TÄMÄ SINKOAAKIN SEITIN HÄNEN SILMILLEN!
[*tehosteäini:*] KLONK

Tässä stripissä lankeavat yhteen lekseemit *seitti* ja *seiti*. Kun kyseessä on sarjakuvahahmo Hämähäkkimies, ensimmäinen tulkinta muodosta *seitin* on mitä todennäköisimmin lekseemin *seitti* (’hämähäkin kutoma verkko’) yksikön genetiivi.

Astevaihtelu aiheuttaa tässä siis yhteenlankeamisen. Toisessa kuvassa kuitenkin uhkaajan kasvoihin osuu jotakin kovaa ja kulmikasta. Lukija tulkitseekin kyseessä olevan *seiti* eli tavanomainen pakastekala, joka pakastettuna ja pakattuna on kova ja neliskanttinen.

(11) HV: TAITAA OLLA KAHVILA AROMIN PIPARKAKKU VÄHÄN VANHAA...

HV: MAKU ON JOTENKIN KARVAS

RR: MINÄ SULLE KARVASTA PIPARIA NÄYTÄN

Klaus Laalo (1990: 107) kirjoittaa, että adjektiivit *karvas* ja *karvainen* ovat sekaantuneet monien kielenkäyttäjien mielessä ilmauksessa *maultaan karvasta*. Alkuperäinen ilmaus on *karvas maku*. Ilmauksen taivutusmuoto *karvasta* kuuluu taivutustyyppiin *karvas : karvasta*. Suomen kielessä esiintyy myös sellainen ilmaus kuin *karvanen maku*, joka mitä todennäköisimmin perustuu ilmauksen *karvasta makua* väärään hahmotukseen. *Karvasta*-muodon perusmuodoksi on käsitetty puhekielen *i:tön karvanen*. (Laalo 1990: 107.) Tällaisesta ”virheellisestä” tulkinnasta on kyse tässä esimerkkipätkissä. Stripissä esiintyy myös toinen kaksitulkinainen sana, *pipari*. Tavallisesti sillä tarkoitetaan *piparkakkua* eli tietyntyyppistä leivonnaista. Nykyisessä alatyylisessä kielitajussa *pipari* on alkanut tarkoittaa myös naisen sukupuolielintä. Merkitys on saanut motiivinsa luultavasti *pi*-alkuisesta muodostaan, joka muistuttaa ääniasultaan lastenkielistä sanaa *pimppi* ’pienen tytön tai naisen sukupuolielin’ (KS). Huomattavaa on myös tässä stripissä esiintyvä Rivo-Riitan lausahdus, joka on eräs variaatio monista samankaltaisista Rivo-Riitta-stripeistä. Vastaavanlainen strippi esiintyy seuraavana analyysissäni:

(12) [Olutkerhon tapaaminen]

RR: MINÄ TEILLE RUNSAAN JA HIIVAISEN NÄYTÄN

Strippi edustaa tyypillistä Riitan kaksimielistä sutkautusta. Varsin monet Rivo-Riitta-aiheiset stripit on generoitu samalla tavalla. Rakenteena näissä stripeissä on aina hieman suomen kielen normaalista lauserakenteesta poikkeava subjekti + adverbiaali + adjektiiviattribuutti + adjektiiviattribuutti + (objekti) + predikaatti, joista objekti esiintyy ainoastaan implisiittisesti ja on näin ollen vastaanottajan itse täydennettävissä. Tavallisesti Rivo-Riitta-aiheisissa stripeissä adjektiiviattribuutteina ovat jotkin monimerkityksiset adjektiivit, tässä tapauksessa *runsas* ja *hiivainen*, jotka voivat viitata joko naisen sukupuolielimiin tai tässä yhteydessä oluen ominaisuuksiin. Tämä strippi ei

kuitenkaan kuulu muotoryhmien välisen homonymian kategoriaan. Strippi kuuluisi ennemmin polysemiakategoriaan (luku 5.1.3.) tai ellipsikategoriaan (syntaktinen monitulkintaisuus, luku 5.4.).

- (13) [Kahvila Aromin tiskillä]
 HV: PÄIVÄÄ. ONKOHAN TEILLÄ LATTEA?
 RR: KYLLÄ SE ON PIKEMMINKIN RUNSAS

Esimerkkistripissä 13 lekseemin *lattea* merkityksen voi nähdä olevan 'caffè latte' (tietyyntyyppinen maitokahvijuoma), ja sen yksikön partitiivimuodon. Toisaalta se voi tarkoittaa myös yksikön nominatiivimuotoista sanaa *lattea* 'laimea, väritön, mitäänsanomaton, tyhjänpäiväinen, yksitoikkoinen, tasapaksu' (KS). Tähän tulkintaan kuitenkin sopisi paremminkin adjektiivin *litteä* merkitys, jonka eräs tulkinta kielitoimiston sanakirjankin mukaan on 'lattea' tai 'leveä(hkö) mutta paksuudeltaan tai korkeudeltaan vähäinen, latuskainen' (KS). Stripissä Rivo-Riitta viittaa *runsaaseen* (esim. KS: s.v. *runsas*, esim. *Näyttelijättären runsaat* [= rehevät, uhkeat] *muodot*) poveensa. *Lattealla* (rinnalla) viitataan semanttisesti siis rinnan latuskaisuuteen ennemmin kuin sen mitäänsanomattomuuteen. Yhteen lankeavat muodot aiheuttavat tässäkin jälleen kaksitulkintaisen ilmauksen. Osaltaan tulkintaan vaikuttaa myös ellipsi: Rivo-Riitta tulkitsee rivoon tyyliinsä ilmauksen elliptiseksi, vaikka siinä ei ole tarkoitettu olevan ellipsiä (vrt. *Onkohan teillä lattea rinta*).

- (14) [Mustanaamio varastuhuoneessa]
 MN: KAMMOTTAVIN VIHOLLISENI!
 MN: LUULIN JO TUHONNEENI SEN...
 [MN pitää käsissään ruutuvihkoa]
 MN: ... VIHOLLINEN EROOTTISIA RUNOJA!

Oheisessa esimerkkistripissä mielestäni on onnistuttu erityisen hersyvällä tavalla hyödyntämään muotoryhmien välistä homonymiaa vitsin luonnissa. Vitsi ei välttämättä aukea ihan ensimmäisellä lukemalla. Vitsi piilee sanojen *vihollinen* 'jotakuta tai jotakin vihaava, vihamies; vastustaja' (KS) ja lekseemistä *vihko* johdetun muodon *vihollinen* yhteenlankeamisessa. Tällöin muoto *vihollinen* ('jotakuta tai jotakin vihaava') on yksikön nominatiivissa. *Vihollinen* voidaan siis nähdä myös lekseemistä *vihko* *llinen-*johtimella johdettu substantiivi, joka ilmaisee jonkin mittaa (ks. esim. VISK § 262). Tässä tapauksessa kantasana on siis *vihko* ja johtimella saadaan aikaan merkitys '?*vihko* runoja' (vrt. *lasi maitoa* ~ *lasillinen maitoa*, *pullo viinaa* ~ *pullollinen viinaa*). Tämä

kaksitulkintaisuus olisi voitu välttää käyttämällä eri lekseemiä *vihkolinen*, joka on astevaihteluton. Vitsin kannalta muoto on kuitenkin oleellinen.

(15) [IrK puhuu puhelimessa]
IrK: HEIMO, MUISTUTTAISIN ETTÄ LENTOMME LÄHTEE AAMULLA SEITSEMÄLTÄ

[HV puhuu puhelimessa ja juo AK:n kanssa olutta puistossa]
HV: JOO. LUPAAN, ETTÄ HERÄÄN AJOISSA

[HV herää rallikilpailuista krapulaisena]
AAMULLA:
FINGERAJOT
HV: NO NIIN

Oheisen stripin avainsana *ajoissa* on Kielitoimiston sanakirjan (KS) mukaan taipumaton tai vaillinaisesti taipuva. Merkitykseksi on annettu 'hyvissä ajojin, tarpeeksi aikaisin'. Taustalla on mitä ilmeisimmin sana *aika*. Homonyymiparina voidaan nähdä *ajo*-sanan monikon inessiivi, jolla on erikoismerkitys, useimmiten monikossa esiintyvä 'ajokilpailut', esim. *Jyväskylän suurajot* (KS). Kun Heimo Vesa lupaa herätä *ajoissa*, on todennäköisin tulkinta, että hän lupaa herätä hyvissä ajojin, eikä rallikilpailussa. Tämä epäodotuksenmukainen lopputulos on siis vitsin perustana tässä stripissä.

(16) AK: MARKO, JOS EI TUO MINISTERIEN UHKAILU LOPU, JOKU LAITTA
SINUT VIELÄ AISOIHIN!

Marko: UHKAILETKO MINUA SUPOLLA?

[AK:lla kädessään peräpuikko]
AK: KYLLÄ!

Oheisessa esimerkissä puolestaan lankeavat yhteen sanat *suppo* ja *Supo*, eli *suojelupoliisi*. Molemmissa tapauksissa kyseessä on yksikön allatiivi, mutta lekseemiin *suppo* ('ark. peräpuikko, suppositorio' [KS]) kohdistuva astevaihtelu saa aikaan yhteenlankeamisen. Allan Kurman kädessä oleva peräpuikko paljastaa, että hän ei tarkoita suojelupoliisia, mikä olisi kuitenkin odotuksenmukaisempaa asiayhteyden kannalta.

(17) [Kahvila Aromissa]
SM: ISO KEPPANA
RR: SULLE EI TARJOILLA

SM: MIKSIKÄ EI?
SM: SAANKO JONKUN PERUSTEEN?

[RR ojentaa teemukin]
RR: SIINÄ SULLE PERUSTEE

Tämä on myös mielestäni yksi onnistuneimmista Fingerpori-vitseistä muotoryhmien homonymian hyödyntämisen osalta. Vitsinä on lekseemin *peruste* ja yhdyssanan *perus/tee* lankeaminen yhteen varsin oivaltavalla tavalla. Alkoholisti tivaa perustelua, miksi hänelle ei tarjoilla alkoholia. Vastaukseksi *perusteen* tivaamiseen, hänelle työnnetään nenän eteen kirjaimellisesti *perus+tee*, alkoholiton tavallinen teejuoma.

(18) Taiteilija: MUOTOKUVIANI ON NÄYTTEILLÄ KAUPUNGINMUSEOSSA

HV: MILLÄ TEKNIKALLA OLET TEHNYT NE?

Taiteilija: KIVESTÄ HAKKAAMALLA

HV: TAIDE SYNTYY TUSKASTA

Tässä esimerkissä lankeavat yhteen yksikön elatiivissa oleva sana *kivi* ja yksikön partitiivissa oleva sana *kives*. Ensimmäisessä tulkinnassa lukijaa ohjataan ajattelemaan, että puhutaan kiviveistoksesta, mutta viimeisen ruudun kommentti TAIDE SYNTYY TUSKASTA ohjaa toiseen tulkintaan, jossa taiteilija saa ”inspiraationsa” tuskallisella tavalla hakkaamalla omaa kivistään eli testikkeliään (KS). Tämä on hyvin ominainen tapa muodostaa vitsi: Leena Kytömäen artikkelissakin mainitaan, että muun muassa sukupuoliuus ja alastomuus ja sitä kautta sukupuolielimiin viittaaminen, ovat universaaleja vitsailun aiheita (Kytömäki 1986: 55).

(19) Mies 1: JÄNNÄ UUSI OLUT...

Mies 1: ... MAISTUU KUMINAISELTA

[Mies 2 maistelee pumpattavaa kuminukkea]

Mies 2: TOTTA

Lähtökohtana tässä esimerkissä ovat mausteen nimi *kumina* ja *kumi/nainen*. Kumina on tässä yhteydessä saanut johtimekseen (*i*)nen, jonka kantoina esiintyy esimerkiksi jaollistarkoitteisia substantiiveja eli ainesanoja, kuten *pippurinen* (~ ?*pippurillinen*) (ks. esim. VISK § 278). Kumina on siis mauste, eli se vertautuu ainesanaan, kuten pippurikin. *Kuminainen* voidaan nähdä myös yhdyssanana *kumi+nainen*, jolla taas kansankielessä tarkoitetaan ”pumpattavaa barbaraa”, ilmatäytteistä kuminukkea, jota käytetään itsetyydytykseen (SSSKS: s.v. *pumpattava*). Jälleen kerran vitsin hauskuus perustuu sanaleikin lisäksi myös seksuaalisuuteen, yhteen kielellisen leikkittelyn attraktiokeskuksista.

- (20) [Leirinuotiolla]
 RIVO-RIITAN NUORUUS:
 Poika 1: TÄMÄ ON AITOA ERÄELÄMÄÄ!
 Poika 2: VIELÄ KUN OLISI KUKSAT, JOISTA JUODA...
 RR: JAA, HALUAAKO POJAT KUKSIA?

Esimerkkistriippi 20:ssä vitsikästä on lekseemien *kuksa* 'puusta koverrettu juomakuppi' (KS) ja *kuksia* yhteenlankeaminen monikon partitiivin ja verbin infinitiivimuodon osalta. Seksisanakirja (SSSKS: s.v. *kuksia*) antaa verbille *kuksia* merkitykseksi 'naida, paritella, hässiä'. Näin ollen Rivo-Riitan heitto saa härskin kaksoismerkityksen "Haluaako pojat naida?". Poikien toive *kuksista* (joista juoda) on kuitenkin varsin yksiselitteinen, joten vitsin kaksitulkintaisuus on varsin tarkoitushakuinen, eikä stripin vitsi näin ollen mielestäni edusta onnistunutta kielellistä leikkelyä.

- (21) KYYTTÖ COMPACT OY:
 Osastopäällikkö: TÄMÄ OSASTO LAKKAUTETAAN HUOMENNA, JA TEIDÄT
 IRTISANOTAAN
 Osastopäällikkö: ... SAMALLA LAKKAUTAN MYÖS OMAN TOIMENKUVANI
 HUOMENNA: [AK lakkaa kylttiä, jossa lukee OSASTOPÄÄLLIKKÖ.]

Tämän stripin taustalla oleva verbi *lakata* voidaan nähdä myös homonyymisenä. Taustalla on kaksi eri kantasanaa, *lakata* 'tauota, herjetä' ja *lakka* 'pinnankäsittelyliuos' (KS). *Lakata*-verbistä on muodostettu muuttamisjohdoksellinen verbi *lakkauttaa* (ks. esim VISK § 318). *Lakata* on vartaloltaan kaksitavuinen, sen vartalo päättyy pitkään vokaaliin (*lakkaa+n*). Lisäämällä sanaan johtimen *UttA* saadaan aikaan kausatiivinen verbi *lakkauttaa*. Tällöin saadaan homonyyminen verbimuoto sanalle *lakkauttaa*, joka Kielitoimiston sanakirjan (KS) mukaan tarkoittaa 'lopettaa (virallisesti) jokin yritys, laitos, toiminta tms.', esim. *Lakkauttaa virka*. Toinen vaihtoehto on tulkita verbi *lakkauttaa* siten, että sillä tarkoitetaan lakkaamaan antamista, esim. *Lakkauttaa vene*. Lisämausteen stripin 21 vitsiin tuo konteksti, jossa kirjaimellisesti lakan avulla kiillotetaan osastopäällikön toimenkuva lakkaamalla päällikön asemaa osoittava kyltti sähköyvän kiiltävällä lakalla. Stripissä otetaan kantaa siihen, kuinka yrityksen johtoporras parantelee asemaansa työntekijöiden kustannuksella.

(22) [HV puhuu puhelimessa]
 HV: KEKSIN TIEDEKESKUKSELLE UUDEN LOGON! SIINÄ ON DNA:TA,
 RAKETTI...

Esimies puhelimessa: KUULOSTAA HYVÄLTÄ! VOISITKO TUODA PALAVERIIN
 JOTAIN LUONNOSTA?
 HV: TOKI

[HV kantaa kokoustilaan jäniksen ja sienen]

Lekseemit *luonto* ja *luonnos* lankeavat yhteen astevaihtelun avulla tässä esimerkissä, siten että virhetulkinta on mahdollinen. Kyseessä ovat siis sanan *luonto* yksikön elatiivi ja sanan *luonnos* yksikön partitiivi. Heimo Vesa valitsee stripin tilanteessa toissijaisen tulkinnan, ja rikkoo valinnallaan kielenkäyttökisteriä. Palaveriin sopiva tulkinta olisi tietysti luonnos tiedekeskuksen logosta. Luontokappaleiden – jäniksen ja sienen – tuominen aiheeseen liittymättömään tilaisuuteen voidaan katsoa kontekstin perusteella virhetulkinnaksi, mikä on vitsailun ytimenä tässä stripissä.

(23) [AK kärrää kukkakauppaan säkillistä mustaa multaa]

Myyjä: MULTA TULI!

Mies: HÖHÖHÖ

Multa-sanana huvittavuus tässä yhteydessä piilee siinä, että se tarkoittaa puhekielessä myös pronominin *minä* ablatiivia: *minu+lta* on lyhentynyt muotoon *mu+lta*, jolloin se saa asukseen homonyymisen muodon lekseemin *multa* 'kasvien kasvualustaksi sopiva kivennäismaan ja humuksen seos' (KS) kanssa. *Tulla*-sanalla puolestaan on useita merkityksiä, joista pääasiallinen on 'saapua' (KS). Se on myös saanut vihjailevan leksikaalistuneen merkityksen, jolla tarkoitetaan (miehen) seksuaalista laukeamista, siemensyöksyä (esim. SSSKS: s.v. *tulla*). Kun tarkastellaan koko virkettä *Multa tuli!* voidaan nähdä kaksi eri merkitystä: *Säkillinen mustaa multaa saapui!* tai *Sain siemensyöksyn!* Nauravan miehen reaktiosta voi implisiittisesti päätellä, että hän tulkitsee (tahallisesti) huudahduksen jälkimmäisellä tavalla. Myös seuraavassa esimerkissä murteellinen t. puhekielinen muoto *minä*-pronominista on aiheuttanut muotoryhmien sisäistä homonymiaa:

(24) [HV tietokoneella]
 HV: EN PÄÄSE INTRANETTIIN! ONKO JOKU KIRJAUTUNUT TUNNUKSILLANI
 SISÄÄN?

[HV huikkaa Petrille:] HEI, PETRI, OLETKO ITSENÄSI SISÄLLÄ VERKOSSA?

Petri: JOO, MÄ OLEN MUNA SISÄLLÄ TÄÄLLÄ!

[Kaksi naista järkyttyneen näköistä naista seisoo Petrin huoneen ulkopuolella]

Muna on tässä yhteydessä lyhennetty puhekielinen ilmaus *minä*-pronominin essiivisestä muodosta *minuna*. Tämän voi helposti päätellä Heimo Vesan ilmauksessa olevasta sanasta *itsenä*. Sananmuoto *itsenä(si)* viittaa tässä viestin vastaanottajaan eli Petriin. Vastaus saa kuitenkin koomisen sävyn puhekielisenä ja hieman elliptisenä: *muna* tarkoittaa aiemman selityksen lisäksi myös linnun munaa tai tämän vitsin yhteydessä miehen sukupuolielintä. *Muna sisällä* -ilmauksen voi tulkita siten, että se viittaa yhdyntään. Vitsikkyys perustuu jälleen fingerporimaisen tyyppillisesti seksuaalisuudelle.

Fingerporissa muotoryhmien sisäistä homonymiaa näyttää esiintyvän verrattain paljon enemmän kuin leksikaalista homonymiaa. Tämä ei tullut yllätyksenä, koska jo teoriaosuudessa todettiin, että ilmiö on varsin tyyppillinen ja produktiivinen suomen kielessä, ja se on tyyppillinen kielellisen leikkittelyn keino. Leena Kytömäen toteamus homonymiatapausten huvittavuuden kriteeristä osoittautui myös pitävän paikkansa, suuri osa homonymiatapauksista näyttää liittyvän jotenkin seksuaalisuuteen tai muihin kielellisen leikkittelyn attraktiokeskuksiin, joilla pyritään naurattamaan lukijaa.

5.1.2. Paradigmansisäinen sananmuotojen monitulkintaisuus

Paradigmansisäisellä sanojen monitulkintaisuudella tarkoitetaan saman lekseemin eri muotoja. Tällaisissa tapauksissa on selvää, minkä lekseemin muodosta on kyse. Avoimeksi tällaisissa tapauksissa jää, mistä lekseemin muodosta on kysymys. Klaus Laalo (1990: 43) kirjoittaa, että tämän kaltaista saman lekseemin eri muotojen välistä monitulkintaisuutta esiintyy suomen kielessä vain muutamissa muotoryhmissä. Eräs epäproduktiivinen ryhmä on yksikön genetiivin ja instruktiivin väliset tapaukset (esim. *jalan*). Produktiivisia paradigmansisäisiä ryhmiä on kolme, ja ne voidaan jakaa ryhmiin sanaluokkien mukaan. Substantiiveista monitulkintaisiksi voidaan katsoa eräät omistusliitteiset muodot, adjektiiveista superlatiivi- ja instruktiivimuodot ja verbimuodoista muun muassa eräät preesens- ja imperfektimuodot sekä eräiden

vartaloltaan A-loppuisten verbien preesensin 3. persoona ja eräät muut muodot, Laalo kirjoittaa. (1990: 43–47.) Leena Kytömäen aineistossa tähän ryhmään sijoittuvia tapauksia oli suhteellisesti melko vähän, 26 kappaletta kaikkiaan 1882 akanasta (mts: 57 ja 48). Akanaesiintymiä Kytömäen mukaan vähentää homonymian huvittavuuden vaatimus (mt: 57). Tällaisia tapauksia en Fingerpori-strippien joukosta löytänyt kuin yhden selkeän tapauksen, jonka esittelen seuraavaksi:

- (25) Poliisi: MISSÄ OLITTE, KUN LIITERI SYTTYI?
 HV: TUOSSA TALOSSA... ASUN SIELLÄ KAHDEN KIHlattUNI KANSSA
 Poliisi: JUMALAUTA, KAKSINNAIMINEN ON RIKOS!

Stripin sisältö vertautuu Leena Kytömäenkin aineistossa olevaan tapaukseen, *Lähes 300 neliömetrin pappilassa kahden vaimonsa kanssa asuva kirkkoherra Lavaste pitää pappilakulttuuria tärkeänä vielä nykyisinkin*. SK 27–28/82 (Kytömäki 1986: 57). Kyseessä on siis numeraali *kaksi*, jonka muoto *kahden* voidaan tulkita joko instruktiivimuotoiseksi tai genetiivimuodoksi. Poliisin tulkinta näyttää olevan, että Heimo Vesalla on kaksi kihlattua (genetiivimuoto), kun oikeampi tulkinta olisi, että Heimo Vesa asuu kihlattunsa kanssa kahdestaan (instruktiivimuoto). Samanlainen esimerkki löytyy myös Erik Ahlmanin (1939: 185) aineistosta.

5.1.3. Polysemia

Polysemialla tarkoitetaan kielellisen merkin moniselitteisyyttä: leksikaalisella yksiköllä on kaksi tai useampia lähekkäisiä merkitysvariantteja (Hakulinen–Ojanen 1976: s. v. *polysemia*). Pentti Leinon mukaan polyseemisellä kielenaineksella on useita merkityksiä, jotka ovat lisäksi kontekstisidonnaisia. Ongelmana on se, miten tunnistaa ”eri merkitykset”, ja kuinka niiden keskinäiset suhteet voitaisiin esittää. (Leino, Pentti 1993: 121.) Leino toteaa myös, että tyypillisissä tapauksissa polyseemisen yksikön eri merkitykset tuntuvat liittyvän toisiinsa. Tällaisesta yksiköstä voi selvittää esimerkiksi katsomalla, että merkityserot johtuvat kontekstista, jolloin polysemian ongelmalta vältytään: eri variantit palautuvat saman ydinmerkityksen kontekstuaalisiksi varianteiksi. (Mt: 123.)

Klaus Laalo kirjoittaa artikkelissaan *Homonymiasta ja polysemiasta* (1989: 25), että

luonnollisessa kielessä esiintyy useita erilaisia monitulkintaisuuden lajeja. Polysemia edustaa leksikaalista monitulkintaisuutta, kuten homonymiakin. Esimerkkinä Laalo käyttää *sanaa*, joka voi tarkoittaa paitsi konkreettista puhutun tai kirjoitetun kielen sanaesiintymää myös lekseemiä, siis sanaa abstraktiona eli kielen sanavaraston jäsenenä. Lisäksi *sana* voidaan nähdä usean sanan muodostamana jaksona, kuten esimerkeissä *Tämä on viimeinen sanamme koko asiasta; Heidät saatiin rauhoittumaan sanan voimalla; Hänellä on sana hallussaan* sekä *Nyt on sana vapaa*. Leksikaalisen monitulkintaisuuden lisäksi kielessä esiintyy myös rakenteellista monitulkintaisuutta. Monitulkintaisia sananmuotoja voidaan pitää yhtenä rakenteellisen monitulkintaisuuden tyyppinä. Lisäksi rakenteelliseen monitulkintaisuuteen sisältyy syntaktista monitulkintaisuutta. Näiden lisäksi Laalo erottelee omiksi tyypeikseen puheessa esiintyvän monitulkintaisuuden eli homofonian ja kirjoituksessa esiintyvän monitulkintaisuuden eli homografian. Kahta viimeksi mainittua en käsittele omassa työssäni.

Polysemia on Leena Kytömäen (1986: 54) mukaan yleinen kielen ansa. Tavallisesti sanan käyttöyhteys tuo mieleen vain lähettäjän tarkoittaman merkityksen, kuten tapauksissa *Kyllä maalla on mukavaa. Kyllä maalla viisaita ollaan, kun merellä vahinko sattuu*. Useimmissa Kytömäen tutkiman aineiston polysemia-akanoista on kyseessä tapaus, jossa sanalla on yleismerkityksen rinnalla leksikaalistunut suppeampi merkitys, esimerkiksi *Eura yrittää selvittää ilman raittiussihiteeriä*. SK 5/83. (Mt: 54.)

Ylivoimaisesti tavallisin vitsityyppi kielellisen vitsin sisältävissä Fingerpori-stripeissä on leikittely sanojen polysemiolla. Useimmissa tapauksissa voidaan nähdä, että kyseessä on alkuperältään sama sana, eli voidaan katsoa, että sanat ovat nimenomaan polyseemisiä eivätkä esimerkiksi homonyymisiä. Kuten teoriaosassa olen kirjoittanut, on joissakin tapauksissa kuitenkin vaikea tehdä ero polysemian ja homonymian välille. Kriteerinä tässä asiassa olen käyttänyt sitä, että Kielitoimiston verkkosanakirja (KS) ei jaa kyseenalaisia lekseemejä kahdeksi eri lekseemiksi (vrt. esim. *kuusi* 'eräs havupuulaji' ja *kuusi* 'numero 6'), vaan eri merkitykset jakautuvat saman lekseemin alamerkityksiksi.

Johdantoluvussa (1.1.) lainasin Olli Alhon Fingerpori-kritiikkiä. Kritiikissään Alho kirjoitti, että Fingerporin vitsit perustuvat lähinnä homonymiaan. Tarkemmin aineistoa

tutkiessani saatoinkin vetää johtopäätöksen, että todennäköisesti Alho tarkoittaa kritiikissään sitä, että pääasiassa Fingerporissa leikitellään polysemialla. Homonymia ja polysemia sekoittuvat termeinä helposti toisiinsa, etenkin kansantajuisesti. Yksiselitteisiä homonymiatapauksia aineistossa on paljon vähemmän kuin polysemiatapauksia. Vaikka polysemiatapauksia on aineistossa eniten, en kuitenkaan näe hedelmälliseksi analysoida niitä suhteessa eniten, koska niiden analysointi ei ole kielellisesti järin syväluotaavaa. Useimpien striippien kohdalla voidaan todeta, että kaksitulkintaisuus perustuu jonkun polyseemisen sanan käyttöön normaalista poikkeavassa kontekstissa. Polysemiatapausten runsaus piilee siinä, että suomen kielessä polyseemisiä sanojakin esiintyy runsaasti, ja täten ne tarjoavat paljon varioitavaa materiaalia päivittäisstrippiin. Seuraavassa tulen esittelemään joitakin polysemiatapauksia Fingerporissa.

(26) IrK: JOKAISESTA KELLOSTA ON PATTERNIT LOPUSSA!
HV: TILAAAN PuhelinHERÄTYKSEN!

[*aamulla puhelin soi:*] RRING RRING

[*ääni puhelimessa:*] OLETTEKO KUULLEET VAPAHTAJASTAMME KRISTUKSESTA?

Ylläolevassa esimerkissä polysemialla leikkivän vitsin ydin on sana *herätys*, jolla voidaan tarkoittaa joko konkreettista unesta herättämistä tai vaihtoehtoisesti uskonnollista tai hengellistä herättämistä. Lukijan odotuksena on, että puhelinherätyksellä tarkoitetaan sitä, että puhelin toimii herätyskellona. Kun puhelimesta kuuluukin uskonnollista puhetta, lukija oivaltaa, että *herätyksen* merkitys onkin odotuksenvastainen. *Herätykseen* tai *heräämiseen* liittyviä vastaavankaltaisia Fingerpori-strippejä aineistossa löytyy muutama muukin, mutten käsittele niitä erikseen, sillä niillä ei ole suurempaa informatiivista arvoa tämän työn kannalta kuin jo esitetyllä stripillä.

(27) HV: KÄVITTEKÖ SIELLÄ LAPSETTOMUUSKLINIKALLA?
Mies: PYH!

Mies: SIELLÄ OLI KAIKENLAISTEN LUOVUTTAJIEN SIEMENTÄ

Mies: EMME ME HALUA LUOVUTTAJAA, VAAN VOITTAJAN!

Sanalla *luovuttaja* on useita eri merkityksiä. Ensimmäisenä tulkintana oheisessa stripissä voidaan nähdä sen tarkoittavan lahjoittajaa, jolloin sana vertautuu esimerkiksi *verenluovuttajaan*, eli henkilöön, joka luopuu verestään antaakseen sen lahjana

jollekulle sitä tarvitsevalle. *Luovuttajalla* nähdään tässä kuitenkin toinen, polyseeminen, merkitys, joka on antonyymiparina sanalle *voittaja*. Tavallisesti *luovuttaa*-sanaa käytetään tässä tarkoituksessa puhuttaessa esim. urheilusta: 'luopua (kesken) jostakin työstä, yrityksestä, kilvasta tms., antaa periksi', esim. *Hän ei luovuta hevillä* (KS). Kun kyseessä kuitenkin on siemenen- eli spermanluovutus, *luovuttaminen* saa huvittavan kaksoismerkityksen.

(28) [Keijo oksentaa Helsinki-Vantaan lentokentän baarissa]

Lentokentän vartija: NYT SIKÄ YRJÖSIT LAITIMMAISEN KERRAN!

EESTISSÄ:

HV:n työkaveri: KONFERENSSI ALKAA... MISSÄ KEIJO ON?

HV: HÄN SANOO LENTÄVÄNSÄ JUURI HELSINKI-VANTAALTA

Helsinki-Vantaalla viitataan tässä sarjakuvassa Helsinki-Vantaan lentokenttään. *Lentämisellä* voidaan tarkoittaa kielitoimiston sanakirjan (KS) mukaan ilmassa liikkumista siivillä tai jonkin laitteen avulla. Lisäksi sillä voidaan tarkoittaa arkisessa tai kuvainnollisessa mielessä ulos ajetuksi tulemista, esimerkiksi: *Lentää ulos ravintolasta*, *Lentää koulusta* (KS). Polyseeminen vitsi tulee juuri näiden kahden merkityksen välisestä erosta. Kun puhutaan lentämisestä lentokentältä, oletusarvoinen tapahtuma kuvaa lentokoneella lentämistä eikä suinkaan ulos ajetuksi tulemista. Seuraavassa stripissä polysemian lisäksi käytetään vitsin muodostuksessa rekisterin eli sanan kielenkäyttöyhteyden rikkomista:

(29) HEIMO VESAN NUORUUS:

Kapteeni: LÄHESTYMMME AZOREITA!

Kapteeni: MENKÄÄ TÄHYSTÄMÄÄN VALAITA

HV: SELVÄ!

[HV tähystää lääketieteellisellä instrumentilla valasta]

Tähystäminen on sekä lääketieteen että esimerkiksi merenkäynnin termi. Kielitoimiston sanakirjan (KS) mukaan sillä tarkoitetaan siis joko 'pitää silmällä, tarkkailla t. etsiä silmin jotakin (etäistä) kohdetta' tai 'tutkia tähystimellä', esim. *tähystää rakko*. Näin ollen valaiden tähystäminen kiikareilla on vastaanottajan ensimmäinen miellelyhtymä, kun taas stripissä tarkoitetaan valaiden tähystämistä lääketieteellisellä instrumentilla. Verbi *tähystää* on todennäköisesti myös polyseeminen, sillä sekä merenkulullisessa tähystämisessä että lääketieteellisessä tähystämisessä kyse on jonkin asian tarkkailusta jollakin apuvälineellä, merenkulussa kiikareilla tms. ja lääketieteessä asiaan kuuluvalla tähystysinstrumentilla.

(30) [Kyltissä lukee:] KAUPPAKATU AVATAAN

[Kaivinkone kaivamassa kauppakatua]

Esimerkki numero 30 edustaa varsin tyypillistä polysemiavitsiä Fingerporissa. Vitsin ytimenä olevaa sanaa voidaan tarkastella sekä konkreettisemmalla että abstraktimmalla tasolla. Kielitoimiston sanakirja (KS) antaa sanalle *avata* lukuisia merkityksiä, kuten 'kaivaa, raivata, puhdistaa, tehdä avoimeksi, kulkukelpoiseksi', esim. *avattu tie*. Abstraktimpana merkityksenä Kielitoimiston sanakirja esittää 'saattaa yleisön, asiakkaiden käyttöön, aloittaa toimintansa; julistaa alkaneeksi', esim. *uusi myymälä avattu*. Konteksti osoittaa jälleen tarpeellisuutensa. Mainosmaisessa kyltissä oleva teksti *Kauppakatu avataan* herättää lukijassaan takuulla erilaisia mielikuvia kuin kadun konkreettinen auki kaivaminen.

(31) Juha Köyry [tapaa kadulla kaksi vanhaa rouvaa]: PÄIVÄÄ ROUVAT!

Juha Köyry: OLEN JUHA KÖYRY, KREMATORIONHOITAJA JA
KANSANEDUSTAJAEHDOKAS...

Juha Köyry... UURNILLA TAVATAAN

Sanalla *urna* on Kielitoimiston sanakirjan (KS) mukaan seuraavat merkitykset: 1) 'poltetun ruumiin tuhkan säilytysastia', esim. *tuhkauurna* ja 2) 'laatikko johon vaaliliput pannaan äänestyksessä', esim. *vaaliurna*. Molemmat toimivat tietyytyyppisinä astioina, joten lienee selvää, että kyseessä on samaa alkuperää oleva sana, eli sana on polyseeminen. Huvittavan konnotaation sanan käytölle tässä yhteydessä luo se, että vaaleissa käytettävä urna voi semanttisesti sekoittua tuhkauurnaan, koska stripissä esiintyvä henkilö Juha Köyry on sekä krematorionhoitaja että vaaliehdokas. Leikittely aiheella on muutenkin tyypillinen, kuolema, johon tässä stripissä implisiittisesti viitataan, on esimerkiksi Leena Kytömäen (1986: 55) artikkelin mukaan yksi kielellisten akanoiden attraktiokeskuksista.

(32) [Kaupunginvaltuuston kokous]

Mies 1: VALITAAN KAUPUNGINVALTUUSTOLLE UUSI SIHTEERI

Mies 2: ESITÄN JOHTAJA LANKELAISTA

[Mies 2 näyttölee johtaja Lankelaista]

Leena Kytömäki (1986: 60) kirjoittaa, että kielenkäyttötilanteesta ja puheenaiheesta selittyvää kielen vaihtelua nimitetään rekisterien vaihteluksi. Rekisterin valinnalla

tarkoitetaan tyylin valintaa. Oheisessa stripissä voidaan katsoa vitsin takana piilevän epäonnistuneen rekisterin valinnan. Oikeammin voitaisiin kuitenkin tässä esimerkkistripissä nähdä kyseessä olevan tahallisen oikeasta rekisteristä irtautumisen, sillä konteksti ilmauksen *Esitän johtaja Lankelaista* tapauksessa on kyllä oikea, koska kyseessä on virallinen kaupunginvaltuuston kokous, mutta yllättäen ilmauksen käyttäjä toimiikin kontekstin vastaisesti. Lekseemi *esittää* tarkoittaakin tässä yhteydessä näyttelemistä eikä ehdottamista (virallisesti), panemista ehdolle (KS).

(33) InK: IKINÄ EN OLE NÄHNYT YHTÄ PALJOA TÖRKEÄÄ KIELENKÄYTTÖÄ, VÄKIVALTA JA PORNOA YKSIEN KANSIEN VÄLISSÄ!

[Kuvassa risteilyalus jonka kyljessä lukee nimi:] BALTIA REGINA

Kun normaalissa kielenkäyttötilanteessa viitataan kansien väliin, ensimmäinen konnotaatio on, että puhutaan kirjasta. Kokonaisuudessaankin Inkeri Kääriäisen kommentti oheisessa stripissä käyttää samanlaista tyyliä kuin yleensä kirjaa tai muuta taideteosta kansanomaisesti kritisoitaessa tai paheksuttaessa. Toisen ruudun kuva Baltia Regina -nimisestä laivasta kuitenkin asettaa Inkeri Kääriäisen lausahduksen uuteen valoon. Lukija tajuaakin, että puhutaan laivan kansista. Suomalaiselle lukijalle syntyy väistämättä mielikuva Ruotsin- tai Tallinnan-laivojen juhlivasta ja örveltävästä asiakaskunnasta, mikä on tarkoituskin tämän stripin vitsissä.

(34) [Eläintarhassa kissapedon häkin luona]
HV: HIENO OTUS, LIEKÖ UROS VAI NAARAS?

[HV kiipeää aidan yli häkkiin]
IrK: SE HERMOSTUU JA SYÖ SINUT!
HV: HUOLI POIS...

HV: TUOSSA LUKEE, ETTÄ SE ON RAUHOITETTU

Rauhoittamisella voidaan tarkoittaa Kielitoimiston sanakirjan (KS) mukaan esim. rauhallise(mma)ksi tekemistä tai määräyksin tms. jonkin koskemattomuuden turvaamista. Sillä voidaan vaihtoehtoisesti tarkoittaa jonkin eläinlajin tappamisen tai jonkin kasvilajin keräämisen virallisesti kieltämistä, esim. *Riistaeläimet rauhoitetaan määräjaksi*. Tämä kaksimerkityksisyys on vitsin taustalla esimerkissä 34, jossa Heimo Vesa tulkitsee *rauhoittamisella* tarkoitettavan rauhallisemmaksi tekemistä. Osuvaksi polysemiaivitsin tekee tässä se, että tässä yhteydessä – kun kyseessä on vaarallinen petoeläin eläintarhassa – molemmat tulkinnat voivat helposti tulla kyseeseen.

Seuraavassa stripissä (35) palataan jälleen kielellisten akanoiden attraktiokeskusten äärelle, eli lukijaa nauratetaan ulostamista indeksoivalla pierulla eli ns. pieruhuumorilla:

- (35) HEIMO VESAN NUORUUS:
 Mies [*neuvoo HV:aa ajamaan moottoripyörällä*]: PAINA KYTKINKAHVA ALAS...
 Mies: LASKE VÄHÄN KAASUA, KUN VAIHDAT
 [*HV pieraisee*]
 HV: ANTEEKSI, YMMÄRSIN VÄÄRIN

Kaasulla voidaan siis tarkoittaa mm. polttomoottorissa käyttövoimana olevaa sumutetun polttonesteen ja ilman seosta, kuten ilmauksessa *lisätä kaasua* (KS). *Kaasulla* voidaan arkikielessä tarkoittaa myös suolistokaasua eli pierua. Kun mies neuvoo laskemaan kaasua, hän tarkoittaa moottoripyörällä kaasuttamista, eikä suinkaan käske pieraisemaan. Kontekstin pitäisi tässäkin yhteydessä ohjata oikeaan tulkintaan, mutta strippi pyrkii luomaan hieman vajaaälyistä vaikutelmaa Heimo Vesasta käyttämällä hyväkseen selkeää virhetulkintaa.

- (36) [*Liikkeen edessä on mies, jolla on "vararengasmainen" vatsa*]
AIMON RENGAS
 [*Liikkeen edessä on mies, joka juo viinaa*]
SEPON PUTKI
 [*Liikkeen edessä on mies, jolla näkyy kumartuessa takamuksen vako*]
EIKAN KOURU

Esimerkissä 36 leikitellään asioiden visuaalisella muodolla. Jarla on piirtänyt kolme eri mieshahmoa pienten yritystensä eteen, jotka kaikki on nimetty yrityksille tyypillisesti. Ne ovat muodossa, jossa omistajan nimi on genetiivissä ja yrityksen toimialaa kuvaava nomini on edussanana. Näin tulkittuna *Aimon rengas* on Aimo-nimisen miehen yritys, joka myy tai vaihtaa esimerkiksi auton renkaita, *Sepon putki* on yritys, jossa Seppo toimii putkimiehenä tai myy putkia ja *Eikan kouru* on yritys, jossa Eikka valmistaa tai myy esimerkiksi sadevesirännejä. Vitsikkääksi stripin kuitenkin tekee se, että kuvassa olevien miesten ulkoasu viittaa jotenkin tarkoitteeseensa: Aimo on vatsakas mies ja suureen vatsaan usein viitataan vararenkaana. Seppo juo (oletettavasti) alkoholia ja on näin ryyppyputkessa. *Putkella* voidaan tarkoittaa esimerkiksi tiukasti säännönmukaista tai säänneltyä tapahtumaketjua, esim. *pikkujoulusta alkanut viikon (juopottelu)putki* (KS). Eikan ”kouru” puolestaan paljastuu tämän kumartuessa: pakaravako eli -kouru pilkottaa liian alas laskeneiden housujen takia.

- (37) HEIMO VESAN LAPSUUS:
 HV:n isä [*tulee pellolta*]: HUHUUH...
 HV:n isä: TAAS ON SIEMENET HEITETTY MAAHAN
 Nainen: EI IHME, ETTEI TEILLÄ OLE ENEMPÄÄ LAPSIA

Maataloussanastossa *siemenellä* tarkoitetaan kylvämiseen, istuttamiseen käytettävästä siemenviljaa, ja vastaavia siemeniä (KS). Varsinkin vanhahtavassa tai Raamatun kielessä *siemenellä* voidaan tarkoittaa yleisesti jälkeläisiä. *Siemenheitolla* sen sijaan vanhahtavassa kielessä tarkoitetaan siemensyöksyä (KS). Viimeisessä ruudussa naisen esittämä tokaisu *Ei ihme, ettei teillä ole enempää lapsia* voidaan tulkita tässä kontekstissa siis niin, että nainen suorii Heimo Vesan isää masturboinnista eli siemenheitosta. Lausahdus on tuttu myös *Raamatusta*: ensimmäisessä Mooseksen kirjassa luvussa 38 sanotaan (*Raamattu*: I Moos. 38, 8–9):

Silloin Juuda sanoi Onanille: "Makaa veljesi lesken kanssa, täytä velvollisuutesi hänen lankonaan ja herätä eloon veljesi suku." Mutta Onan tiesi, ettei lasta pidettäisi hänen omanaan, ja aina kun hän makasi källynsä kanssa, hän antoi siemenensä mennä maahan, ettei antaisi jälkeläisiä veljelleen.

- (38) [*Keilahallissa*]
 AK: ... JA **KAATO!**
 AK: ET VOI ENÄÄ **MITENKÄÄN LYÖDÄ** MINUA!
 [*AK:lla musta silmä*]
 UP: HYVINHÄN TUO ONNISTUI

Lyömisellä on Kielitoimiston sanakirjan (KS) mukaan useita eri merkityksiä. Tässä niistä aktualisoituvat 'heilauttaa (tarkoituksellisesti ja voimakkaasti) kättä niin, että se tai siinä oleva esine osuu johonkin', esim. *iskeä*, sekä 'voittaa joku taistelussa, kilpailussa, kamppailussa, kukistaa, nujertaa', esim. *löi kilpailijansa*. Allan Kurma hihkuu Urho Puumalle voitonvarmuuttaan, mutta saakin lopuksi iskun kasvoihinsa. Urho Puuman hahmo tulkitsee siis *lyömis*en konkreettiseksi (nyrkillä tms.) kasvoihin iskemiseksi, ja todistaa väärin tulkitsemansa väitteen näin "vääräksi".

- (39) **OPI VÄLITTÄMÄÄN** KURSSI tervetuloa!
 [*narkomaani sanoo toiselle:*] ENSI KERRALLA EN NARAHDADA

Välittäminen voi olla välikätenä tai -portaana tai tekijänä toimimista, esim. *välittää kiinteistöjä* (KS). Lisäksi *välittäminen* voi olla varteen- tai huomioonottamista tai piittaamista, kuten lauseessa *Välitkö minusta ollenkaan* (KS). *Opi välittämään* -kurssi tarjoilee oletusarvoisesti taitoja toisen huomioonottamiseen. Kuvassa olevat narkomaanin näköiset miehet kuitenkin ovat tulkinneet kurssin nimen omasta näkökulmastaan ja sana *välittäminen* on tulkittu (huumausainetoimitusten) välikätenä toimimiseksi. Tähän tulkintaan vaikuttaa varsin pitkälti kuvallinen konteksti sekä kurssin todelliseen luonteeseen sopimaton lausahdus *Ensi kerralla en narahda*. Lause näin tulkittuina kuuluisi siis *Ensi kerralla en jää kiikkiin/käryä vilpistä* tai tässä tapauksessa *Ensi kerralla en kärehdä huumeiden välittämisestä*.

- (40) [Kävelyllä Fingerjärven rannalla]
 AH: TÄMÄ FINGERJÄRVI VETÄÄ TURISTEJA TODELLA MUKAVASTI
 Mies: JOO-O...
- [Poliiseja naaraamassa ruumiita]
 Mies: ...120 ON HUKKUNUT JA LISÄÄ MAHTUU
 POLIISI

Omassa kandidaatintyössäni (Vilenius 2005) tutkin *vetää*-verbin polysemiaa slangin idiomeissa. Tutkimuksessa tulikin väistämättä havainnoineeksi *vetää*-verbin polysemiaa myös yleisemmin, ja eräs havainnoistani oli, että *vetää*-verbi on varsin polyseeminen ja idiomihakuinen. Tässä esimerkkitripissä *vetää* ei kuitenkaan esiinny idiomien verbikomponenttina vaan yksinään. Vaikka *vetää* ei ole tässä osana idiomia, voidaan sillä silti nähdä olevan erittäin runsaasti merkityksiä. Esimerkiksi Kielitoimiston sanakirja (KS) antaa sille peräti 21 alamerkitystä. Tässä stripissä olennaiset merkitykset ovat: 'viedä vastustamattomasti, voimakkaasti mukanaan, imeä puoleensa', esim. *Hän vetää puoleensa kaikenlaisia tyyppisiä* tai *Tilaisuus ei vetänyt yleisöä* sekä 'astian tms. tilavuudesta, vetoisuudesta', esim. *astia, joka vetää 50 litraa*, tai laajemmin: *Uusi jäähalli vetää noin 10 000 henkeä*. Kun kaupunginjohtaja Homelius toteaa järven vetävän turisteja todella mukavasti, ensisijainen tulkinta on, että Homelius on tyytyväinen järven vetovoimaan, joka tuo turisteja kaupunkiin. Jälkimmäinen kuva kuitenkin osoittaa, että järvi kirjaimellisesti vetää turisteja, eli turisteja hukkuu järveen varsin paljon. Kyseenalainen ilmaus tässä stripissä onkin suhtautumista ilmaiseva adverbi *mukavasti*, joka jälkimmäisen tulkinnan mukaan osoittaa Homeliuksen tyytyväistä suhtautumista siihen, että turisteja hukkuu järveen runsaasti.

- (41) POLIISIASEMA:
HV: SAIMME GENEROITUA POTRETIN LAUKKUVARKAASTA

[Näyttää potrettia varkaasta]
Poliisi: LEVITTÄKÄÄ TÄTÄ!

[Mies palaa kädessään kuva, jossa varkaan kasvoja on levitetty]

Levittämisellä voidaan tarkoittaa mm. jakamista, esim. *Levittää uskonnollista kirjallisuutta*. Toisaalta levittäminen (tavallisemmin: *leventää*) voi olla leventämistä ja laajentamista, kuten esimerkissä *Levittää tietä*. (KS.) Esimerkissä 41 poliisi pyytää levittämään epäiltyä olevan rikollisen kuvaa, jolloin levittämällä tarkoitettaisiin kuvan julkaisua laajemmin. Viestin vastaanottaja tulkitsee *levittämisen* kuitenkin kirjaimellisesti ja palaa levennetty kuva kädessään.

- (42) [Auton kyljessä lukee:] Viemäreiden kuvaus
[Mies selittää toiselle miehelle:] NE OVAT SELLAISIA PITKIÄ PUTKIA, JOISSA KAKKASI LIIKKUU

Viemäreitä kuvaamalla kartoitetaan tavallisesti viemärien kuntoa esim. valokuvaamalla tai videoimalla. Stripissä mies kuitenkin rikkoo ennakoasetelman selostamalla kuvailevasti sanoja käyttäen viemärien toimintatapaa eli *kuvaamalla* viemäreitä (KS). Kyseessä on varsin tyypillinen polysemiavitsi Fingerporin kuvastossa, ja se onnistuu sisällyttämään vitsin ytimeen lisäksi implisiittisesti ulosteet, jotka kuuluvat kielellisessä leikittelyssä vessahuumorin kategoriaan. Vessahuumori on mm. G. B. Milnerin (1972: 23) mukaan yksi kielellisen leikittelyn attraktiokeskuksista. Seuraavassa vitsissä puolestaan päihteet edustavat tällaisia attraktiokeskuksia:

- (43) Nainen: JARKKO ALOITTI JUURI OPISKELUT FINGERPORIN YLIOPISTOSSA
HV: SEPÄ HIENOA! MITÄPÄ AINEITA OLET OTTANUT?
Jarkko: MARIHUANAA JA VÄHÄN RAUHOITAVIA

Aineilla voidaan tarkoittaa tässä yhteydessä oppi- tai opetusaineita tai arkikielistä ilmausta, jolla viitataan alkoholiin tai huumeisiin (KS: s.v. *aine*). Kun kielenkäyttötilanteessa puhutaan opiskelusta yliopistossa, asettuu kontekstiksi opiskeluun viittaava merkitys 'oppiaine'. Konteksti kuitenkin rikkoutuu, kun Jarkko vastaa oppiaineiden sijasta ottaneensa huumausaineita. Myös predikaattina oleva *ottaa* on polyseminen; sillä voidaan viitata esim. alkoholin nauttimiseen (KS), mikä osaltaan

mahdollistaa tämän tulkinnan. Mikäli lekseemi *ottaa* korvattaisiin tässä esimerkiksi lekseemillä *valita*, ei vastaavanlaista kaksitulkintaisuutta voisi edes syntyä.

(44) [Kuulutus ruokakaupassa:] ARVOISAT ASIAKKAAT, KASSA NUMERO NELJÄ
AVAUTUU

Kassa: ... MÄ VENYN JA VENYN, MUTTA HAUKKUA TULEE
VUOROPÄÄLLIKÖLTÄ JA KOTONA ÄIJÄLTÄ

Esimerkissä 44 hyödynnetään vitsin luomisessa varsin tyypillistä (ruoka)kaupoissa kuulua kuulutusta, joka ilmaisee asiakkaalle jonkin palvelupisteen käyttöönottoa. Kielitoimiston sanakirjan (KS) mukaan *avautuminen* tässä yhteydessä koskeekin nimenomaan virastoja ja liikkeitä tms., jolloin jokin tulee yleisön, asiakkaiden käytettäväksi tai aloittaa toimintansa. Kuvainnollisessa mielessä avautuminen voi tarkoittaa sisimpänsä paljastamista tai uskoutumista, esim. *avautua ystävälleen* (KS). Odotushorisontti rikkoutuu, kun kassa toiminnan aloittamisen sijasta uskoutuu tai paljastaa sisimpänsä asiakaskunnalle.

(45) [HV vaatekaupassa]
HV: LÖYTYIPÄ ASIALLISEN OLOISET HOUSUT

HV: PITÄÄ NÄITÄ KUITENKIN SOVITTA

[Jeesus tulee sovitusuoneesta]
Jeesus: MINÄ OLEN SOVITTANUT NÄMÄKIN PUOLESTASI

Oheinen esimerkkistriippi on saanut Pertti Jarlan mukaan (ks. esim. *Image* 9/2009) eniten kritiikkiä kaikista Fingerpori-stripeistä. Myös Olli Alho mainitsee tämän striipin kritiikissään (ks. luku 1.1.). Runsas lukijoilta saatu kritiikki on ymmärrettävää striipin uskonnollisen luonteen takia. Uskontoon liittyvät aiheet ovat edelleen eniten keskustelua herättäviä aiheita nykypäivän Suomessa. Tästä todistavat myös muutaman vuoden takainen Muhammad-pilakuvakohu, sekä *Vihreässä Langassa* ilmestynyt Sami Ahon piirtämästä sarjakuvavasta noussut kohu, joka aiheutui siitä, että kyseisessä sarjakuvassa rinnastettiin hakaristi ja Daavidin tähti (HS 20.1.2009; *Sarjainfo* 4/2009). Kielitieteelliseltä kannalta lähestyttynä käsittelyssä oleva esimerkkistriippi edustaa kuitenkin Fingerporin polyseemisiä vitsejä puhtaimmillaan. Lekseemi *sovittaa* on tässä yhteydessä kaksitulkintainen. Kielitoimiston sanakirja (KS) antaa kyseiselle lekseemille kuusi eri merkitystä, joista kahta tässä stripissä hyödynnetään: 1) 'koettaa asustetta tms. sen (koon) sopivuuden, istuvuuden toteamiseksi', esimerkiksi *Sovittaa takkia* sekä 2) 'hyvittää tekemänsä vääräys, korvata aiheuttamansa vahinko tms. tapauksessa',

esimerkiksi *Kristus sovitti kuolemallaan maailman synnit*. Näin synnit ja housut rinnastetaan toisiinsa Jeesuksen avulla varsin mutkattomasti. Kristillisellä tai uskonnollisella aiheella vitsaillaan myös seuraavassa stripissä:

(46) [Heimo Vesa kävelee ulkona ja alkaa sataa lunta.]

[Jumala sanoo Jeesukselle:] KÄVIN LUOMASSA VÄHÄN LUNTA

Sanalla *luoda* on tässä stripissä kaksoismerkitys. Koska viestin lähettäjä on Jumala, sillä voidaan nähdä olevan merkitys 'tuottaa (tyhjästä) jotakin, aiheuttaa jonkin olemassaolo', esim. *Alussa Jumala loi taivaan ja maan* (KS). *Luominen* voi olla Kielitoimiston sanakirjan (KS) mukaan myös lapiolla siirtämistä, lapioimista, esim. *Luoda lunta*. *Lumen luomisella* normaalissa kielenkäyttötilanteessa tarkoitetaan jälkimmäistä tulkintaa, lumen lapioimista. Molemmat tulkinnat ovat osuvia; vitsin ytimessä oleva polyseeminen verbi *luoda* on isonyyminen kummassakin tulkinnassa.

(47) HV: TERVE REINO! MINNE MATKA?

Reino: OON MENOSSA MUUTTAMAAN AHOSEN VEKSIÄ

HV: SANO TERVEISIÄ!

AHOSELLA:

Reino [*sanoo Veksille*]: ... KIVA HUIVI TUO SILMIESI VÄRIN ESIIN! SITTEN KATSOTAAN TUKKAA...

Esimerkkistripissä 47 käytetään polyseemisesti lekseemiä *muuttaa*. Osittain myös metonymialla on vaikutusta tulkintaan, sillä *Ahosen Veksillä* voidaan tarkoittaa joko Veksiä itseään tai metonymisesti hänen tavaroitaan. *Muuttamisella* voidaan tarkoittaa konkreettista siirtymistä asumaan muualle (esim. *muuttaa suurempaan asuntoon*) mutta *muuttaminen* voi olla myös jonkin tekemistä toiseksi tai toisenlaiseksi kuin se on ollut, esim. *muuttaa väriä* tai *muotoa* (KS: s.v. *muuttaa*). Televisiostakin tutut ajankohtaiset muuttumisleikit ovat luultavasti inspiroineet tämän stripin tekoon.

(48) AK: NAPSAUTIN TUOTA PIENTÄ IKONIA, MUTTA MIKÄÄN OHJELMA EI KÄYNNISTYNYT

HV: KOKEILE TUPLAKLIKKAUSTA

[*Kirkonmies ilmestyy selän taakse paheksuva ilme kasvoillaan*]

Ikon on aiemmin kielenkäytössä tarkoittanut melko yksiselitteisesti ortodoksisessa kirkkotaiteessa esiintyvää Kristuksen, Neitsyt Marian tai muun pyhimyksen kuvaa. Sen

merkitys on laajentunut tarkoittamaan mm. atk-sanastossa kuvaketta (KS). Tässä stripissä leikitellään näillä kahdella merkityksellä, mutta kielileikki tulee ilmi oikeastaan ainoastaan kuvakontekstista. Viimeisessä kuvassa käy selväksi, että Heimo Vesa ja Allan Kurma ovatkin kirkossa, kun kirkonmies (kuvakontekstin perusteella oletettavasti ortodoksinen paavi tai piispa) näytetään stripin viimeisessä kuvassa. Näin *ikonin klikkaaminen* saa uuden merkityksen ja muuttuu kontekstissaan paheksuttavaksi toiminnaksi. Pyhiä kuvia kun ei sovi kosketella epäkunnioittavalla tavalla. Tämä esimerkki on jälleen tyyppiesimerkki siitä, miten vitsi ei toimisi ilman kuvakontekstia.

(49) RR: OTTAISIN TÄN KIRJAN

Kaupan kassa: PANNAANKO JOULULAHJAKSI?

RR: JAA ME VAI?

Panna-verbi on yleisemmän merkityksensä lisäksi saanut merkityksekseen 'olla yhdynnässä, naida' (KS). Kaupan kassa esittää asiakaspalvelutilanteessa tyyppillisen kysymyksen *Pannaanko joululahjaksi?*, joka voisi kuulua myös esimerkiksi muodossa *Käärinkö ostoksenne lahjapakettiin?*. Stripissä passiivimuotoinen ilmaus *Pannaanko joululahjaksi?* voidaan myös nähdä olevan puhekielinen ilmaus, jossa passiivimuotoa käytetään samaan tapaan kuin monikon ensimmäisen persoonan muotoa (esim. VISK § 1315). Oikeammin lause kuuluisi tässä tapauksessa: *Panisimmeko me joululahjaksi?* Näin ollen Rivo-Riitan reaktiosta voidaan päätellä, että kaupan kassa tekee ehdotuksen sukupuolisesta kanssakäymisestä. *Panna*-verbi on jopa siinä määrin leksikaalistunut tarkoittamaan sukupuoliyhdyntää, että sitä pyritään nykyisessä arkikielenkäytössä paljolti korvaamaan mm. läheisillä *pistää-* ja *laittaa-*verbeillä. Esimerkiksi Anneli Räikkälä on *Kielikello*-lehdessä (2/1992) kirjoittanut *panna*-verbin nykykäytöstä. Hän pohtii, miksi kielenkäytössä valitaan *panna*-verbin sijasta mieluummin muita samaa tai lähes samaa tarkoittavia sanoja. Räikkälä kirjoittaa, että verbillä *panna* on muiden merkitysten ohessa myös merkitys 'olla sukupuoliyhteydessä'. Tämä on kuitenkin vain yksi merkitys, ja kuten muidenkin monimerkityksisten sanojen käytössä, tässäkin asiayhteys auttaa ymmärtämään, mikä merkityksistä kulloinkin on kysymyksessä. Yhden merkityksen arkaluonteisuus ei estä käyttämästä sanaa toisessa yhteydessä. Räikkälä toteaa, että varsinkin vakiintuneet sanonnat saattavat saada naurettavan vaikutelman, jos niiden sanoja vaihdellaan, esimerkiksi ilmaus *suuhun pistettävä* tuntuu kummalliselta verrattuna alkuperäiseen idiomiin *suuhun pantava*. (Räikkälä 1992.) Samaa tapaan myös muissa Fingerpori-stripeissä esiintyvät *panna*-verbien

kaksimielisyydet ovat sekundaareja. Tässä stripissä kuitenkin ilmaus *Pannaanko joululahjaksi?* voidaan tulkita olevan täysin neutraali kysymys asiakaspalvelutilanteessa, joskin vihjailevalta merkitykseltä vältyttäisiin poistamalla ellipsi lisäämällä lauseeseen objektin, esim. *Pannaanko kirja joululahjaksi?* Myös translatiivimuodon valinta vaikuttaa tulkintaan: translatiiviadverbiaali on tässä määritteenä ja on finaalinen: se ilmaisee siis, miksi tai mihin tarkoitukseen jokin on, annetaan tai saadaan, esim. *Hän oli saanut äidiltään lahjaksi sähkövatkaimen* (VISK §978). Mikäli lause kuuluisi esimerkiksi *Pannaanko pakettiin?*, vastaavaa tulkintaa ei voisi tulla.

- (50) Tummaihoineen mies [*puhuu luentosalin edessä*]: TULIN SENEGALISTA
FINGERPOLIIN OSANA TUTKIJAVAIHTOA...
HV: MITÄ HÄN SANOO? HITTO KUN TULTIIN NÄIN TAAKSE!

HV: SINÄ ET KUULU TÄNNE!

[*Lööppi, jossa HV:n kuva:*] ILTA~EXTRA: RASISTI

Kuulua on varsin polyseeminen verbi. Kielitoimiston sanakirja (KS) antaa sille kuusi peruserkitystä, tässä yhteydessä merkityksiksi valikoituvat 1) 'äänen korviin kantautuminen', esim. *Kadulta kuuluu melua* sekä 2) 'merkitys-, omistus-, jäsen- tms. suhteista, kun jokin lukeutuu johonkin, on jonkin osana, jäsenenä, alaisena, tai liittyy/sisältyy johonkin', esimerkiksi *kuulua yhdistykseen, puolueeseen* (KS). *Kuulua* voitaisiin mahdollisesti tulkita myös homonymiseksi sanaksi, niin kaukana toisistaan ovat nämä merkitykset semanttisesti.

Seuraavissa esimerkeissä on hyödynnetty värien symboliikkaa ja niiden polyseemista luonnetta. Väreillä on runsaasti symbolisia merkityksiä, mikä tarjoaa luonnollisesti paljon kielellisen leikittelyn mahdollisuuksia.

- (51) [*HV katsoo rakennusprojektin piirustuksia*]
HV: NÄMÄ HIENOT STEREOKUVAT OVAT PELKKÄÄ SOTKUA!

[*Mies antaa HV:lle stereokuvien katseluun tarkoitettut punavihreät lasit*]
Mies: KATSO NÄIDEN PUNAVIHREIDEN LASIEN LÄPI

HV: JAAHAS, SIINÄ KAPITALISTI TAAS LUONTOA RAISKAA

Tässä esimerkissä leikitellään värien poliittisilla merkityksillä. Päivi Hintsasen ylläpitämä Internet-sivusto *Coloria* sisältää tietoa muun muassa eri värien kulttuurisista merkityksistä. Sivustolla kerrotaan, että punainen väri kytkeytyy nykyään (poliittisiin) vasemmistoliikkeisiin, kommunistisiin maihin ja sosialistiseen aatteeseen. Lisäksi

punainen on työväenluokan väri. (*Coloria*; punainen.) Vihreä väri puolestaan liitetään länsimaisessa politiikassa ekologisiin näkökohtiin. Vihreä väri esiintyy esimerkiksi monien kansalais- ja ympäristöliikkeitten nimissä, kuten nimessä *Greenpeace*. (*Coloria*; vihreä.) Punainen ja vihreä liitetään yleisesti poliittisella kentällä yhteen. Tämä tulee selvästi esiin myös Heimo Vesan lausahduksesta. *Stereokuvilla* puolestaan voidaan tarkoittaa sellaisia kuvia, joista saa kolmiulotteisen vaikutelman sellaisten lasien kanssa, joista toinen linssi on punainen ja toinen vihreä. Vitsin ytimenä on siis, että *punavihreät* lasit tekevätkin poliittisesti punavihreän so. vasemmistolais- vihreän aatteen mukaisen vaikutelman, mikä ilmenee stripin viimeisestä lauseesta. Sanonnalla *katsoa maailmaa [jonkinväristen] lasien läpi* on yleensä kuvainnollinen merkitys aatteellisesta tms. katsantokannasta. Jokin aate ikään kuin värittää ajatusmaailmaa, esim. *vasemmistolaisesti väritynyt maailmankatsomus* (KS: s.v. *värityä*). Samankaltaista värin poliittisella merkityksellä leikittelyä on myös seuraavassa stripissä:

(52) Vanha nainen: MINULLA OLII AIKONAAN FINGERPORIN ENSIMMÄINEN AUTO

Vanha nainen: PIENESSÄ SIMASSA TULI KERRAN AJETTUA TÄYTTÄ VAUHTIA PÄIN PUNAISIA

Vanha nainen: NE HENKIINJÄÄNEET PUNAISET OLIVAT KAUHEAN ÄKÄISIÄ

Ensimmäinen konnotaatio ilmaisusta *ajaa päin punaisia* on luonnollisesti ”ajaa päin punaisia [liikennevaloja]”. *Punaisilla* tarkoitetaan kuitenkin tässä yhteydessä Suomen kansalaissodan toista osapuolta, Suomen punaista kaartia. Tämän voi päätellä viittauksesta *Fingerporin ensimmäinen auto*, joka loogisesti ajatellen voisi olla juuri tuolta aikakaudelta. Näin ollen stripin todellinen merkitys kuuluukin: *Tuli kerran ajettua täyttä vauhtia päin Suomen punaisen kaartin edustajia*. Stripin tulkintaan voidaan nähdä vaikuttavan myös ellipsin, eli adjektiiviattribuutti *punainen* esiintyy yksinään ilman edussanaansa, joka aiheuttaa sen, että vastaanottajan on lisättävä elliptiseksi jäänyt edussana tulkintaan itse. Edussana voi tässä tapauksessa olla *liikennevaloja* tai *?henkilöitä*. Normaalisti Suomen punaisen kaartin edustajiin viitataan kuitenkin pelkästään *punaisina*. Edelleen värejen merkityksillä leikitellään seuraavassa stripissä:

(53) HV: TIEDEKESKUKSEMME TAHTOO TEILTÄ 50 MILJOONAA € LAAJAAN KLOONAUUS- JA KANTASOLUTUTKIMUKSEEN

EU:n virkamies: ULOS TUOSTA OVESTA, TAI KUTSUN POLIISIT
[osoittaa hätäpoistumistiekylltiä oven yläpuolella] EXIT

Tiedekeskus Fingerpolin työntekijät: MITEN MENI?
HV: HÄN NÄYTTI VIHREÄÄ VALOA

Näyttää vihreää valoa on idiomisanakirjanmukaan ilmaisu, jolla tarkoitetaan hyväksymistä (NK: s.v. *vihreä*). Tässä kuitenkin ilmaisulla *vihreä valo* viitataan (hätä)poistumistietä merkitsevään kylttiin, joka on vihreän värinen valotaulu. EU:n virkamies vaatii Heimo Vesaa poistumaan uloskäyntikylttiä osoittaen ja tehostaa lausettaan vielä uhkauksella. *Näyttää vihreää valoa* avautuu siis toisella tavalla kuin Heimo Vesa antaa viimeisessä ruudussa ymmärtää. Tämä strippi voisi kuulua myös idiomien monitulkintaisuutta edustavaan kategoriaan.

(54) Juliste [kuva, jossa sormi osoittaa katsojaa]: TYÖLÄINEN SINUN ON AIKA ASTUA JOHTOON

[HV *kompastuu johtoon*]

Tässä stripissä voidaan nähdä intertekstuaalinen viittaus kuuluisaan Yhdysvaltain armeijan rekrytointijulisteeseen, jossa Setä Samuli (Uncle Sam) osoittaa sormellaan julisteen katsojaa ja sanoo ”I WANT **YOU** FOR U.S.ARMY NEAREST RECRUITING STATION”* (ks. esim. Wikipedia: Uncle Sam). Vastaavalla kuvasymboliikalla tehdyn julisteen tarkoituksena tässä stripissä on saada työläisväestö nousemaan ja puolustamaan omaa asemaansa tai nousemaan työssään johtavaan asemaan. *Johdolla* voidaan Kielitoimiston sanakirjakin (KS) mukaan tarkoittaa johtamista, ohjaamista, päällikkyyttä, komentoa tai esimiehenä toimimista. *Johdon* eräs muista merkityksistä on sähköalan termi *johto*, jolla tarkoitetaan virtapiirin osana oleva johdinta, esim. *Pölynimurin johto* (KS). Huvittavuuden aiheuttaa tässä stripissä siis se, että Heimo Vesa astuu kirjaimellisesti (sähkö)johtoon nähtyään seinällä olevan propagandajulisteen. Muun muassa tähän strippiin viittasi myös Olli Alho kritiikissään (ks. luku 1.1.).

---

* Olen litteroinut julisteen tekstin alkuperäistä kirjoitustapaa, fonttikokoa ja lihavoitinta noudattaen.

(55) Lihatukun lähetti: HEITIN LASTIN TUONNE TAKAHUONEESEEN

RR: ET SITTEN VESSAAN ASTI MALTTANUT?

Se siitä. Suomen kielen seksisanakirja (SSSKS) antaa lastille merkitykseksi 'kerralla purkautuva sperma'. Sana esiintyy myös yhdyssananana spermalasti. Tavallisemmin lasti merkitsee kuitenkin tavara- tai ainemäärää, kuormaa, kuten esimerkiksi ilmauksessa purkaa lasti (KS). Lihatukun lähettinä toimiva mies kuitenkin nimenomaan purkaa tavaralastia. Kontekstistaan irroitettuna ilmaus lastin heitto saattaa kuitenkin aiheuttaa mielikuvia sperman tai siemenen heitosta (ks. esimerkki nro 37). Arkikielenkäytössä verbiä heittää voidaan käyttää samaan tyyliin kuin esim. verbiä ojentaa, esim. Heitätkö sen kirjan, sitä kirjaa 'annatko, ojennatko sen kirjan'; Heitäpä joskus kirjeellä! Heitä nämä kirjeet postiin. Lihatukun lähetti siis tarkoittaa viestillään, että hän vei tavaralastin takahuoneeseen. Vitsin ytimenä voi jälleen nähdä olevan seksuaaliseen toimintaan viittamisen yhtenä huumoria luovana keskeisenä elementtinä.

(56) [Allan Kurma raapii haarojaan liukuhihnan ääressä]
SKRAAPS SKRAAP

[Inkeri Kääriäinen lukee tuoteselostetta]
KotoPULLA

Valmistettu linjalla, jossa on saatettu käsitellä munaa.

Kielitoimiston sanakirja (KS) antaa lekseemille *käsitellä* muun muassa seuraavan merkityksen: 'pitää käsissä, pidellä, hoidella, käytellä käsin', esimerkiksi *Hän käsitteli varomattomasti asetta. Käsittelemisen* voi nähdä myös olevan *ttele*-teettojohdoksella omaperäisesti johdettu sana, jolla voidaan tarkoittaa käsillä tekemistä tai koskemista. *Munalla* puolestaan on Kielitoimiston mukaan ruokasanastoon vakiintunut merkitys, jolla tarkoitetaan ravinnoksi käytettävien lintujen munaa, etenkin kananmunaa. Arkisessa kielenkäytössä *munalle* on leksikaalistunut myös merkitys miehen sukupuolielimistä (ks. myös esimerkki 24). Elintarvikkeiden tuoteselosteisiin on usein painettu varoitusteksti stripissä esitettyyn tapaan, mikäli tuote saattaa sisältää jotakin jollekulle vaarallisen voimakkaita allergisia reaktioita aiheuttavia ainesosia, kuten kananmunaa tai pähkinää.

(57) [Kotona]
IrK: VOISIN NIITTÄÄ MÖKILTÄ APILAT...
HV: SAAT KYYDIN!

[Mökillä]
HV: NÄHDÄÄN ILLALLA!

[Kotona]
IrK: ONKO MEIDÄN IRMA TAVATTAVISSA?
HV: AJOIN HÄNET VIIKATTEEN KANSSA PELLOLLE

Avainsanana tässä stripissä on *ajaa*-verbi, jolla voidaan tarkoittaa toisaalta kyyditsemistä, toisaalta pois pakottamista, karkottamista tai häätämistä, esim. *ajaa tunkeilija ulos, tiehensä, pakoon*. Tavallisemmin *ajamisella* tarkoitetaan kuitenkin ajoneuvolla tms. kulkemista tai kuljettamista, esim. *ajaa vieraat [autolla] asemalle*. (KS.) Huvittavaksi stripin tekee se, että lause on mahdollista tulkita siten, että *kanssa*-postpositio on mahdollista tulkita tässä ilmaisemassa apuvälineen käyttöä: Heimo Vesa siis häätää vaimonsa viikatetta apunaan käyttäen pellolle. Myös *pelto*-sanalla voidaan nähdä tässä olevan erikoistuneempi leksikaalistunut kuvainnollinen merkitys. Esimerkkilause *ajaa* tai *heittää joku pellolle* voi tarkoittaa jonkun ulos heittämistä tai erottamista (KS). Vastaavankaltaisia *kanssa*-verbin monitulkintaisuuksia esiintyy myös esimerkkistripeissä 120 ja 121.

(58) IrK: HEIMO, HÄIHIMME ON ENÄÄ VIIKKO! VARAA SE MAISTRAATTI **HETI!**

[HV on puhelimessa, josta kuuluu varattu-signaali:] TUUT TUUT TUUT

HV: SE ON VARATTU
IrK: HYVÄ HEIMO!

Varaamisella voidaan tarkoittaa jonkin etukäteen hankkimista tai järjestämistä (KS). *Varata*-verbistä muodostettu partisiippimuoto *varattu* voi lisäksi tarkoittaa (toisen) käytössä olevaa asiaa, esim. *Kylpyhuone on varattu*. Myös puhelin voi olla *varattu*, jolloin kuuluu nopea tuuttaava varattu-signaali. Heimo Vesan toteamuksen objekti on tässä myös kaksitulkintainen, mikäli sana *varattu* tulkitaan passiivimuodoksi. *Se*-pronominin viittaussuhde on epäselvä: sillä voidaan viitata joko edellä mainittuun maistraattiin tai itse puhelimeen, joka on varattu. Irma Kääriäisen kannustavasta reaktiosta voi päätellä tämän tulkinneen *se*-pronominin viittaavan maistraattiin. Vastaavaa *se*-pronominin viittaussuhteen hämärtymistä on nähtävissä esimerkissä numero 105.

- (59) [Kahvila Aromissa]
 Nainen: PÄIVÄÄ, OTTAISIN TAVALLISEN SUODATINKAHVIN
- IrK: TERVE! OLETKO VIELÄ LÄHETYSTÖHOMMISSA?
 Nainen: JUU... HAEN PESTIÄ WASHINGTONISTA
- RR: HALUATKO SÄ TUMMAA PRESIDENTTIÄ?

Stripin ilmestymisaikaan tammikuussa 2009 oli ajankohtaista Barack Obaman valinta ensimmäiseksi tummaihoiseksi Amerikan Yhdysvaltain presidentiksi. Pertti Jarla hyödyntää tätä ajankohtaisuutta tässä stripissä. Strippi edustaakin yhtä niistä harvoista aineistoni esimerkeistä, joissa viitataan ajankohtaisiin uutisiin, mutta toisaalta stripin sisällön ainutlaatuisuus ja historiallinen merkittävyys, ensimmäisen tumman presidentin valinta, ei varsinaisesti vanhenna strippiä. Ilmauksella *tumma P/presidentti* voidaan viitata myös tiettyyn suomalaiseen kahvimerkkiin ja sen tummaan paahtoasteeseen. Verbillä *haluta* voidaan nähdä seuraavat merkitykset: 'tuntea sukupuolista halua, himoita', esim. *Haluan sinua/sinut*, sekä 'pyrkii tyydyttämään jotakin tarvetta, toteuttamaan jotakin toivetta; tavoitella, tahtoa, toivoa, mieliä', esim. *Haluaisitteko kupin kahvia?* (KS.)

Yhteenvetona voidaan sanoa, että polysemiastriippien vitsit eivät yllättäneet sisällöllään. Kontekstin osuus on varsin suuri ja polysemiastriippien hauskuus perustuu enemmän kuvalliseen sisältöön kuin itse kielileikkiin, koska polysemialla leikittely tarjoaa harvemmin suuria ahaa-elämyksiä lukijalle. Seuraavassa luvussa en keskity enää kuvaamaan yksittäisten sanojen polysemiaa, vaan tarkastelun kohteena ovat monisanaiset kielen ainekset, kuten yhdyssanat ja sanaliitot sekä fraasit, idiomit.

5.2. Yhdyssanat ja sanaliitot leksikaalistumattomassa merkityksessä

Leena Kytömäki (1986: 56) kirjoittaa, että yksi monitulkintaisten ilmausten erikoisryhmistä on yhdyssanat. Yhdyssana on semanttis-syntaktinen yksikkö, ja se tarjoaa hyvän pohjan akanoille eli vahingoniloa tuottaville kielen lipsahduksille. Kytömäen (1986: 56) mukaan yhdyssana-akanoissa voi erottaa kaksi pääryhmää:

- 1) omatekoiset, vakiintumattomat yhdyssanat, jotka tuottavat humoristisia assosiaatioita (*Palvelukseen halutaan ripeä, nuorempi lihamies lihalähetämöön ja säännöllinen, raitis makkaranainen makkaranavarastoon* SK 35/85), ja

2) leksikaalistuneet yhdyssanat, joita on käytetty leksikaalistumattomassa merkityksessä (*Sen virsi voi palvella kiinteämmin ja sekoilematta kuin ilotalosta surutaloon rientävän papin puheet*. SK 46/83).

Suurin osa Fingerporissa esiintyvistä yhdyssanavitseistä sijoittuu nimenomaan jälkimmäiseen kategoriaan: Jarla käyttää strippejä luodessaan vakiintuneita leksikaalistuneita yhdyssanoja leksikaalistumattomissa merkityksissään. Lopputulos on yleensä vitsikäs jokseenkin epäkorrektilla tavalla ja vitsit hyödyntävät paljolti universaaleja vitsien attraktiokeskuksia myös tässä ryhmässä.

Alpo Räisänen kirjoittaa, että determinatiivisissa yhdysnomineissa, kuten sanassa *taskulamppu*, tavallisesti alkuosa määrittää loppuosaa (Räisänen 1990). Marja Ylikuljun mukaan suurin osa suomen kielen yhdyssanoista on tällaisia determinatiivisia yhdyssanoja (Ylikulju 2004). Tavallisesti yhdyssanojen osista on helppo päätellä tarkoitteen merkitys, mutta näin ei kuitenkaan aina ole. Esimerkiksi *kalakauppias* myy kaloja, mutta *katukauppias* ei myy katuja, tai kun itsenäisyyspäivän vastaanotolla tanssii *presidenttipari*, lattialla ei ole kahta presidenttiä vaan presidentti ja tämän puoliso (ks. myös esim. nro 63). Tavallista on, että kieliyhteisöön vakiintuu jokin erikoismerkitys, mutta samanasuista sanaa voidaan toisessa tilanteessa käyttää jossakin muussa merkityksessä. Nominatiivialkuisesta yhdyssanasta voi päätellä ainoastaan sen, että sen määritteellä on jotakin tekemistä pääsanan kanssa. Useat sanaleikit perustuvatkin siihen, että johonkin erikoismerkitykseen vakiintunutta sanaa käytetään siten, että alkuosa määrittää loppuosaa. Kielellisessä leikittelyssä ohitetaan kieleen vakiintunut erikoismerkitys ja käytetään yhdyssanaa väljän yleissäännön mukaisesti. Monet yhdyssanat ovat kielenulkoisen todellisuuden näkökulmasta yksiselitteisiä. Yksiselitteisyys johtuu kuitenkin tarkotteiden luonteesta, eikä kielen rakenteesta tai säännöistä. (Räisänen 1990.)

Summatiivisilla yhdyssanoilla tarkoitetaan sellaisia yhdyssanoja, joiden kumpikaan osa ei määritä toista, vaan osat ovat rinnasteisia. Tällaisia yhdyssanoja ovat esimerkiksi kaksi väriä sisältävät yhdyssanat, kuten *sinivihreä*. Dynaamiset eli toiminnalliset yhdyssanat vertautuvat kokonaiseen lauseisiin, ja niissä on tavallisesti verbistä johdettu substantiivi, esim. *alkoholinkäyttö* (se, että X käyttää alkoholia). Varsin yleinen yhdyssanatyyppeä on myös determinatiivinen yhdysadjektiivi, jotka muodostetaan kaksi adjektiivina yhdistämällä, esim. *tummansininen*. Sekundaarisilla yhdysadjektiiveilla

puolestaan tarkoitetaan muista yhdyssanoista ja sanaliitoista johdinta käyttämällä johdettuja yhdyssanoja, esimerkiksi *kaljamaha+inen*. Genetiivialkuiset ilmaukset kirjoitetaan yhdyssanoiksi vain silloin, kun ne ovat luonteeltaan terminäisiä tai kun niillä on sanaliitosta poikkeava erikoismerkitys. Kaikki determinatiiviset genetiivialkuiset yhdyssubstantiivit ovatkin joko vakiintuneita tai leksikaalistuneita. Sellaiset yhdyssanat, joiden yhdysosien suhde on vertauksellinen tai assosiatiiivinen, tuottavat paljon hankaluuksia kielenkäyttäjille. Esimerkiksi *luonnonlapsi* ei normaalissa kielenkäytössä ole luonnossa elävä lapsi, vaan lapsenomaisen välitön ihminen. (Ylikulju 2004) Voidaan nähdä, että monet tämänytyppisistä yhdyssanoista toimivat myös oivallisena materiaalina kielellisen leikittelyn luomisessa. Tällainen leikittely vaatii kielellisen konvention ohittamista. Koska esim. Fingerporin odotusarvona on pyrkiä tuottamaan huumoria, lukija tietää etsiä kaksitulkitaisuutta siellä, missä sitä normaalisti ei ole.

Fingerporissa onkin varsin tavallista tuottaa kaksoismerkityksiä käyttämällä leksikaalistuneita yhdyssanoja niiden leksikaalistumattomissa merkityksissä. Suomen kieli on varsin produktiivinen tässä suhteessa, ja käsillä olevasta aineistosta voi huomata, että sen on oivaltanut myös Pertti Jarla.

- (60) [HV purkaa ostokassiaan ja ottaa sieltä paketin, jossa lukee Wieninleike]
 [HV avaa pakkauksen ja ottaa esiin sisällön, joka on mikroskooppisen pieni]
 HV: MIKROATERIA!

Tässä Fingerpori-stripissä on vitsinä tyypillinen tapaus leksikaalistuneesta determinatiivisesta yhdyssanasta, jota on käytetty leksikaalistumattomassa merkityksessä. Tavallisesti *mikroaterialla* tarkoitettaisiin mikroaaltouunissa lämmitettävää valmisateriaa, mutta tässä yhteydessä etuliite *mikro-* on saanut merkityksekseen 'pieni, pikku, pienois-' (KS). Näin ollen *mikroateria* onkin odotuksenvastaisesti erittäin pieni, suorastaan mikroskooppisen pieni, ateria. Samantapainen leksikaalistumattomassa merkityksessä oleva yhdyssana esiintyy vitsin ytimenä seuraavassa stripissä:

- (61) Nainen: MITÄPÄ SINULLE, SITTEN VIIME NÄKEMÄN?
SM: SAIN TÖITÄ...

SM: OLEN ERÄÄSSÄ SUURYRITYKSESSÄ PALKANLASKIJANA
Nainen: OOH!

[SM höykyttää työntekijöitä]
SM: TEIDÄN PALKKANNE LASKI NYT PUOLEEN, ONKO SELVÄ?!

Palkanlaskija on ammattinimike, jolla tarkoitetaan normaalisti yrityksessä työskentelevää henkilöä, joka hoitaa työntekijöiden palkan maksut ja laskennan. Kyseessä on termimäinen ammattinimikkeeksi kivettynyt genetiivialkuinen yhdyssana. Tässä yhteydessä *laskemisella* tarkoitetaan kuitenkin alentamista tai madaltamista (KS: s.v. *laskea*). Yhdyssana saa uuden poikkeuksellisen merkityksen. Sanaliitoksi kirjoitettuna voitaisiin avata kivettyneisyyttä; *palkan laskija* saattaisi semanttisesti olla hahmotettavissa paremmin stripin tarkoitusta kuvaavaksi. Hyvin samankaltainen yhdyssanaleikittely on myös seuraavassa stripissä:

- (62) Nainen: SEURUSTELEN NYKYISIN ERÄÄN TANSKALAISEN MIEHEN KANSSA...

Nainen: ... ITSEASIASSA HÄN ON KRUUNUNPERIJÄ
IrK: OOH

TANSKASSA:
Naisen seurustelukumppani [höykyttää toista miestä]: SÄ OLET EINAR TONNIN VELKAA! NYT KRUUNUJA PINOON!

Kruununperijällä tarkoitetaan ensisijaisesti hallitsijan seuraajaa. Osiensa summana *kruunun+perijällä* voidaan kuitenkin tarkoittaa myös rahayksikkö (tässä: Tanskan) kruunun perijää eli maksun tai velan perijää. Jälkimmäinen tulkinta aktualisoituu viimeisessä ruudussa, kun seurustelukumppani perii velkojaan Tanskassa, eli stripissä puhutaankin tanskalaisesta rahasta, ei ”valtaistuimesta”. Edelleen samankaltainen yhdyssanavitsi on nähtävissä seuraavassa stripissä:

- (63) Radio: RUOTSIN KUNINGASPARI VIERAILEE TÄNÄÄN KAUPUNGISSAMME

[Kaksi kuningasta kättelee kaupunginjohtaja Homeliusta]

Tavallisesti *kuningasparina* ajatellaan paria, jonka muodostavat kuningas ja kuningatar. Tässä stripissä *kuningaspari* kuitenkin tarkoittaa kahta kuningasta samaan tapaan kuin vaikkapa sanoissa *tyttöpari* tai *ystäväpari*. *Pari*-liite antaa merkityksen kahdesta samanlaisesta tarkoitteesta, tässä tapauksessa siis kuninkaasta. Vitsikkyyttä tekee ytimekkäämmäksi suomalaiseen kulttuuriin syvästi juurtunut vitsailun aihe

naapureidemme ruotsalaisten homoseksuaalisista taipumuksista. Myös seuraavassa stripissä vitsailaan vieraan kulttuurin stereotyyppiä:

(64) Faran Al-Rashid: HEIMO VESA! MUISTATTEKO MINUA?
HV: FARAN AL-RASHID, KOLLEGANI KUWAITISTA!

Faran Al-Rashid: MISSÄ VAIMONNE, IRMA?
HV: TAITAA OLLA NAISTENHUONEESSA

[Faran Al-Rashid puhuu maanmiehensä kanssa]
KUWAITISSA:

Faran Al-Rashid... NE PITÄVÄT NAISENSA ERILLISISSÄ HUONEISSA!

Ylläolevan sarjakuvan vitsi piilee sanan *naistenhuone* kaksoismerkityksessä. Tavallisesti *naistenhuoneella* on leksikaalistunut merkitys, joka tarkoittaa naisille tarkoitettuja saniteettitiloja. Vastaanottaja tulkitsee kuitenkin tässä viestin niin, että *naistenhuoneella* tarkoitetaan vain naisille tarkoitettua huonetta. Genetiivialkuinen yhdyssana voidaan tässäkin tapauksessa nähdä kivettyneenä tiettyyn tarkoitteeseen viittaavana asiana, tässä tapauksessa saniteettitilana. Kirjoitetussa tekstissä sekaannuksen voisi välttää välilyönnillä: *naistenhuone* ja *naisten huone* ovat yleistajuisessa kielenkäytössä semanttisesti toisistaan eroavia. Koska sarjakuvan kieli kuitenkin pyrkii matkimaan puhuttua kieltä, eroa näiden kahden välillä ei periaatteessa voi huomata. Lisäulottuvuuden tähän esimerkkiin tuo kulttuurinen konteksti: strippi ottaa kantaa kuwaitilaisen (islamilaisen) ja suomalaisen kulttuurin eroihin ja onnistuu tekemään sen melko viattomalla mutta vitsikkäällä tavalla.

(65) HEIMO VESAN LAPSUUS
HV:n isä [tarkastelee polkupyöräänsä]: PERHANA! STONGA/JALKA AIVAN MUTKALLA!

HV:n isä [huikkaa HV:lle]: KIPAISEPAS KYLÄLTÄ ISÄLLESI UUSI SEISONTATUKI!

[HV juoksee apteekkiin]
APTEEKKI APOTEK

Tämä strippi esiintyy eri muodossa Helsingin Sanomien verkkosivuilla kuin ensimmäisessä Fingerpori-albumissa. Syynä on ilmeisesti slangisana *stongan* merkitys, joka tarkoittaa polkupyörän ohjaustankoa, eikä pyörän jalkaa, kuten virheellisesti alkuperäisstripissä on tarkoitettu. Albumiin sana on korjattu muotoon *jalka*. *Seisontatuen* kaksimerkityksisyys kuitenkin avautuu tässä stripissä ainoastaan implisiittisesti. Heimo Vesan isä tarkoittaa *seisontatuella* tässä siis polkupyörän seisomajalkaa, joita myydään esimerkiksi polkupyörätarvikkeita myyvissä kaupoissa tai

korjaamoilla. Heimo Vesa kuitenkin suuntaa kohti apteekkia, mistä voidaan implisiittisesti päätellä hänen tulkitsevan *seisontatuen* olevan miehen potenssia parantava lääke. Erektiota nimitetään kansankielessä *seisomiseksi* (ark. siittimestä: olla jäykistynyt, esim. *Hänellä seisoo* [KS: s.v. *seisoa*]), ja potenssia parantava lääke siis tukee seisontaa. Näistä kahdesta sanasta voidaan johtaa yhdyssana *seisontatuki*. Yhdyssana saa näin ollen täysin uuden merkityksen.

(66) [Prostituoitu katselee TV-mainosta] UUDET DIGIBOKSIT OVAT SAAPUNEET

KYSY LISÄTIETOJA JÄLLEENMYYYJÄLTÄSI

[Ääni puhelimesta:] SUTENÖÖRI REINO

Prostituoitu: MITEN PALJON NE DIGIBOKSIT MAKSAVAT?

Jälleenmyynnillä viitataan tavallisesti jonkin tavaran uudelleen myyntiin vähittäistavarakaupassa. *Sutenööri* on kansanomainen nimitys miespuolisesta parittajasta. Prostituoitu tulkitsee omistuspäätteen *-si* viittaavan siihen, että kyseessä jälleenmyyjä, joka myy häntä itseään. Tässä tulkinnassa myytävä tavara (jota jälleenmyyjä siis myy) ja prostituoitu rinnastuvat. Normaalisti jälleenmyyjällä kuitenkin tarkoitetaan siis vähittäistavarakauppiasta ja *-si* omistusliitteellä pyritään mainoskielessä saamaan aikaan vaikutelma omasta (helposti lähestyttävästä) lähikauppiasta. Muodon voi nähdä olevan varsin tyypillinen mainoskielessä, jossa pyritään tuomaan kauppiasta lähemmäs kuluttajaa.

(67) [Kaksi miestä AK:n asunnon ovella:] TUTKISIMME ASUNTONNE... MEILLÄ ON KOTIETSINTÄLUPA!

AK: NO, TULKAA SISÄÄN SITTEN

Toinen mies [katselee ympärilleen]: KYLLÄ TÄSTÄ SAISI IHANAN KODIN

Kotietsintälupa on tietyn ammattipiirin kivetynyt termimäinen determinatiivisesta yhdysnominista koostuva ilmaus, joka on kieliyhteisössä vakiintunut tarkoittamaan lupaa, jota tarvitaan rikostutkinnassa, ja jonka suorittaa viranomaisen, tavallisesti poliisi. *Kotietsintä* saa tässä kuitenkin uudenlaisen merkityksen; kaksi miestä etsii kotia. Kaksitulkintaisuuden voisi tässä välttää muodostamalla sanaliiton genetiiviattribuuttia käyttäen: *kodin etsintä*.

- (68) KYLÄSSÄ:
 HV: SUIHKU TEKISI EETVARTTIA
 Mies: KYLPPÄRIMME ON TUOLLA
- Mies: ASENSIN JUURI UUDEN KUIVAUSTELINEEN
- [HV suihkussa]
- [HV roikkuu kuivaustelineestä]

Kuivaustelineen vakiintunut merkitys kylpyhuoneen yhteydessä on teline, johon voi ripustaa esimerkiksi pyyheliinan kuivumaan. Heimo Vesa kuitenkin tulkitsee tässä yhteydessä, että kuivaustelineellä on tarkoitus kuivata kuivauksen kohteen eli henkilön, joka on käynyt suihkussa. Lisäämällä määritteen (esim. *pyyhkeen-*) yhdyssanan alkuun, välttyttäisiin tämäntapaiselta oudolta kaksitulkintaisuudelta. Tämän stripin virheellinen merkitystulkinta tosin on kaukaa haettu semanttiselta kannalta.

- (69) SM: AALTO-MALJAKKO JA KRISTALLIA... HYVÄ!
- [SM murtautuu taloon ja varastaa sieltä lasiesineitä]
- [Kadulla]
 Toimittaja: RADIO FINGERISTÄ, ILTAA! MITÄ TEETTE TYÖKSENNE?
 SM: OLEN LASINPUHALTAJA

Eräs *puhaltamisen* erikoismerkityksistä on arkikielinen, jolla tarkoitetaan varastamista, kähveltämistä, pihistämistä tai vohkimista, esim. *Häneltä puhallettiin lompakko* (KS). *Lasinpuhaltaja* tässä yhteydessä tarkoittaa siis lasinvarastajaa. *Lasinpuhaltaja* puolestaan normaalissa kielenkäytössä on leksikaalistunut ammattinimike, jolla viitataan lasi- ja kristallituotteita valmistavaan henkilöön. Kun radiotoimittaja tekee katugalluppia ja kysyy Sam Makkosen ammattia, hän saa vastaukseksi tyypillisen ammattinimikkeen, vaikka todellisuudessa leksikaalistunutta yhdyssanaa käytetään tässä jälleen odotuksenvastaisesti.

- (70) [HV ja AK katsovat televisiosta jalkapallo-ottelua]
 ... TUOSSA SAKSALAINEN NYT SELVÄSTI KAMPITTI...
 ... JA RANGAISTUSPOTKUHAN SIITÄ MÄÄRÄTÄÄN
- [Jalkapalloilija potkaisee toista jalkapalloilijaa haarojen väliin]

Rangaistuspotku on urheilutermi, jota käytetään jalkapallossa eräänä rangaistusmuotona, jossa vastapuoli voi pyrkiä yhdellä potkulla tekemään maalin kentän määräkohdasta (KS). Tässä yhteydessä *rangaistuspotku* tarkoittaa kuitenkin potkaisua, jolla pyritään rankaisten vahingoittamaan toista osapuolta. Kyseessä on

tyypillinen leksikaalistuneen yhdyssanan käyttö normaalista käyttöyhteydestä poikkeavassa merkityksessä. Tässä tapauksessa on mahdotonta päätellä, mihin määriteosa *rangaistus* viittaa: onko kyseessä potku pallolle, vai potku haarojen väliin.

(71) IrK: MINULLA EI AINAKAAN OLE MITÄÄN HOMOADOPTIOTA VASTAAN...

IrK: MITÄ MIELTÄ SINÄ OLET?

HV: MIHIN HÄN MAHTUISI?

Homoadoptio, eli homoseksuaalisessa suhteessa elävien parien oikeus adoptoida lapsia, on julkisuudessa viime aikoina herättänyt runsaasti julkista poliittista keskustelua. Keskustelussa *homoadoptiolla* tarkoitetaan homoparin oikeutta adoptoida eli ottaa ottolapsi. Tässä yhteydessä *homoadoptio* on tulkittu siten, että *homo*-etuliite määrittää adoptiota genetiiviattribuutin tapaan (vrt. *homon adoptio*). Koska kyseessä on kuitenkin determinatiivinen yhdysnomini, tulkinta on ainoastaan sopimuksenvarainen. Heimo Vesan tulkinta poikkeaa sopimuksesta ja yhdyssana saa uuden tulkintamahdollisuuden.

(72) Mies: PERHANA, YLÄKERRAN ASUNNOSSA OLI TULIPALO...

Mies: MINULLE TULI SIINÄ PAHA VESIVAHINKO

HV: PELÄSTYYHÄN SITÄ, TULIPALOA

Vesivahinko tarkoittaa leikillisessä kielessä virtsan karkaamista. Ensisijainen merkitys kuitenkin on determinatiivisen yhdysnominin osien mukainen: 'veden aiheuttama vahinko', esim. *Palonsammutustöiden aiheuttamat vesivahingot* (KS), mutta Heimo Vesa tulkitsee tulipalon aiheuttaman säikähdyksen siten, että miehelle tuli *vesivahinko*, t. hän virtsasi säikähdyksestä housuihinsa. Tässä esimerkissä voidaan nähdä myös metonymiaa, mies siis rinnastaa itsensä omaan asuntoonsa.

Aineiston perusteella voidaan sanoa, että monet Fingerporin yhdyssanojen väärin- tai toisintulkintaan perustuvat vitsit ovat usein merkitykseltään varsin kaukana normaalikielenkäytöstä. Sarjakuvan konteksti mahdollistaa sellaisetkin tulkintamahdollisuudet, jotka eivät olisi aktuaalisessa maailmassa mahdollisia. Nähdäkseni monet näistä vitseistä ovat hieman keinotekoisien oloisia, eivätkä ne toimi kielivitseinä yhtä hyvin kuin esimerkiksi aiemmissa kategorioissa analysoimani Fingerpori-stripit. Poikkeuksiakin tässä ryhmässä on. Tällaisia poikkeuksia ovat nähdäkseni mm. esimerkit 63 ja 69, joissa leikitellään myös muilla keinoin kuin

yhdyssanan osien summalla.

5.3. Idiomit, fraasit ja sananparret

Aluksi aion keskittyä työssäni lähinnä yksittäisten lekseemien polysemiaan ja homonymiaan. Käytyäni aineistoa läpi kävi kuitenkin selväksi, että melko suuri osa aineiston kielellisestä materiaalista sisältää idiomaattisia ilmaisuja ja fraaseja. Tästä syystä on hyvä esitellä myös hieman idiomeja ja niihin liittyvää teoriaa. Tässä alaluvussa valoitin hieman idiomien taustoja ja käyn läpi, miten idiomien monitulkintaisuutta hyödynnetään Fingerporissa.

Sananparsilla leikitellään Matti Punttilan (2004) mukaan tietoisesti. Esimerkiksi teekkarit tarjoavat vappujulkaisuissaan monia uussananlaskuja. Kieleen tulee jatkuvasti uusia sanontoja, ja vanhat sanonnat tapaavat muuntua. Osa muuntumisista on tarkoituksellista, osa perustuu väärinkäsityksiin. Punttila esittää useita esimerkkejä myös sarjakuvan maailmasta: monet sanonnat ovat lähtöisin tunnetuista sarjakuvista, kuten *Tenavista* tai *Aku Ankasta*. (Punttila 2004.) Myös Fingerporiin on jo kolmessa vuodessa vakiintunut muutamia sanontoja tai rakenteita, joita kuulee kielenkäyttäjien viljelevän. Tällaisia ovat esimerkiksi Rivo-Riitan lausahdukset, jotka ovat muotoa *Minä sulle X:n näytän!*

Idiomit ovat sellaisia tietylle kielelle ominaisia, rakenteeltaan epäproduktiivisia ilmauksia, joiden merkitystä ei aina voida päätellä niiden osien merkityksen perusteella. Idiomit voidaan myös määritellä jonkun henkilön, henkilöryhmän tai alueen tyypilliseksi puhetavaksi tai -kieleksi. (Hakulinen – Ojanen 1976: s. v. *idiomi*.) Suomen kielen perussanakirja (PS) määrittelee idiomien kahdella tavalla: 1) 'jollekin kielelle t. yksilölle ominainen ilmaus' ja 2) 'jollekin yksilölle t. yhteisölle ominainen puhetapa t. kielimuoto'.

Idiomia on käytetty terminä lähinnä tyylin tutkimuksessa. Perinteentutkimuksessa idiomit on yleensä liitetty muun fraseologian tutkimukseen yhtenä fraasien alalajina. Fraseologiselta katsantokannalta idiomit ovat jollekin kielelle tai ihmisryhmälle ominaisia useammasta sanasta koostuvia ilmauksia, joilla on itsenäinen merkitys. Generatiivinen perinne pitää idiomeja ilmauksina, joita ei voi generoida sääntöjen

pohjalta. Idiomien määrittelyä pidetäänkin suuressa osassa nykysuuntauksista lähes mahdottomana. (Nenonen 2002: 3–6.)

Matti Larjavaara pohtii teoksessaan *Pragmasemantiikka* (2007: 105) homonymiaa idiomaattisuuden lähtökohdista. Hän miettii, kannattaako sanoja tai muita merkkejä tarkastella niin, että eri yhteyksissä ne tarkoittavat milloin yhtä ja milloin toista. Toisena vaihtoehtona Larjavaara näkee, että kielellinen merkki liittyy eri tavoin toisten merkkien kanssa kiinteiksi yhdistelmiksi eriasteisesti. Tällöin merkkien omista itsenäisistä merkityksistä ei välttämättä kannata puhua, vaan ne tulisi nähdä osana kokonaisuuksia, joilla on omat merkityksensä. Larjavaara tulee johtopäätökseen, että jos näin olisi, eikö pitäisi tutkia ennen muuta niiden yhdistelmiä (aitoja idiomeja ym.) kielellisinä yksikköinä ja niiden mahdollista polysemiaa? (Larjavaara 2007: 105.)

Larjavaara kirjoittaa (mt: 105–106), että idiomaattisuutta on kielessä monin astein. Esimerkiksi lekseemi *pitää* on varsin monikäyttöinen verbi: Larjavaara luettelee esimerkkinä 44 eri *pitää*-verbin sisältävää lausetta ja osoittaa esimerkkien kautta, kuinka verbi voi eri yhteyksissä saada useita eri tulkintatapoja. Larjavaaran mukaan idiomaattisen asteen voi arvioida sen mukaan, kuinka yhteenlaskettava tai läpinäkyvä yhdistelmän merkitys on suhteessa verbiin tai kulloisenkin yhdysosan muihin, itsenäisiin merkityksiin. Kun kokonaisuuden merkitys saadaan laskemalla osat yhteen, kyse ei ole idiomista. (Mt. 105–106.) Larjavaara kirjoittaa (mt: 107), että tarkkaa rajaa puhtaan polyseemisten tapausten ja jo kieleen konventionaalistuneiden idiomien tai konstruktoiden välille ei ole mahdollista vetää. On siis syytä puhua perustyyppisestä polysemiasta ja sen ulkopuolelle kategorisesti jäävästä idiomaattisuudesta tai konstruktionaalisuudesta, mutta välille jää sumea vyöhyke, Larjavaara toteaa. (Larjavaara 2007: 107.) Tämä seikka on osoittautunut ongelmalliseksi myös omassa työssäni, aineiston jakaminen yksittäisten lekseemien ja toisaalta monisanaisten ilmaisujen kategorioihin on pulmallista, sillä varsinkin Fingerporissa monet idiomaattiset kielileikit tai fraaseihin ja sananparsiin perustuvat kielileikit avautuvat osiensa kautta, eivät kokonaisuutena. Jotkut aineiston stripit voivat sijoittua joko leksikaalisen monitulkintaisuuden ryhmiin tai tässä alaluvussa esittelemääni kategoriaan. Larjavaara (2007: 110–111) toteaaakin, että polysemia laajenee ja epämääräistyy, kun mennään kohti idiomaattisuutta. Mikä on alkuun yhden tietyn fonologis-morfologisen merkitsimen monimerkityksisyyttä, onkin asteittain tuon

merkitsimen liittymistä muihin leksikaalisiin ja morfologisiin merkkeihin, joilla alkaa olla itsenäisiä merkityksiä, jotka eivät ole laskettavissa yhteen. Tällöin siirrytään vähitellen uusien kielellisten yksikköjen piiriin. Voikin sanoa, että tässä mielessä polysemia on suhteellista ja ikään kuin paikoin kyseenalaista. Larjavaara toteaa kuitenkin, että yhden kehyksenkin piirissä merkillä voi olla monta eri merkitystä. Viime kädessä lausekonteksti valikoi oikean merkityksen tai karsii väärät. (Mt. 110–111.)

Idiomit sijoittuvat siis leksikon ja syntaksin välimaastoon. Idiomien voidaankin katsoa olevan merkitykseltään kivettynyt tai kivetymässä oleva lausekemainen ilmaus eli leksikaalinen syntagma. Sen merkitys on oma kokonaisuutensa, mutta sillä on enemmän tai vähemmän syntaktisia rajoituksia. (Karlsson 1994: 177; Nenonen 2002: 27.) Verbilliset idiomit, esimerkiksi *ottaa päähän* tai *pipo kiristää*, ovat lähempänä ”vapaata” syntaksia kuin verbittömät idiomit. Verbittömät nominilausekeidiomit esiintyvät useimmiten lauseen subjektina tai verbin määritteenä. Ne muistuttavat hieman enemmän yksittäisiä lekseemejä ja ovat usein myös kivettyneempiä, sillä niiden osia ei yleensä voi vaihtaa, eikä niitä voida syntaktisesti paljoakaan muunnella. Verbillisiä idiomeja voidaan varioida ja muunnella enemmän. (Nenonen 2002: 29.)

Tyylin haksahdukset tai jonkin erityistyylin huvittavuus ovat aiheuttaneet Kytömäen (1986: 58–59) aineistossa runsaasti akanoita. Kielikuvan epäonnistuminen on tuottanut noin kaksisataa akanaa Kytömäen aineistossa. Useissa tapauksista kuitenkin jää tulkinnanvaraiseksi, onko sanaa syytä pitää metaforana, vai onko metaforinen merkitys jo niin vakiintunut, ettei käyttäjä tiedosta käyttävänsä kielikuvaa, jolloin ilmausta voisi pitää polyseemisena. Leena Kytömäen (mt: 58) esimerkkiä *Hukka vähällä periä itsensä. Koskenkorvalainen autonajaja joutui nopeasti jarruttamaan säästääkseen maantietä ylittävän susihukan jäämästä auton alle.* (SK 32/80) voidaan pitää sekä jyvänä että akanana. Kielikuva saattaa myös leksikaalistua niin, ettei ilmausta enää voi käyttää alkuperäisessä merkityksessä ilman huvittavia assosiaatioita, kuten tapauksessa *Susiparin tappolupa Sotkamoon.* SK 40/81 (Mt. 58–59). Suuressa osassa huvittavista kielikuvista käyttöyhteys ohjaa ajatukset kuvan takana olevaan alkuperäiseen, usein konkreettiseen merkitykseen: *Uutta verta Iin-Kiimingin alueen terveyskeskuksiin.* SK 33/85. *Opiskelija-asunnot kiven alla Oulussa.* SK 41/81. *Polttohautaus ei sytytä suomalaisia.* SK 49/83. (Kytömäki 1986: 59.) Akanoita voi Kytömäen (1986: 60) mukaan syntyä myös, kun vastaanottaja jättää tahallaan soveltamatta pragmaattisia

tietoja ja soveltaa vain syntaktisia tulkintasääntöjä, kuten tapauksessa *Suomalainen vetää siniristin lipputankoonsa paljon harvemmin kuin muut pohjoismaalaiset*. SK 1/85.

Useita sanoja käsittävät kivettyneet ilmaukset tarjoavat hyvän pohjan kielelliselle leikittelylle. Konteksti vaikuttaa tulkintaan, mutta sarjakuvastripissä konteksti on helppo sovittaa siten, että kaksimielinen tulkinta syntyy lukijan päässä. Tällaisiin leikittelyyn pohjaavia vitsejä Fingerporissa on runsaasti.

(73) HV: TÄÄLLÄ OLISI TÄTÄ SIIRRETTÄVÄÄ TAVARAA

[SM nostaa laatikon varaston lattialta]

SM: OTAN TÄMÄN TÄSTÄ

HV: NÄKYHÄN TUO JO VÄHÄN NAAMASTAKIN

Tämän tästä on muodoltaan kivettynyt sanaliitto, johon viitataan samaan tapaan kuin sanaliitoilla *tuon tuostakin, vähän väliä, tavan takaa ja vähän päästä* (ks. esim. NK: s.v. *tämä*). Sillä siis tarkoitetaan jonkin asian usein toistumista. *Otan tämän tästä* voi myös kirjaimellisesti tulkittuna tarkoittaa jonkin asian ottamista, esim. nostamista ylös. Kontekstilla on tämän vitsin ymmärtämisessä suuri merkitys: tätä strippiä olisi hankala ymmärtää ilman kuvallisia vihjeitä. *Ottamisella* sen sijaan on useita merkityksiä. Se on varsin idiomihakuinen sana ja sillä yksinään käytettynäkin on varsin monia merkityksiä. Kielitoimiston sanakirja (KS) antaa yhdeksi erikoismerkitykseksi alkoholin nauttimisen. *Otan tämän tästä* voidaan tulkita tässä valossa kahdella tapaa: 1) mies sanoo siirtävänsä lattialla olevan laatikon ja 2) mies ilmoittaa käyttävänsä alkoholia tuon tuostakin. Kontekstiin sopii paremmin ensimmäinen tulkinta, mutta Heimo Vesan piikikkäästä kommentista (ja mahdollisesti myös Sam Makkosen ulkoisesta olemuksesta) voidaan päätellä, että hän tulkitsee lausahduksen jälkimmäisellä tavalla.

(74) [HV lääkäriissä: lääkäri mittaa HV:n pituuden]

HV: NYT OTETAAN MIEHESTÄ MITTAA

[Lääkäri punnitsee HV:n]

HV: TÄSSÄ MIES PUNNITTAAN

[Lääkäri katsoo monitorista matoa HV:n suolistossa]

Lääkäri: TÄMÄ SYÖ MIESTÄ

Tämä strippi on aivan ensimmäisten Helsingin Sanomissa julkaistujen Fingerpori-striippien joukossa ja se kiteyttää Fingerporin kielellisen leikittelyn mielestäni oivallisesti. Kussakin stripin ruudussa on nähtävillä jokin fraasi, joka kirjaimellisesti

tulkittuna aiheuttaa huvittavia assosiaatioita. Yksinään näistä ilmaisuista tuskin olisi saanut yhtä ytimekästä vitsiä, mutta kolme merkitykseltään läheistä fraasia sijoitettuna ”väärään” kontekstiin tuottaa varsin vitsikkään kokonaisuuden.

Ykkösrudussa fraasiytimenä on *miehen mitta*, jolla tarkoitetaan kuvainnollisessa mielessä jostakusta muodostettavaa käsitystä, mittapuuta tai vaatimuksia. Kirjaimellisesti tulkittuna voidaan *mitan otolla* tarkoittaa yleisesti koon, suuruuden tai pituuden mittaamista. *Naulan kantaan* idiomisanakirja (NK: s.v. *mitta*) listaa tätä varsin lähellä olevan idiomien *ottaa mittaa toisistaan*, jolla tarkoitetaan kilpailemista tai keskenään ottelemista. Kirjaimellinen tulkinta taas paljastuu kuvakontekstista; lääkäri ottaa tarkat mitat Heimo Vesasta.

Tässä mies punnitaan rinnastuu edelliseen *tässä otetaan miehestä mittaa* -fraasiin. Niillä on käytännössä sama semanttinen merkitys. *Punnitseminen* kirjaimellisesti vertautuu myös *mittaamiseen*; sillä tarkoitetaan jonkin painon mittaamista esim. vaakaa apuna käyttäen. Kuvainnollisesti sillä voidaan tarkoittaa jonkin asian arvioimista tai puntaroimista. Normaalisti fraasi *tässä mies punnitaan* tulkittaisiin miehen/ihmisen arvioinniksi, mutta kirjaimellinen tulkinta kuvakontekstista käsin osoittaa jälleen, että kyseessä on Heimo Vesan konkreettinen painon punnitseminen.

Kolmannen ruudun lausahdus *Tämä syö miestä* on tulkittavissa kuvainnollisesti siten, että jokin asia kuluttaa, kalvaa tai kaihertaa (KS). Stripissä taas nähdään, että jokin eli tässä tapauksessa loismato, konkreettisesti syö miestä sisältäpäin, joten kaksitulkintaisuus näyttäytyy selkeänä. Myös seuraavassa esimerkissä ollaan lääkärin pakeilla:

(75) AK: MIKÄKÖHÄN NYT ON VIALLA, KUN OTIN ILLALLA
POTENSSILÄÄKETTÄ...

AK: ... EIKÄ SEN VAIKUTUS OLE VIELÄKÄÄN LAKANNUT

Lääkäri: MAHDOTON SANOA TÄLTÄ SEISOMALTA

Tältä seisomalta on ilmaus, jolla tarkoitetaan jonkin asian tekemistä ’heti, paikaltaan siltä seisomalta’ (KS). Alkuperältään ilmaus on ollut ilmeisesti muotoa *seivovalta jalalta*, joka on Erkki Karin idiomisanakirjan (NK) mukaan vanhahtava idiomini (s.v. *seisova*). Kun tämän idiomini yhdistää siihen, että *seisominen* on leksikaalistunut tarkoittamaan myös *erektiota*, saadaan aikaan huvittava kaksoismerkitys. Lääkärin

sanoma voi tässä yhteydessä viitata myös tämänhetkiseen erektioon, jonka on aiheuttanut potenssilääkkeen ottaminen.

- (76) AK: OSTIN LEVYN!
 AK: TÄMÄN PITÄIS OLLA VIIMEISINTÄ HUUTOA
 [Kaiuttimista kuuluu kovaa huutoa, HV pitelee korviaan]
 AAAGGGHH!! AAAAAAAGH

Vastaavalla konseptilla on tehty myös esimerkkistriippi 76. *Viimeisintä huutoa* tarkoittaa Erkki Karin idiomisanakirjan (NK) mukaan uusinta muotia (s.v. *huuto*). Kyseistä ilmausta voidaan käyttää vaikkapa jonkun tuotteen markkinoinnissa, kun se edustaa uusinta uutta (KS). Tässä yhteydessä kuitenkin idiomia on luettu kirjaimellisesti eli osiensa summana. *Huuto* on todellakin huutoa; karjumista ja kovaa meteliä, jota implikoi Heimo Vesan ruumiinkieli ja kaiuttimista kuuluva, melua indeksoiva, AAAGGGHH!! AAAAAAAGH.

- (77) [InK, tämän mies ja HV seisovat bussipysäkillä]
 InK: VÄLILLÄ ON VAIKEA JA AHDISTAVA OLO
 InK: SILLOIN TIEDÄN, ETTÄ TÄMÄ VEIKKO SEISOO RINNALLANI
 [Mies nostaa jalkaansa]
 Mies: OHO, ANTEEKSI

Esimerkkistriippi 77 ei ole helpoimmin ymmärrettäviä Fingerpori-strippejä, sillä osa keskeisestä kuvainformaatiosta välittyy ainoastaan implisiittisesti kuvassa olevien henkilöiden ilmeiden kautta. *Rinnalla seisomisella* tarkoitetaan yleensä samaa kuin 'elää toisen rinnalla läheisenä kumppanina, puolisona' (NK: s.v. *rinnalla*). Tästä stripistä kuitenkin voi implisiittisesti päätellä, että kuvassa oleva mies seisoo konkreettisesti Inkeri Kääriäisen rinnan eli poven päällä. Tämän voi ymmärtää aiempia Fingerporeja luettuaan huomaamalla, että Inkeri Kääriäisellä on suuret riippuvat, suorastaan maata viistävät, rinnat.

- (78) IrK: TERVE, HEIMO, SOITAN FRANKFURTISTA!
 IrK: ONHAN KOTI KUNNOSSA? ONKO KUKAT KASTELTU, MUISTITKO PYYKIT?
 HV: JOO...
 [HV pelaamassa pokeria vähäpukeisena]
 HV: KAIKKI VAATTEET OVAT LIOSSA

Idiomisanakirjan (NK: s.v. *likoon*) mukaan idiomi *panna rahaa* tai *rahat likoon* tarkoittaa investoimista. Sillä voidaan yleistajuisesti nähdä olevan myös merkitys panoksen asettamisesta peliin. *Likoon laittamisella* eli *liottamisella* voidaan nähdä olevan myös merkitys 'antaa liota, pitää likoamassa, liossa', esimerkiksi *liottaa vaatteista pahin lika* (KS). Liottamisen voi siis nähdä olevan osa pyykinpesua. Näillä aineksilla saadaan huvittava kaksoismerkitys, jossa vaatteet voivat olla panoksena räsy pokerissa tai ne voivat olla liossa pyykinpesua varten.

(79) HEIMO VESAN NUORUUS:

[HV lukee lehdestä treffi-ilmoitusta:] ”RAAMIKAS NAINEN ETSII MIESTÄ. OLEN RENTO ENKÄ VÄLITÄ PIENISTÄ. IRINA-69”

[HV soittaa Irina-69:n ovikelloa]

Irina-69: MÄHÄN SANOIN ETTEN VÄLITÄ PIENISTÄ!

Tämä esimerkki edustaa kieleltään tyypillistä seuranhakuilmoitusta. Seuranhakuilmoituksen kirjoittaja markkinoi itseään tämäntyyppisissä ilmoituksissa mielellään rennoksi ja ymmärtäväiseksi, ja tässä ilmoituksessa ilmaus *enkä välitä pienistä* edustaa tällaista ”markkinointitapaa”. Erkki Karin idiomisanakirja (NK: s.v. *pieni*) antaa idiomille *mitäs pienistä!* merkityksen 'ei nyt ruveta suremaan turhia tai joutavia pikkuseikkoja!'. Kuten edellisissäkin esimerkeissä vitsi piilee kuitenkin idiomien kirjaimellisessa tulkinnassa, eli pienikokoista Heimo Vesaa vastassa sokkotreffeillä onkin isokokoinen nainen, joka ei välitä tai pidä pienistä miehistä.

(80) [AK lukee mainosständiä:] EROOTTISTA TANSSIA MAAILMAN HUIPULTA

[Vähäpukeisia tiibetiläismiehiä tanssilattialla] TIBETAN HUNKS

Sanaliitolla *maailman huippu* viitataan tavanomaisesti asiaan, joka on yleisesti tunnustettu maailman parhaimmiston kuuluvaksi. Tällainen ilmaus liittyy tavallisesti esimerkiksi kulttuurin tai urheilun piiriin. *Maailman huipulla* tai *maailman katolla* voidaan myös viitata maailman korkeimpaan vuoristoon Himalajaan, joka sijaitsee suurimmaksi osaksi Tiibetissä. Tiibetiläiset ”hunksit” eli adonikset tai muskelimiehet (MOT englanti 4.8: s.v. *hunk*) tanssimassa eroottista tanssia rikkoo tässä odotushorisontin. Lisäksi vitsikkyyttä aiheuttaa jälleen fingerporimaisesti seksuaalisuuteen (tässä eroottisuuteen) viittaaminen.

(81) [HV paiskelee esineitä työpöydältään]
ÄH!

TÄMÄKIN PASKA!

[HV sanoo kotona IrK:lle:] PAISKIN KOKO PÄIVÄN TÖITÄ

Naulan kantaan idiomisanakirja selittää idiomien *paiskia töitä* (NK: s.v. *paiskia*) töiden utteraksi töiden tekemiseksi tai puurtamiseksi. *Paiskimisella* tai *paiskomisella* sen sijaan voidaan tarkoittaa *paiskelemista* tai *paiskomista* (KS) eli asioiden heittelemistä [väkivaltaisesti]. Lausahdus osiin purettuna voi siis saada epätavallisen sävyn asiayhteydestään irrotettuna. Neutraalin kuuloksen toteamuksen todellinen luonne ei ilmene mitenkään Heimo Vesän lausahduksesta.

(82) [Nainen saapuu Kahvila Aromiin]

[Nainen SM:lle] TERVE! OON VÄHÄN MYÖHÄSSÄ

RR: MULLA OLISI TÄÄLLÄ YLIMÄÄRÄINEN RASKAUSTESTI

Olla myöhässä on elliptinen fraasi, jolla voidaan viitata kuukautisten myöhästymiseen. Tavallisempaa kuitenkin on tulkita se kirjaimellisesti, eli tässä stripissä fraasin tulkinta kirjaimellisesti on käännetty pikemminkin päinvastaiseksi, eli kirjaimellinen tulkinta (*myöhästyin sovituista tapaamisista*) on ohitettu ja tulkinnaksi on valikoitunut sekundaarinen merkitys, jolla viitataan kuukautisten myöhästymiseen ja sitä kautta antaa aiheita epäillä raskautta. Kyseessä on tyypiesimerkki Rivo-Riitta-stripistä ja stripin hauskuus perustuu jälleen ruumiintoimintoihin ja seksuaalisuuteen, mikä pyrkii naurattamaan lukijaa.

(83) AK [lausuu työtoverilleen]: TUNTUU, ETTÄ UUSI POMO KASAA TAHALLAAN VASTUKSIA TIELLENI
[Pomo kasaa sähkölaitteita AK:n eteen]

Tehdä vastusta on idiomi, jolla tarkoitetaan vastustamista tai vastaan panemista (NK: s.v. *vastus*). *Vastuksien kasaamisella* voidaan siis tarkoittaa vastoinkäymisten, vaikeuksien, kiusan tms. aiheuttamista toiselle. Kuvakontekstista voi kuitenkin päätellä, että uusi pomo kirjaimellisesti hankaloittaa Allan Kurman työtä pinoamalla tämän eteen *vastuksia* eli laitteita, jotka aiheuttavat virtapiiriin resistanssin (KS: s.v. *vastus*).

- (84) [Ukko makaa sairaalan sängyssä ja lääkäri puhuu hänelle]
Lääkäri: NÄYTTÄISI SILTÄ, ETTÄ TEITÄ EI VOI OPEROIDA...

Ukko: SIINÄ TAPAUKSESSA MINUT HUKKA PERII!

[Lakimies lukee testamenttia sudelle]

Lakimies: VUODEN PÄÄSTÄ: HÄN TESTAMENTTASI KAIKEN TEILLE

Tyylin haksahdukset tai jonkin erityistyylin huvittavuus ovat yleisiä kielen ansoja. Oheisessa esimerkissä voidaan nähdä Leena Kytömäen tarkoittamaa kielikuvan epäonnistumista, joskin tässä esimerkissä epäonnistuminen on ”tarkoituksellista”. Kytömäki kirjoittaakin, että useissa tämänkaltaisista tapauksista kuitenkin jää tulkinnanvaraiseksi, onko sanaa syytä pitää metaforana. Esimerkkinä Kytömäki käyttää SK:n aineistosta poimittua akanaa *Hukka vähällä periä itsensä. Koskenkorvalainen autonajaja joutui nopeasti jarruttamaan säästääkseen maantietä ylittävän susihukan jäämästä auton alle.* SK 32/80. (Kytömäki 1986: 58.) Esimerkkistripissä on hyödynnetty sitä, että metaforaa tarkastellaan sen kirjaimellisen merkityksen kautta, eli *hukka perii* tarkoittaa tässä yhteydessä suden saamaa perintöä. Erkki Karin idiomisanakirja tuntee myös esimerkissä esiintyvän idiomien muodossa (*jos et tee, niin sinut hukka perii* '(sinun) käy huonosti' (NK: s.v. hukka). Vastaavanlaista leikkittelyä on myös seuraavassa esimerkkistripissä:

- (85) 1809:
Mies: LAPSI PITÄISI KASTAA...

Mies: ... JA PAPPIA EI KUULU!

Nainen: SUS SIUNAKKOON!

[*Susi kastaa ja siunaa vastasyntyneen vauvan*]

Stripissä 85 järkyttymistä ilmaiseva ja vanhahtavaa kielenkäyttöä edustava huudahdus *sus' siunakkoon* eli *susi siunatkoon* on käännetty tässä tilanteessa kirjaimelliseen merkitykseensä, imperatiivimuotoiseksi käskyksi. *Sus siunatkoon* esiintyy tietyissä murteissa myös päivittelyissä lievähkönä voimasanana. Vitsin huipennuksena viimeisessä ruudussa kuitenkin susi todella saapuu ristimään ja siunaamaan lapsen.

- (86) HV:n työtoveri: OLETKO NÄHNYT TEKEMÄNI HUUMORISARJAKUVAN?
HV: JUU, NÄYTIT...

HV:n työtoveri: SE OLI **VANHA!** TEIN KOKONAAN UUDEN VERSION!

[*HV tarkastelee uutta versiota*]

HV [*ojentaa sarjakuvan takaisin neutraali ilme kasvoillaan*]: TÄMÄ EI OLE OLLENKAAN HASSUMPI

Naulan kantaan - Nykysuomen idiomisanakirja rekisteröi idiomin *ei hassumpi juttu*, joka tarkoittaa hyvää juttua (NK: s.v. *hassu*). Tässä tulkinnassa lausahdus ilmaisee kehua, joka on osoitettu työtoverille. Kirjaimellisesti tulkittuna voidaan nähdä, että komparatiivissa oleva lekseemi *hassu* on kiellon kohteena. Voidaan tulkita, että Heimo Vesan mielestä sarjakuva ei ole *hauskempi*, *huvittavampi* tai *parempi* kuin edellinen sarjakuva, jonka työtoveri on aiemmin esitellyt. Tämä tulkinta jää kuitenkin lukijan varaan, sillä mikään ei stripissä varsinaisesti osoita, kumpi tulkinnoista on oikein, lukuunottamatta stripin hahmojen ilmeitä ja eleitä, jotka nekin ovat varsin hienovaraisia, jopa tulkinnanvaraisia.

(87)

[Mies haastattelee naista mikrofoni kädessään]

Haastattelija: KIRJAILIJA RAISA ÖRMAN, VIETITTE VUODEN KAUKOIDÄSSÄ

Raisa Örman: ELIN TAOLAISTEN MUNKKIEN PARISSA, KOKIEN ASIOITA JOIDEN SEURAUKSENA MINUSTA TULI UUSI IHMINEN

[Raisa Örman pitelee sylissään vauvaa]

Fraasilla *jostakusta tulee uusi ihminen* tarkoitetaan tavallisimmin ihmiseen kohdistuvaa psyykkistä tai henkistä muutosta: henkilö kokee jotakin sellaista elämässään, joka muuttaa tätä niin radikaalisti, että hän kokee muuttuneensa ihmisenä kokonaan uudenlaiseksi persoonaksi. Kirjaimellisemmin tulkittuna fraasi voidaan nähdä siten, että elatiivimuotoinen pronomini *minusta* on konkreettinen, ruumiiseen viittaava pronomini, jolloin henkilön ruumista irtautuu jotakin, tässä tapauksessa uusi ihminen eli vauva. Fraasin käyttäminen tässä tarkoituksessa on kuitenkin varsin poikkeava ja tarkoitushakuinen. *Tulla*-verbillä on kuitenkin suomessa varsin monenlaisia merkityksiä. Konteksti on jälleen keskeinen tulkinnan kannalta.

(88)

[Tiedekekus Fingerpolin laboratoriossa]

HV: KOSTI, MIKÄS SE OLIKAAN SE HAPPO, JOSTA TULEE HALLUSINAATIOITA?

Kosti: ODOTAS...

Kosti: ... SE ON KIELENI PÄÄLLÄ...

Ilmauksella *olla kielen päällä* voidaan ilmaista jonkin asian tulemistä mieleen. Idiomisanakirja (NK) tuntee saman ilmauksen muodossaan *pyöriä/olla kielessä* ja sillä tarkoitetaan asian tai vastauksen olevan löytymäisillään (NK: s.v. *kieli*). Tässä stripissä *olla kielen päällä* viittaa konkreettiseen kielen päällä sijaitsemiseen. Stripissä viitataan implisiittisesti huumausaine LSD:hen, jota huumausaineslangissa nimitetään myös

hapoksi (ks. esim. Kiira 2000). LSD:tä nautitaan tavallisesti pitämällä kielellä lappua, johon huumausaine on imeytetty. Ilmaus *se on kieleni päällä* on siis mahdollista tulkita kahdella tapaa: 1) idiomaattisesti, siten että vastaus on löytymäisillään, tai 2) siten, että demonstratiivipronomini *se* viittaa Heimo Vesan kysymyksen sisältämään sanaan *happo*, joka on siis kielen päällä. Vastaavanlaista pronominiin viittaussuhteen hämärtymistä esiintyy myös esimerkissä 105.

(89) Kahvila Aromin omistaja [*esittelee sokerileipuri Stefanin RR:lle*]: TÄSSÄ ON UUSI SOKERILEIPURIMME STEFAN

Kahvila Aromin omistaja: HÄN TEKEE MITÄ TAHANSA SUKLAASTA!

RR: SAAT KONVEHDIN JOS STRIPPAAT

Leena Kytömäen mukaan pronominit *itse, kaikki, muu, sama, eräs* ja *mikä tahansa* ovat omiaan aiheuttamaan humoristisia tulkintoja. Esimerkiksi lause *Vesikulkuneuvojen ryhmään kuuluu läpinäkyvästä muovista valmistettu pyöreä 'vene', joka liikkuu mihin suuntaan tahansa, jos käyttäjä osaa hallita sitä. Jos ei osaa, laite liikkuu mihin suuntaan tahansa* (SK 2/81) on aiheuttanut hilpeyttä, koska *mihin tahansa* on tulkittavissa kussakin yhteydessä eri tavoin. (Kytömäki 1986: 68.) Samankaltainen kaksitulkintaisuusmahdollisuus on esimerkissä 89, joskin tulkintaan vaikuttavat myös muut tekijät lauseessa. *Mitä tahansa* on kvanttoripronomini, joka ilmaisee samantekevyyttä. Stripissä on mahdollista tulkita, että kahvilan omistaja kehuu uuden työntekijänsä ansioita niin, että on samantekevää, mitä leipuria pyytää tekemään, koska hän osaa tehdä mitä vain häneltä pyydetään. Lauseke kokonaisuudessaan on mahdollista tulkita transitiiviseksi tuloslauseeksi, jolloin tulkinta on samantyyppinen kuin lauseessa *Tämä tekee meistä iloisia*.

Toinen tulkintamahdollisuus on, että nominilauseke *suklaasta* voidaan nähdä kausaalisenä adverbialina, joka ilmaisee tapahtuman syytä, ihmisen toiminnan motivaatiota ja perusteluita. Tässä tapauksessa kyse on syyn adverbialista; lause *hän tekee mitä tahansa suklaasta* voidaan tulkita samaan tapaan kuin lause *hän tekee mitä tahansa saadakseen suklaata*. Elatiivimuoto tässä ilmaisee siis asiaintilojen välistä syysuhdetta samaan tapaan kuin lauseessa *Hän teki sen hyvästä tahdostaan*. Tällaisessa tapauksessa elatiivimuodossa oleva nominilauseke *suklaasta* on samantapaisessa asemassa lauseessa kuin postpositio [*suklaan*] *vuoksi*, joka ilmaisee syytä.

- (90) [Poika lähdössä pois kotoa, äiti, isä ja poika seisovat bussipysäkillä]
Isä: SINÄ LÄHDET SITTEN... MAAILMALLE
- Isä: PIDÄHÄN ITSESI MIEHENÄ
Poika: TOTTAHAN TOKI

[Poika juoksee riemuissaan kohti rakennusta, jossa lukee:]
SUKUPUOLENKORJAUSKLINIKKA

Naulan kantaan (NK) idiomisanakirja antaa idiomille *pitää itsensä miehenä* merkitykseksi 'toimia tai käyttäytyä kuin mies'. Tämä idiomiksi tai fraasi on mahdollista tulkita kirjaimellisesti siten, että viestin lähettäjä tarkoittaa konkreettista miehen sukupuolta. Tässä siis leikitellään kivettyneen tai metaforistuneen ilmauksen konkreettisella tulkintamahdollisuudella. Poika isänsä kehotuksesta huolimatta suuntaa matkansa kohti sukupuolenkorjauskliniikkaa vaihtamaan sukupuoltaan miehestä naiseksi.

- (91) [HV kuljettaa autonsa perätilassa lautoja, jotka tulevat ulos autosta. Laudat osuvat ohikulkevaa miestä jalkoväliin.]
Mies: AUH!!

[Mies näyttää tuskaiselta]
HV: KAUISTUS! OSUINKO KULKUSIIN? TEKEEKÖ KIPEÄÄ?
Mies: SATTUUHAN NÄITÄ...

HV: KYLLÄPÄ TE OLETTE YMMÄRTÄVÄINEN

Lekseemillä *sattua* on Kielitoimiston sanakirjan (KS) mukaan useita merkityksiä. Yksi näistä on 'tapahtua, tulla tai käydä sattumalta'. *Sattua* voi tarkoittaa myös 'tehdä kipeää, koskea'. *Naulan kantaan* idiomisanakirja (NK) puolestaan tuntee idiomiksi *sattuu sitä paremmissakin perheissä kömmähdyksiä*. Stripissä esiintyvä samantapainen lausahdus *sattuuhan näitä* voidaan tulkita idiomaattiseksi, jolloin sen merkitys on 'sellaista sattuu/tapahtuu', kun taas stripissä kivuliaan näköinen ilme paljastaa, että idiomiksi merkitys onkin kirjaimellinen, 'tehdä kipeää'. *Näitä*-pronomini puolestaan viitataan *kulkusiin* eli kiveksiin (SSSKS: s.v. *kulkuset*). Samassa aihepiirissä liikutaan myös seuraavassa esimerkissä:

- (92) [AK ja HV kohtaavat kadulla]
HUUTOKAUPPAKAMARI
HV: ALLAN! MITEN MENEE?

AK: VÄHÄN VELKOJA...
AK: PERINTÖKALUT TAITAA MENNÄ VASARAN ALLE

HV: VELKOJAT OVAT NIIN KAUHEAN VÄKIVALTAISIA

Kun jokin asia joutuu *vasaran alle*, sillä tarkoitetaan kuvainnollisesti, että asia joutuu (pakko)huutokaupalla myytäväksi, esim. *Talo joutui vasaran alle* (KS). Tässä fraasi on tulkittu kirjaimellisesti siten, että perintökaluilla tarkoitetaan miehen sukupuolielimiä (esim. SSSKS: s.v. *perintökalut*). Tämä käy ilmi Heimo Vesan kommentista, jolla viitataan väkivaltaan. Heimo Vesa siis tulkitsee, että velkoja peritään väkivaltaisesti lyömällä vasaralla sukupuolielimiä.

(93) 1947: HILMA VESA [*kirjoittaa kirjettä*]
Elämä täällä Fingerporissa on kovaa

Saippua ja elintarvikkeet ovat kortilla

Hilma Vesan puoliso [*astuu huoneeseen*]: VOITIN HUORILTA SÖKÖSSÄ
RANSKANLEIVÄN!

Lekseemillä *kortti* on paljon erilaisia merkityksiä kontekstista riippuen. Yksi näistä merkityksistä on 'pelikortti' sekä edelleen erikoistuneemmassa merkityksessä 'korttipeli'. Idiomilla *olla kortilla* voidaan tarkoittaa kortin pelaamista. (KS.) Kun jokin asia on kortilla, voidaan idiomilla tarkoittaa myös joidenkin elintarvikkeiden olevan säännöstelyssä. Tämä idiomilla viittaa erityisesti toisen maailmansodan jälkeisen ajan säännöstelyyn, jolloin Suomessa oli käytössä erityiset ostokortit. *Kortilla oleminen* on myös ilmaus, jota voidaan käyttää myös säännöstelystä jakelusta yleisesti ottaen, esim. *Pula-aikana leipä oli kortilla*. (KS.) Näillä kahdella merkityksellä leikitellään ylläolevassa esimerkkipäiväkirjässä.

(94) HV [*lausuu AK:lle*]: MINÄ EN TEKISI PAHAA KÄRPÄSELLEKÄÄN

[*Kärpänen laskeutuu HV:n ja AK:n väliin*]

Kärpänen [*oksentaa*]: BHYÖÖRK

Paha näyttäytyy tässä kahdessa eri merkityksessä. Ensisijaisesti fraasilla *ei tekisi pahaä karpäsellekään* tarkoitetaan, ettei kohteena oleva henkilö ole ilkeä, häijy, julma, pahantapainen tai sydämetön. Adjektiivi *paha* voi tarkoittaa myös epämiellyttävää, epämiellyttävää, vastenmielistä, inhottavaa tai etovaa, esim. *paha haju*. *Paha* voi esiintyä myös substantiivisena, kuten lauseessa *Minun tekee pahaä 'voin huonosti, minua etoo'*. Stripissä kuvataan oksentava kärpänen, joten huvittavuus perustuukin siihen, että kärpästä etoo Heimo Vesan läsnäolo. Jälleen sarjakuvan konteksti mahdollistaa tämän kielenulkoiselle todellisuudelle oudon tilanteen.

(95) HV: OOH, LINTU!

HV: LENNÄHÄN KOTIPESÄÄSI

[*Puun oksalla*]

Lintu 1: MISSÄ SITÄ TAAS OLLAAN OLTU?

Lintu 2: KÄVIN KÄDELLÄ

Kädellä käymisellä voidaan seksislangissa tarkoittaa esimerkiksi masturbaatiota. *Se siitä – suomen kielen seksisanakirja* (SSSKS) antaa useita muitakin merkityksiä *kädelle* ja *käte*n liittyville idiomeille. Kun taas idiomia *kävin kädellä* tarkastelee tässä kontekstissa, jossa lintu sananmukaisesti kävi seisomassa Heimo Vesan käden päällä, tulee ilmi stripin kaksitulkintaisuus. *Kädellä käyminen* ei kuitenkaan ole erityisen yleinen idiom, sitä ei löyty sellaisenaan edes seksisanakirjasta. Samaan tyyliin on muodostettu myös seuraava strippi:

(96)

HEIMON NUORUUS:

HV:n isä: ET KAI SINÄ VAIN HAUDO ITSEMURHAA?

HV:n isä: LUIMME PÄIVÄKIRJAASI...

HV: SIIS MITÄ?!

HV:N isä: SANOT RATKaisevasi NAISETTOMUUSONGELMASI ”OMAN KÄDEN KAUTTA”

Fraasi *oman käden kautta* viittaa yleensä kuolemaan ja tarkemmin ottaen itsemurhaan (ks. esim. NK: s.v. *käsi*: *kuolla oman käden kautta* ’tehdä itsemurha’). Huolestuneet vanhemmat tulkitsevat fraasin siten, kuin normaalissa kielenkäytössä on tapana. Fraasia voi kuitenkin lähestyä myös kuten oheisessa stripissä on tarkoitettu eli ”*omaa kättä käyttäen*”. *Naisettomuusongelman* voi nähdä tässä tarkoittavan sitä, että Heimo Vesa on ilman naista t. seksiä, joten hän ratkaisee ongelman masturboimalla, hoitamalla ongelman *oman käden kautta*.

(97)

[*HV puhuu AK:n kanssa puhelimesta*]

HV: HEIPPA, ALLAN! VALMISTELLAAN PIENIÄ ILLANISTUJAJAISIA...

AK: ON MUITA MENOJA, MUTTA VOISIN NÄYTTÄYTYÄ...

HV: NÄYTTÄYDY IHMEESSÄ!

[*Heimolla on kädessään perunalastu, joka muistuttaa Allanin kasvoja*]

ILLALLA:

HV: ALLANIN NÄKÖINEN PERUNALASTU!

Mies: IHME!!

Kielitoimiston sanakirja (KS) antaa lekseemille *ihme* muun muassa merkitykset: 'yliluonnollinen, selittämätön asia t. tapahtuma, jumalallinen tunnusteko' sekä sen, että sitä voi käyttää vahvistussanana, kuten esimerkiksi tapauksissa: *Kuka ihme (t. ihmeessä) tuo on? Mitä ihmeen järkeä siinä on! Älä ihmeessä herätä toisia!* *Ihme* esiintyy polyseemisena tässä esimerkkitripissä siten, että kehoitukseksi tarkoitettu huudahdus *Näyttäydy ihmeessä!* tulkitaan kirjaimellisesti niin, että Allan Kurman tulisi tehdä yliluonnollinen ilmestyminen illanistujaisiin, koska hän ei muiden menojensa takia ennätä siellä käymään. Perunalastussa ilmestymisen takana voidaan nähdä olevan aika ajoin julkisuuteen tulevat uutiset ihmisistä, jotka ovat saaneet ihmeen kaltaisen ilmestyksen kristillisistä pyhistä hahmoista, esim. Neitsyt Mariasta tai Jeesuksesta, arkisissa elintarvikkeissa kuten paahtoleivässä. Ilmiö on kasvanut jopa niin tunnetuksi, että se on tuotteistettu; maailmalla on jopa myynnissä leivänpaahtimia, jotka paahtavat leipään kuvan pyhimyksestä. (Ks. esim. *Kirkko ja kaupunki* 4.12.2007.) Stripissä irvaillaan tämän kaltaisille ”ilmestyksille”.

5.4. Syntaktinen monitulkintaisuus

Edellä on kuvattu lähinnä leksikaalista monitulkintaisuutta – polysemiaa ja homonymiaa – sekä idiomeja ja fraaseja. Kerron lyhyesti tässä luvussa, kuinka tekstiyhteys vaikuttaa tulkintaan, eli käsittelen syntaktista monitulkintaisuutta. Klaus Laalo (1990: 31–38) kirjoittaa, että monen sanan muodostamisessa rakenteissa voi esiintyä monitulkintaisuutta esimerkiksi, kun konjunktion vaikutusala voidaan käsittää usealla tavalla tai kun teksti sisältää tietyssä yhteydessä monitulkintaisen sijamuodon. Laalo itse esittelee syntaktista monitulkintaisuutta esimerkkien kautta.

Ellipsi on kielen rakenteeseen kuuluva toistonvälttämiskeino, kirjoittaa Kytömäki (1986: 66). Sitä käytetään korvauskeinona sekä syntaktisin että pragmaattisin ehdoin. Ellipsi on pitkälle tulkinnanvarainen ilmiö ja tästä syystä sen aiheuttamia akanoita on vaikea laskea tarkasti. Kiistattomasti ellipsin aiheuttamien akanoiden määrä Kytömäen aineistossa on noin 130 kappaletta. Kytömäen (1986: 66–67) mukaan tapaukset voidaan jakaa kahteen ryhmään: 1) sellaisiin, joita ei voi yksiselitteisesti täydentää ja 2) sellaisiin, joissa vastaanottaja tulkitsee ilmauksen elliptisyyden eri tavalla kuin lähettäjä on tarkoittanut.

- 1) Suomalaisen neurologin oire päänsärky. SK 11/84. Unihäiriöt vuorotyön häiritsevinä. SK 49/82.
- 2) Kainalot kuiviksi! Apteekista on saatavissa aine nimeltä Sol. Alum. Clorid 20% - Kokeilepa! Itse olen päässyt jalkahiestä ja veljeni kainalohiestä lähes kokonaan. SK 19/80.

Valtaosan ensin mainitun ryhmän tapauksista voi helposti tulkita oikein, kuten esimerkeissä: *Perinneilta Pöykkölässä 17.6. klo 19. TV-2 nauhoittaa tapahtuman, yleisölle toivotaan kansallispukua päälle, ilman pukuakin voi tulla.* SK 28/80. *Asentaja putosi 10 metrillä – teho-osastolle.* SK 40/84. (Kytömäki 1986: 67) Akana voi myös syntyä, kun vastaanottaja näkee ellipsiä siinä, missä lähettäjä ei ole tarkoittanut sitä olevan, esimerkiksi tapauksessa: *Pohjois-Karjala projekti [sic] on muokannut pohjoiskarjalaisten ruokailutottumuksia aikaisempaa terveellisempään suuntaan. Vastaisuudessa ohjelmassa korostetaan alkoholin ja liikunnan puutteen merkitystä riskitekijöinä.* SK 33/84.(Mt: 67.)

Ellipsi on varsin tavallinen vitsin luomiskeino Fingerporissa. Viitataan ellipsiin kautta linjan omassa työssäni, koska osa stripeistä perustuu sekä syntaktiseen monitulkintaisuuteen että ellipsiin, sekä esimerkiksi leksikaaliseen monitulkintaisuuteen. Pelkästään ellipsiin liittyviä strippejä on myös jonkin verran, käsittelem niitä seuraavaksi.

(98) LOMALLA: [uimarannalla]

HV: VAIMO SOITTAA... HITTO, SEPELIÄ ON MENNYT UIKKAREIHIN!

HV [puhuu puhelimesta]: TERVE, IRMA! KATSELIN JUURI TYTTÖJEN VESIPALLOA, KIVI PÖKSYISSÄ

Tässä vastaanottaja eli Irma Kääriäinen näkee ellipsiä siinä, missä lähettäjä Heimo Vesa ei ole tarkoittanut sitä olevan. Toinen vastaavalla kaavalla tehty Fingerpori-strippi, esimerkki 2, esiintyi kappaleessa 5.1.1. Voidaan nähdä että nämä stripit ovat idealtaan keskenään täysin identtiset, Heimo Vesa soittaa vaimolleen miesseurueesta ja kertoo viattoman tilannekuvauksen. Kertomukset ovat kuitenkin monella tapaa monitulkintaisia ja niillä ohjataan vastaanottajaa luulemaan, että tekeillä on jotain aivan muuta, kyseenalaista toimintaa. Esimerkissä 98 ilmauksella *kivi pöksyissä* voidaan tarkoittaa sen kirjaimellista merkitystä ”sepeliä housuissa” tai sillä voidaan nähdä

olevan vihjaileva merkitys erektiosta. Jälkimmäinen tulkinta yhdistettynä aviopuolison kertomaan kuvaukseen tyttöjen vesipallon katselemisesta herättää assosiaation, että vähäpukeisten tyttöjen vesipallon katseleminen on aiheuttanut erektion Heimo Vesalle.

(99) HV: HEI IRMA! MITEN MENI LOTTO?

IrK: SAIT SEITSEMÄN OIKEIN
[HV näyttää voitonmerkkiä]

IrK: MUUT NUMEROT OLIVAT VÄÄRIN
[IrK näyttää lottokuponkia, jossa ainoastaan numero seitsemän on oikein.]

Ilmauksella *seitsemän oikein* viitataan lottoarvonnan lopputulokseen, jossa seitsemästä arvotusta numerosta kaikki osuvat lottorivillä oikeaan. Tällöin *seitsemän* on lauseessa määrittämässä lauseesta ulos jätettyä objektiä, joka implisiittisesti pääteltynä on sana *numero*. Ilmaus *seitsemän oikein* voidaan tulkita myös elliptisesti, kuten tässä on tarkoitettu eli siten, että ainoastaan numero seitsemän (7) on oikein. Tässä voidaan nähdä tyypillinen Kytömäen (1986) tarkoittama akana, jossa lukija nauraa vahingoniloisesti vastaanottajan väärintulkinnalle.

(100) [AK katso televisiota]

AK: ARPPA, YRITÄN KATSOA TÖLLÖÄ!

AK: ÄLÄ SYÖ JA KATSO TV:TÄ SAMALLA, SE ON TOSI ÄRSYTTÄVÄÄ!

[Arppa syö televisiovastaanotinta]
Arppa: ALKOI MAHONKI MAISTUA

Leena Kytömäen (1986: 67) mukaan väärintulkinta syntyy, kun vastaanottaja näkee ellipsiä siinä, missä sitä ei kuuluisi olla. Tässä esimerkkipistissä tilanne on käännetty päinvastaiseksi. Lukija ei ensin tajua ellipsiä, koska ei ole odotuksenmukaista, että joku syö televisiota. *Television* voi siis tässä tulkinnassa nähdä olevan substantiiviattribuuttina verbille *syödä*, vaikka tavallisesti *syödä*-verbi voitaisiin tässä yhteydessä katsoa jäävän ilman attribuuttia. Viimeisessä ruudussa paljastuu kuitenkin stripin elliptisyys. Auki kirjoitettuna ensimmäisen ruudun lause kuuluisi: *Älä syö tv:tä ja katso sitä samanaikaisesti*. Ellipsiä esiintyy seuraavassa esimerkkipistissä:

(101) [InK juoksee kadulla järkyttyneenä ja huutaa:]

InK: APUA! POLIISI, ITSENSÄPALJASTAJA!

AV: NIIN?
Poliisi: MIKÄ HÄTÄNÄ?

Strippi on kielellisesti varsin ty pistetty. Lähettäjä, vanha rouva Inkeri Kääriäinen, huutaa kadulla poliisia avukseen, koska oli nähnyt itsensä paljastajan. Huudon voi myös tulkita toisin, Inkeri Kääriäinen huutaa avukseen sekä itsensä paljastajaa että poliisia. Tällaisen tulkinnan mahdollistaa se, että lauseessa ei ole predikaattia ja *itsensä paljastajan* voi tulkita joko vokatiiviksi, eli tätä puhutellaan tai sitten itsensä paljastaja voidaan tulkita olevan itsenäinen vaillinainen eksistentiaalilause, joka täydennettynä kuuluisi esim. [tuolla on] *itsensä paljastaja*. Tässä stripissä voidaan nähdä, että osatekijänä on lauseiden tai lausekkeiden kytkennän epäonnistuminen. Kytkentäkeinona voi olla konjunktio tai konektori, mutta myös pelkkä peräkkäisyys on kytkentäkeino, kuten tässä esimerkissä. Kytömäki (1986: 64) kirjoittaa, että peräkkäisyyttä käyttävä ottaa väärinymmärretyksi tulemisen riskin. Tämä selittää ylläolevan stripin kaksitulkintaisuuden. Lähettäjä pyrkii lyhyteen, mutta kompastuu omaan ytimekkyyteensä.

- (102) [Kahvilan Aromin ovi on rikottu]
 Kahvila Aromin omistaja: RIITTA, SOITA HETI VARTIOINTILIIKKEESEEN!
 KA:n omistaja: MINULLA ON KAHVILASSANI MIEHEN MENTÄVÄ REIKÄ
 RR: POMO KÄSKI SANOA, ETTÄ SILLÄ ON MIEHEN MENTÄVÄ REIKÄ

Tarkastelun kohteena on idiomi *miehen mentävä*, joka liittyy passiivin partisiippiin, joka tulkitaan ihmistekijäiseksi. Genetiivimuoto *miehen* voidaan tulkita tässä agenttiiviseksi. *Miehen mentävällä reiällä* tarkoitetaan siis aukkoa, jonka on joku mies tehnyt kahvilan seinään. Rivo-Riitta ty pistää lauseen elliptiseen muotoon jättämällä tarkoitteen, tässä tapauksessa kahvilan seinän, mainitsematta. Viesti saa uuden merkityksen, joka kuulostaa kaksimieliseltä: miehessä on miehen mentävä reikä, jonka voi siis tulkita viittaavan sukupuoliseen kanssakäymiseen (vrt. *ruumiin aukko*, *-reikä*).

- (103) RR [vastaa puhelimeen]: KAHVILA AROMI, RIITTA PUHELIMESSA
 Allu: SE ON ALLU TÄÄLTÄ TUKUSTA, PÄIVÄÄ
 Allu: ANNATKO KAHVILAN OMISTAJALLE?
 RR: SE EI KUULU SULLE

Kaksitulkintaisuus tässä stripissä syntyy myös ellipsisistä. Allu puhelimen toisessa päässä esittää pyynnön kysymysmuodossa Rivo-Riitalle, että tämä antaisi [puhelimen] kahvilan omistajalle, t. luovuttaisi puhelimen omistajan käyttöön (KS). Erikoistuneemmassa tai arkisessa kielenkäytössä *antaa*-verbillä on leksikaalistunut merkitys sukupuoliyhteyteen

suostumisesta, esim. *tyttö, joka antaa kaikille* (KS). Objektin (esim. *puhelimen*) lisääminen lauseeseen poistaisi kaksitulkintaisuusmahdollisuuden, mikä kuitenkin poistaisi myös huvittavuuden vaatimuksen tästä stripistä.

(104) HV: ANTEEKSI, OLIKOHAN KIRKONKYLÄ TUOLLA JÄRVEN TAKANA?
Mies: SIELLÄHÄN TUO

HV: SITTEN MENENKIN SUORAAN JÄÄN POIKKI... KIITOKSIA PALJON
Mies: EI KESTÄ

[HV on pudonneena avantoon, mies puhuu poliisille]

Mies: YRITIN VAROITTA, MUTTA EI SE KUUNNELLUT

Kiitokseen vastataan tavallisesti *Ei kestä* (*kiittää*)! (KS; NK 1993: s.v. *kestää*). Tässä stripissä heti kiitoksen perään kuultuna tämä käyttöyhteys kuulostaisi kontekstiin sopivalta. Viimeisessä ruudussa lukija kuitenkin havaitsee, että *ei kestä* oli tarkoitettu elliptiseksi, hieman lakoniseksikin, vastaukseksi, jossa lausahduksen sanoja yrittää varoittaa, että (*jää*) *ei kestä*, eli se ei kannaa (KS). Lisäämällä lauseeseen demonstratiivipronominin *se*, väärintulkinnalta välttyttäisiin, mutta samalla katoaisi stripin oleellinen väärinymmärrysarvo, joka on vitsin perustana.

(105) HV [*tulee kahvila Aromiin ja huikkaa miehelle ovelta*]: ANTEEKSI, ETTÄ OLEN MYÖHÄSSÄ...

HV: OLI SAUNAVUORO JA SE VÄHÄN VENÄHTI

RR: JÄIKÖ LAUTEIDEN VÄLIIN, KUN SILLÄLAILLA VENÄHTI?

Tässä stripissä leikitellään pronominiin viittaussuhteiden monitulkintaisuudella. Stripin *se*-pronominiaines vertautuu Leena Kytömäen aineistossa olevaan tapaukseen *Yllättäkää vaimonne. Tehkää se matolla*. SK 24/83. (Kytömäki 1986: 68). Viittaussuhde tässäkin stripissä ei niinkään ole väärä, vaan pronomini *se* on leksikaalistunut vihjailemaan miehen sukupuolielintä. Heimo Vesa viittaa pronominilla *se* venähtäneeseen saunavuoroon, kun Rivo-Riitta tulkitsee sanan tarkoittavan Heimo Vesan sukupuolielintä.

(106) Mies televisiossa: KYLLÄ RULLAHIHTO ON PARASTA MAAILMASSA... SEKSIIN JÄLKEEN

ILLALLA: [HV:n ja IrK:n makuuhuoneessa]

IrK: MINNE MENET?

HV [*rullahihtovälineet käsissään*]: KOHTA TEKEE EETVARTTIA!

Postpositiolla *jälkeen* voidaan tarkoittaa ajanilmausta, 'jotakin myöhemmin, jonkin mentyä, tapahduttua', kuten esimerkiksi ilmauksessa *Sen jälkeen kun hän lähti*. Toinen tulkintamahdollisuus on tulkita postposition *jälkeen* ilmaisevan paremmuus- tai tärkeysjärjestyksessä jotakin seuraavaa, esimerkiksi seuraavasti: *Kuusi on männyn jälkeen tärkein puulajimme*. (KS.) Televisiossa mies arvottaa seksiä ja rullahiihtoa toisiinsa tällä tavoin: seksi on parempaa kuin rullahiihto. Heimo Vesan lausahduksesta voi päätellä, että seksiä seuraava eli seksin jälkeen tapahtuva rullahiihto kuitenkin aktualisoituu tulkinnaksi. Sanajärjestyksellä onkin tässä suuri merkitys, kun adverbiaalina toimiva postpositiolauseke *seksin jälkeen* voi tulkita määrittävän joko *rullahiihtoa* tai sitä, mikä on *parasta maailmassa*. Vastaavan kaltainen lauseen oudosta sanajärjestyksestä poikanut esimerkkiakana löytyy Leena Kytömäen (1986: 70) aineistossa: *Tuore lämminveristen Suomen mestari Billy The Kid nuuhki tyytyväisenä voitonkukkia ohjastaja Harri Hyytiäisen sylissä*. SK 43/81.

(107) [Stripin piirrosasu mukailee Pekka Puupää -sarjakuvaa]
Ins. Vesa: Missäs Pekka on kuhannut keskellä työpäivää?

Pekka: Tuollahan minä, taukotuvassa!

Pekka: Pätjän nakkia haukkasin

Tässä stripissä voidaan tulkita, että *Pätjän nakkia* on substantiivilauseke, jossa *pätjän* on genetiiviattribuutti, joka määrittää *nakkia*. Kuitenkin voidaan asiayhteydestä päätellä, että *Pätjän* on erisnimi, jolla viitataan Pekka Puupään ystävään Pätkään. *Nakki* puolestaan voi tarkoittaa slangissa tai arkikielessä ruuan lisäksi miehen sukupuolielintä, koska sen voidaan nähdä muistuttavan tarkoitettua ulkoisesti. Seksisanakirjan mukaan *nakki* tarkoittaa (pienehköä) penistä tai siitintä (SSSKS: s.v. *nakki*). Mahdollista on siis tulkita lause niin, että *nakin* haukkaamisella viitataan oraaliseksiin, koska haukkaamisella voidaan nähdä implisiittinen viittaussuhde suuhun. Tällöin genetiiviattribuutin sisältävä lauseke *Pätjän nakki* viittaa Pätkä-nimisen miehen sukupuolielimeen.

(108) [kirkonkello osuu ihmiseen] BOUM

[kirkonkello osuu kahteen ihmiseen] BOUMM

Ääni radiossa: TUOMIOKIRKON KELLO LÖI JUURI KOLMEA

Lyömisellä voidaan perusmerkitysten lisäksi nähdä olevan myös monia kontekstista riippuvaisia merkityksiä. *Kellon lyömisellä* tarkoitetaan tavallisesti sitä, kun joku

iskeytyy johonkin ja synnyttää äänen. Sillä voidaan nähdä olevan myös kuvainnollinen merkitys tasatuntien saavuttamisesta, esim. johonkin tarkoitukseen sovittu kellonaika, kuten lauseessa *Oltiin perillä samalla kellonlyömällä* (KS). Tässä tapauksessa kirkonkello konkreettisesti lyö kolmea ihmistä. Normaalisti voidaan nähdä sen lyövän kolme kertaa aiheuttaen merkkiäänen, esim. *Kello löi kolme* [sen merkiksi, että kello on kolme]. *Kello löi kolme kertaa. Kirkonkellot löivät kahdentoista lyönnit.* (KS.) Tavallisemmin *lyömisellä* kuitenkin tarkoitetaan samaa kuin esimerkiksi verbit *iskeä, huitaista, kumauttaa, täräyttää* jne. Partitiivimuodossa oleva *kolmea* on helpommin tulkittavissa tässä niin, että sillä tarkoitetaan kolmea ihmistä. Kun kello lyö kolme, kellonaikaa ilmaiseva numeraali *kolme* on tavallisesti nominatiivissa. Tässä on tarkoitushakuisesti käytetty sellaista muotoa, joka mahdollistaa kaksitulkintaisuuden.

(109) Mies: MINÄ EN NAUTI ALKOHOLIA USKONNOLLISISTA SYISTÄ

Mies pullo kourassaan: -- VAAN IHAN MUISTA SYISTÄ

Kieltolauseen voidaan nähdä kohdistuvan tässä stripissä joko syytä ilmaisevaan adverbiaaliin *uskonnollisista syistä* tai sen voidaan nähdä kohdistuvan predikaattiin *nauttia*. Sivulauseesta, joka on sijoitettu jälkimmäiseen ruutuun, voi päätellä, että kiello kohdistuu pelkästään predikaattiin. Tässä voidaan nähdä käänteistä ellipsiä. Lukija odottaa ensimmäisessä ruudussa, että viesti päättyy, mutta jälkimmäisessä ruudussa se täydentyy. Ellipsi olisi tässä kohdassa paikallaan, jotta kaksitulkintaisuutta ei syntyisi. Jos viesti kuuluisi *Minä en nauti alkoholia uskonnollisista vaan ihan muista syistä* vitsi ei toimisi. Toisaalta voidaan nähdä myös virkkeen alussa olevan kiellon johtavan harhaan. Tulkinta, jossa koko lauseen kiello nähdään kohdistuvan adverbiaaliin on katsottava poikkeavaksi (ks. esim. Laalo 1990: 32).

5.5. Muut keinot

5.5.1. Sananmuodostus

(110) *[Ihmiset oksentelevat ja näyttävät pahoinvoivilta Etola-nimisessä kaupassa]*
ETOLA

Tämä esimerkki on yksi niistä harvoista Fingerporin kielellisistä leikeistä, joissa on hyödynnetty suomen kielen rikasta derivaatiota eli sananmuodostusta johdosten avulla.

Jarla on tässä yksiruutuisessa stripissä hyödyntänyt jo olemassa olevaa kaupan nimeä *Etola*. Tässä Jarlan substantiivijohdoksiseksi paikannimeksi katsomassa nimessä kantasana on *etola*, joka Kielitoimiston sanakirjan (KS) mukaan tarkoittaa 'kuvottaa, ellottaa, ällöttää, inhottaa, tympäistä'. Johtimena *Etolan* nimessä voidaan nähdä johdin *-la*, joka on varsin produktiivinen ja karttuva paikannimen johdin (ks. esim. VISK §185). Voidaan siis katsoa, että tässä stripissä on tehty käänteinen johdos, eli johtamista nähdään sellaisessa paikassa, jossa sitä ei varsinaisesti kuulu nähdä. Kaupan nimen ei alkujaan luultavasti ole tarkoitettu herättävän mielikuvia paikasta, joka aiheuttaa kuvotusta.

(111) [*Fingerpolin avaruusluotain on pudonnut Marsin kamaralle*]
SILLÄ VÄLIN MARSISSA:
VOI #x%&:N #x%&!

Marsilainen: VEISIVÄT NUO #x%& LUOTAIMENSA #x%&/:UUN!

Toinen marsilainen: SINULLA ON TAAS ALKAMASSA PHOBOS-KAUTISET

Lähtökohtana esimerkkitrippi 111:ssä on sana *kuukautiset*, jonka voidaan nähdä juontuvan ajan ilmauksesta *kuukausi*. *Kuukausi* puolestaan on yhdyssana, joka juontuu sanoista *kuu* ja *kausi*. *Kuukautiset* on substantiivi, joka esiintyy ainoastaan monikossa, ja se merkitsee naisten menstruaatiota, kerran kuussa t. kuukaudessa tulevaa verenvuotoa. Stripissä on hyödynnetty yhdyssananmuodostusta tältä pohjalta, *kuu+kauset* olisivat näin Mars-planeetalla *phobos-kauset* (po. *phoboskauset*), koska Mars-planeetan toista kuuta nimitetään Phobokseksi. Vastaavanlaisia strippejä Fingerporissa esiintyy varsin vähän, vaikka suomen kieli tarjoaisi varsin runsaasti sanojen derivaatioon liittyviä mahdollisuuksia.

(112) Toimittaja: RADIO FINGERISTÄ, PÄIVÄÄ... MIKÄ TEISTÄ ON PARISUHTEESSA VAIKEINTA?

Hemmo: NO KUN... VAIMO HEMMOTTELEE JATKUVASTI
Toimittaja: MUTTA EIKÖS SE OLE IHANAA?

Hemmon vaimo: HEI HEMMO, JALAT POIS PÖYDÄLTÄ! MILLOIN HEMMO ON VAIHTANUT SUKAT? HAE HEMMO BISSEÄ!

Hemmottelulla voidaan tarkoittaa hellimistä (liiaksi), lellimistä, hellittelyä tai lellittelyä (KS: s.v. *hemmotella*). *Hemmolla* puolestaan tarkoitetaan arkikielessä samaa kuin sanoilla *mies*, *poika* tai *tyyppi* (KS: s.v. *hemmo*). *Hemmo+tella* voidaan nähdä myös vastaavanlaisena johdoksena kuin *nimi* → *nimittää* → *nimitellä*, jolloin vastaava

johtamisketju olisi tässä *Hemmo* → ?*hemmottaa* → ?*hemmotella*. *Hemmottelu* saa siis uuden merkityksen, jonka voidaan nähdä tarkoittavan *H/hemmoksi* nimittelemistä. Aivan selkeäksi tässä stripissä tosin ei tule se, että onko haastattelussa olevan miehen nimi todellisuudessa *Hemmo*, vai nimittääkö vaimo miestään *H/hemmoksi* ainoastaan tarkoituksenaan ärsyttää tätä.

5.5.2. Metonymia

Metonymialla tarkoitetaan sitä kun asiaan viitataan jollakin toisella käsitteeseen läheisesti liittyvällä käsitteellä. Esimerkiksi jonkin ryhmän jäsenestä tai jäsenistä voidaan puhua viittaamalla koko ryhmään, esim. lauseella *Suomi juhlii itsenäisyyspäivää* tarkoitetaan sitä, että Suomen kansalaiset juhlivat itsenäisyyttään. Kansalaiset ovat siis metonyymisessä suhteessa maahansa. Tällaisia tapauksia Fingerporissa esiintyy varsin satunnaisesti. Esittelen seuraavassa joitakin tällaisia tapauksia.

(113) Mainossuunnittelija [*kättelee AH:ta*]: HRA KUNNANJOHTAJA, TULIN
SUUNNITTELEMAAN VAALIMAINOSTANNE

Mainossuunnittelija: TEIN JUURI JULISTEEN KARJAAN KUNNAN
TOIMIHENKILÖILLE

[*Mainossuunnittelija esittelee julistetta, jossa on Karjaan kunnan toimihenkilöitä ja teksti:*]

Me olemme KARJAA

Kunnan nimi, pitkään vokaaliin päättyvä *Karjaa* (nyk. Raasepori) on samanasuinen kuin kotieläimiä tarkoittavan sanan *karja* yksikön partitiivi. *Karjalla* voidaan nähdä myös halventava erikoismerkitys mielin määrin ohjattavasta, laumahenkisestä ihmisryhmästä (KS: s.v. *karja*). Voidaan katsoa että ilmaus *Me olemme KARJAA* on metonyyminen; Karjaan kunnan asukkaat, tässä toimihenkilöt, muodostavat yhdessä Karjaan yhteisön. Huvittavuuden aiheuttaa kuitenkin mielikuva laumahenkisestä ihmisryhmästä. Mielikuvaa ryydittää kuva apaattisen näköisistä toimihenkilöistä julisteessa seisomassa kädet suorina kylkiä vasten.

- (114) [Marsalkka Mannerheim pitää puhetta pöydän ääressä]
Mies: OLEN ENSI KERTAA TÄÄLLÄ... JÄNNITTÄÄ
Mies 2: MINÄ NEUVON

[Mannerheim pitää kädessään snapsilasia]
Mies 2: NYT PITÄÄ JUODA MANNERHEIMIN SNAPSI

[Mies nappaa Mannerheimin kädestä snapsilasin ja juo sen]

Tässä esimerkissä Mannerheimin kädessä oleva snapsi ja Mannerheim ovat metonyymisessä suhteessa toisiinsa. *Mannerheimin snapsilla* siis tarkoitettaisiin tavallisesti Mannerheimin kunniaksi juotua tai Mannerheimille omistettua snapsia, mutta vitsi piileekin tässä siinä, että mies tulkitsee asian väärin ja juo konkreettisesti Mannerheimin kädessä olevan snapsin aiheuttaen epäkorrektilla käytöksellään huvitusta. Vastaavalla tavalla voitaisiin vitsejä luoda esimerkiksi *Runebergin tortusta* (tai *runebergintortusta*) tai muista kieleen vakiintuneista genetiiviattribuutin sisältävistä tarkotteista, joissa genetiiviattribuuttina on jonkun ihmisen erisnimi. Vastaavasti seuraavassa stripissä toimistorakennuksissa työskentelevät ihmiset ovat metonyymisessä suhteessa itse rakennuksiin:

- (115) Ääni televisiossa: KEMIKAALITEHTAALLA ON SYTTYNYT UHKAAVA
TULIPALO

Ääni televisiossa: LÄHEISET TOIMISTORAKENNUKSET ON RIPEÄSTI
EVAKUOITU

[Toimistorakennuksia siirretään]

Toimistorakennusten luona olevat työntekijät: ENTÄ ME IHMISET?!

Evakuoinnilla tarkoitetaan uhanalaisen alueen väestön siirtämistä turvaan (K.S.) Evakuoimista voidaan pitää tavallisesti ihmisiin tai arvokkaisiin esineihin kohdistuvana toimenpiteenä. Ennakko-odotusta rikotaan tässä stripissä varsin vallattomalla tavalla, kun kokonaisia rakennuksia siirretään pois vaaravyöhykkeeltä. Metonyymisessä suhteessa rakennuksiin olevat toimiston työntekijät jäävät odotuksenvastaisesti evakuoinnin ulkopuolelle, mikä on vitsin ytimenä. Jälleen sarjakuvan konteksti mahdollistaa tämänkin kielenulkoiselle todellisuudelle epätodennäköisen tilanteen.

- (116) [Kaupassa]
HV: PALAUTAN TÄMÄN KYNÄN!!

HV: TÄSSÄ LUKEE ”VEDENKESTÄVÄ”, VAAN EIPÄ OLLUT!
Myyjä: KATSOTAANPA

Myyjä [upottaa kynän vesilasiin]: KESTÄÄHÄN SE

Vedenkestävällä kynällä on normaalissa kielenkäytössä metonyyminen suhde sisältöönsä eli musteeseen. *Vedenkestävyydellä* tarkoitetaan siis musteen, ei kynän, vedenkestävyyttä. Tässä tapauksessa vastaanottaja kuitenkin tulkitsee, että vedenkestävällä tarkoitetaan itse kynää, eikä sen sisällä olevaa mustetta.

Metonymiaa ei ole Fingerporissa hyödynnetty kovin produktiivisesti, vaikka suomen kieli tarjoaisi metonymian keinoin leikittelylle runsaasti mahdollisuuksia. Varsinkin esimerkin 116 tyyppiset ilmaukset, joissa tarkoitteen jokin osa tai sisältö on metonyymisessä suhteessa itse tarkoitteeseensa, voisivat tuoda Fingerporiin paljon uusia leikittelyn aiheita.

5.5.3. Satunnaisia leikittelyn keinoja

(117) [RR juo kahvila Aromin tiskin takana pullosta viinaa]

RR:n esimies: TÄÄLLÄ EI TOSIAANKAAN SAA JUODA OMIA VIINOJA!

RR [nappaa AK:n kädestä oluttuopin ja juo siitä]: AAH

Esimerkkistriippi 117:ssa leikitellään antonymialla eli kielen merkitysten vastakkaisuuksilla. Stripissä korostuu sana *oma*, jolla ilmaistaan jonkun omistamaa, jollekin kuuluvaa asiaa. Vastakohtana voidaan nähdä esimerkiksi lekseemit *toinen* tai *muu*, jolloin kieltolause *TÄÄLLÄ EI TOSIAANKAAN SAA JUODA OMIA VIINOJA* kieltää nimenomaan *omien* juomien juomisen, muttei kiellä jonkun *toisen* tai jonkun *muun* juoman juomista.

(118) AK toteaa HV:lle: MINUSTA AUTOSI NÄYTTI PAREMMALTA ILMAN TUOTA SPOILERIA
[Auton katolla olevassa kyltissä lukee:] DARTH VADER ON LUKEN ISÄ

Tämä on eräs harvoista Fingerporin stripeistä, jossa leikitellään vieraasta kielestä, tässä tapauksessa englannista, johdetulla sanalla, joka on samanasuinen kuin suomenkielinen sana, joka on myös lainasana englannista. Kielitoimiston sanakirja (KS) tuntee tosin sanan *spoileri*, mutta ainoastaan toisessa vitsin tarkoittamassa merkityksessä: 'lentokoneen siiven tai autonkorin aerodynaamisia ominaisuuksia määrätavalla muuttava rakenne, ilmanohjain'. Sen sijaan toinen merkitys, englannin sana *spoiler* 'pilaaja' (MOT englanti 4.8: s.v. *spoiler*) ei ole siinä määrin vakiintunut suomen

kieleen, että Kielitoimiston sanakirja olisi sitä vielä rekisteröinyt. *Spoileri*-sanaa käytetään kuitenkin suhteellisen yleisesti nominina, joka kuvaa tahallista juonipaljastusta tai juonen ”pilaamista”. Kontekstissa, jossa autossa on spoileri, voi siis olettaa, että lekseemillä *spoileri* tarkoitetaan erästä auton osaa, mutta tässä on kuitenkin selkeä intertekstuaalinen viittaus *Tähtien sota* -elokuvasarjan erääseen keskeiseen juonipaljastukseen.

- (119) [HV on savolaisen ystävänsä kanssa tapaamassa paavia]
 Paavi: KIITÄN FINGERPOLIA AVUSTANNE KATEDRAALIN
 LAAJENTAMISESSA
- Paavi: TYÖNNE TULLAAN TALLENTAMAAN SEURAKUNTAMME
ANNAALEIHIN
- [HV:n ystävällä järkyttynyt ilme kasvoillaan]
 HV [sanoo paaville]: PYYDÄN ANTEEKSI, HÄN ON SAVOSTA

Annaaleilla tarkoitetaan vuosikirjoja, joihin on merkitty historiallisia tapahtumia kronologisessa järjestyksessä vuosittain. Esimerkiksi muinaisessa Roomassa papit kirjasivat annaaleihin kunkin vuoden virkamiehet ja tärkeimmät tapahtumat. Keskiajalla munkkien laatimat annaalit muodostivat historiankirjoituksen rungon. (Wikipedia: annaalit.) Tämän stripin huvittavuus piilee murteellisuudessa, tai siinä, että vastaanottaja näkee murteellisuutta siellä, missä sitä ei ole. Muun muassa savolaismurteille tyypillinen konsonanttien geminaatio eli kahdentuminen aiheuttaisi nominille *anaali* ensimmäisessä tavussa geminaation, jolloin syntyvä sana olisi samanasuinen kuin edellä kuvattu lekseemi *annaali*. Vastaanottajan kielenulkoiselle todellisuudelle outo virhetulkinta ilmenee gestisestä olemuksesta, järkytysteestä ilmeestä.

- (120) AK: MENI SITTEEN ANNELIN KANSSA POIKKI...
- AK: YÖT MEINAA OLLA YKSINÄISIÄ
- HV: NÄIDEN PIILOLINSSIEN KANSSA VOIT NUKKUA! MAINOKSESSA
 SANOTTIIN!

Postpositio *kanssa* esiintyy eri yhteyksissä eri tehtävissä. Tavallisesti *kanssa* ilmaisee kahden tasaveroisesti rinnasteisen tekijän suhdetta, esimerkiksi *asua (yhdessä) jonkun kanssa* (KS). Tässä stripissä Allan Kurma ja Anneli ovat olleet tällaisessa suhteessa, he ovat toistensa kanssa. Kun Allan Kurma vihjaa uniongelmistään, Heimo Vesa tarjoaa ratkaisuksi jotakin vaihtoehtoista, jonka kanssa voi nukkua, hän rinnastaa siis

piilolinssit ja tyttöystävän toisiinsa. Kun mainostekstissä luvataan, että *näiden piilolinssien kanssa voit nukkua*, postpositio *kanssa* on tässä yhteydessä eri tarkoituksessa, ilmaisemassa kahden sellaisen tekijän suhdetta, jotka eivät keskenään ole täysin rinnasteisia. Heimo Vesa tulkitsee sanan *kanssa* tarkoittavan samaa kuin adpositioilmaus *jonkin avulla*, joka ilmaisee välinettä. *Kanssa*-postpositiota käytetään tässä yhteydessä vaihtoehtona paikallissijaisille adverbiaaleille (*nukkua piilolinssit silmissä*). Myös seuraavassa esimerkissä on myös käytetty *kanssa*-postpositiota kaksitulkintaisessa merkityksessä:

- (121) [HV viinikaupassa lukemassa viinipullon etikettiä]
 ”SOVELTUU NAUTITTAVAKSI KANAN JA PORSAAN KANSSA”
 [HV ruokapöydässä porsaan ja kanan kanssa]

Tämän stripin kaksitulkintaisuus syntyy osin ellipsistä, jonka voisi välttää muodostamalla yhdyssanat *kanan-* ja *porsaanliha*. Lekseemillä *kana* voidaan tarkoittaa siis joko elävää tavallista kesyä kanalintua tai ruokasanastossa täysikasvuisen linnun, usein broilerin lihasta tehtyjä ruokalajeja. Vastaavasti *porsaalla* voidaan tarkoittaa (elävän) sian poikasta, tai kyseisen eläimen lihaa, esim. osana jonkin ruokalajin nimeä. Osin kaksitulkintaisuutta aiheuttaa myös postpositio *kanssa*, jonka voisi tässä yhteydessä korvata esimerkiksi sanalla *kerä*, jolloin kaksitulkintaisuus niin ikään poistuisi. Postpositiolla *kerä* on nimenomaan ruokasanastoon vakiintunut merkitys, jota näkee käytettävän ruokalistoissa, ilmaistaessa ruoan lisäkettä (KS). Osaltaan tulkintaan voi nähdä vaikuttavan myös metonymian, eli viinipullon kyljessä oleva kuvaus on metonyyminen – puhutaan porsaan tai kanan lihasta eikä elävästä porsaasta tai kanasta – eikä kirjaimellinen, kuten Heimo Vesa on tässä stripin kontekstissa tulkinut.

- (122) [Kadun pinnassa koko kadun mittainen halkeama]
 HV: ?
 HV: AHAA!
 Otsikko lehdessä: *Taisto Mäkyneen pyöräili Suomen halki*

Kielitoimiston sanakirja (KS: s.v. *halki*) antaa tässä stripissä avainsanana olevalle adverbille *halki* merkitykseksi ’jonkin menemistä pituus- tai tasosuunnassa kahtia, kahtena kappaleena, niin että johonkin syntyy tai jossakin on halkeama’, esim. *mennä halki*. Vaihtoehtoinen tulkinta tässä stripissä on, että *halki* on postposition asemassa tarkoittaen vastaavaa kuin postpositiot *kautta*, *poikki*, tai *läpi*, esim. *kaupungin halki*. Sana on taipumaton ja vertautuu *puhki*-rakenteeseen (esim. VIKS § 979) ja ilmaisee

tilaa. Tässä kontekstissa voidaan nähdä, että lause on muutosta ilmaiseva, jolloin *halki* on verbipartikkelin tapainen, samaan tapaan kuin lauseessa *Hän iski kaikki lasit rikki*. (VISK § 979.) On kuitenkin epätodennäköistä, että pyörällä voidaan polkea iso maa-alue *halki* eli *puhki* tai *rikki*, kuten tässä stripissä on kuvattu, joten stripin huipentuma on kielenulkoisen todellisuuden kannalta varsin yllättävä, mutta tulkinta jälleen mahdollistuu sarjakuvakontekstin avittamana.

6. LOPUKSI

Fingerporin kielellinen leikittely näyttää perustuvan monelta osin sellaisten teemojen ympärille, joita Leena Kytömäkikin (1986) artikkelissaan käsittelee. Monien striippien hauskuus perustuu universaalien kielellisen leikittelyn attraktiokeskuksien hyödyntämiseen. Näitä attraktiokeskuksia ovat siis mm. päihtymys, sukupuoliuus, alastomuus, ulostaminen ja kuolema. Fingerporia on kuvailtu eri yhteyksissä puujalkavitseillä ratsastavaksi huumorisarjakuvaksi. Tätä se onkin suurimmaksi osaksi, mutta Fingerpori on myös oivaltavaa ja nokkelaa suomen kielen monitulkintaisuuksien hyödyntämistä. Kielellä leikittely on Fingerporissa pääasiallisesti kuitenkin huvittamaan pyrkivää. Se pyrki tarjoamaan kielellisiä oivalluksia ajoittain erittäin monimutkaisinkin kielenkääntein. Suuri osa vitseistä on akanoita, eli huvittavuus perustuu väärinymmärrykseen tai -tulkintaan. Lukija saa tällöin nauraa vahingoniloisena. Lisäksi Fingerporin lukeminen vaatii lukijalta myös osittain laajaa yleissivistystä mm. historian ja kulttuurintuntemuksen saralta. Varsinaisesti ajankohtaisiin aiheisiin Fingerporissa ei kuitenkaan puututa.

Fingerporin vitseistä siis varsin suuri osa näyttää perustuvan kielelliselle leikittelylle. Kielellistä leikittelyä voi nähdä olevan yli 60 prosentissa stripeistä. Myös muunlaisia vitsejä esiintyy, esimerkiksi yhteiskunnallisesti tabuilla aiheilla leikitellään, muun muassa uskonnolla, kulttuurien välisillä eroilla, rotuerottelulla, vähemmistöryhmillä tai fasismilla vitsaillaan. Lisäksi mm. pedofiliaan ja itsensäpaljasteluun viittaavia vitsejä on löydettävissä Fingerporista. Tarkoitteiden samankaltaisuuksia hyödynnetään niitä keskenään huvittavalla tavalla rinnastamalla. Fingerporin sujuva ja ytimekäs kuvakieli itsessäänkin herättää huvittavuutta. Todelliset ”fingerporistit” bongailevat jatkuvasti Internetin keskustelupalstoilla pieniä huvittavia yksityiskohtia, mm. auton merkkejä tai muita symboleita ja merkkejä, jotka antavat lisäsävyjä Fingerporin maailmaan.

Kontekstin osuus on Fingerporien tulkinnassa oleellinen: sarjakuva mahdollistaa kielenulkoiselle todellisuudelle mahdottomatkin yhteenlankeamiset. Fingerpori osoittaa, että konteksti vaikuttaa konkreettisesti ilmausten merkitysten tulkitsemiseen. Keskeistä onkin, että kielessä on loputon määrä tapauksia, joita voi hyödyntää, jos jättää kielenulkoisen todellisuuden rajallisuuden huomioimatta. Fingerporissa odotusarvo on, että valta-osa vitseistä perustuu systemaattiseen ja produktiiviseen kielelliseen leikittelyyn ja Fingerporia säännöllisesti lukeva oppiikin löytämään stripeistä sen aineksen, joka on leikittelyn kohteena. Koska odotusarvona on, että stripeistä on löydettävissä kielellistä leikittelyä, lukija osaa sitä etsiä.

Kielellinen leikittely Fingerporissa ilmenee Olli Alhonkin mainitsemalla homonymiatapausten hyödyntämisellä. Pääosin homonymiatapaukset ilmenevät muotoryhmien välisenä. Täydellistä homonymiaa esiintyy huomattavasti vähemmän kuin muotoryhmien välistä homonymiaa. Sen sijaan polysemiatapauksia ilmenee runsaasti. Lisäksi Fingerporissa leikitellään paljon monisanaisten ilmausten monimerkityksisyydellä, idiomeilla, fraaseilla ja sananparsilla. Tällaiset ilmaisut tarjoavat runsaasti varioitavaa, koska kivettyneet monisanaiset ilmaisut on mahdollista purkaa osiksi ja hyödyntää osien kirjaimellista tulkintaa. Fingerporissa esiintyy myös jonkin verran esiintyy myös syntaktista monitulkintaisuutta. Syntaktisen monitulkintaisuuden hyödyntämisen keinoja kielellisessä leikittelyssä on varsin monipuolisesti, ja tätä seikkaa onkin hyödynnetty varsin erilaisin keinoin. Lisäksi yhdyssanat näyttävät olevan produktiivinen keino tuottaa huumoria: varsinkin determinatiiviset yhdysnominit, joiden merkitykset ovat kieliyhteisössä vakiintuneita ja sopimuksenvaraisia, ovat saaneet Fingerporissa uuden tulkintamahdollisuuden. Ellipsi eli lauseiden typistäminen esiintyy myös kautta linjan Fingerporissa ja toisaalta myös sanojen välisellä metonymialla on leikitelty paikoitellen. Myös muita leikittelykeinoja esiintyy, mutta monet näistä tapauksista ovat yksittäisiä, esimerkiksi joidenkin lyhenteiden käyttö toisessa merkityksessä tai ennestään tuttujen sanojen käsittäminen uudella tavalla suomen kielen johto-opin kannalta. Murteellisuuden hyödyntämistä on käytetty myös satunnaisesti.

Fingerporin voi nähdä leikkaavan läpi koko kansan syvät rivit, eikä mikään aihe ole sellainen, ettei sitä voisi Fingerporissa käsitellä. Tämä on luultavasti eräs suurimmista

syistä Fingerporin suureen suosioon. Fingerpori ei kumartele ketään. Päivittäisstrippi on vaikea sarjakuvan laji, sillä sen tarkoitus on pystyä päivästä ja vuodesta toiseen herättämään oivalluksia ja huumoria varsin suppeassa kontekstissa. Fingerpori on tässä suhteessa onnistunut, ja sen lähtökohta on riittävän laaja tarjoamaan variaatioita jatkossakin. Uskoakseni tämä tutkimus ei jää viimeiseksi Fingerpori-aiheiseksi tutkielmaksi, sillä Fingerpori tarjoaa lukuisia lähtökohtia tieteelliselle tarkastelulle. Fingerporia voidaankin nähdäkseni lukea mm. yhteiskunnallisista, kielitieteellisistä, kulttuurintutkimuksellisista, sosiaalisista, poliittisista ja historiallisista näkökulmasta käsin.

LÄHTEET

Aineslähteet

- JARLA, PERTTI 2008: *Fingerpori*. Arktinen Banaani, Helsinki.
 ----- 2009: *Fingerpori 2*. Arktinen Banaani, Helsinki.
 ----- 2010: *Fingerpori III*. Arktinen Banaani, Helsinki.
 ----- 2010: *Fingerpori. Heräämisopas*. Arktinen Banaani, Helsinki.
 PIKKU-FINGERPORI 1 = *Pikku-Fingerpori 1. Kähmintää ja kytköksiä*. 2008. Arktinen Banaani, Helsinki.
 PIKKU-FINGERPORI 2 = *Pikku-Fingerpori 2. Fingerpori rakentaa ja remontoi*. 2009. Arktinen Banaani, Helsinki.
 PIKKU-FINGERPORI 3 = *Pikkujoulu-Fingerpori 3. Kinkkuja ja kiusauksia*. 2009. Arktinen Banaani, Helsinki.
 PIKKU-FINGERPORI 4 = *Pikku-Fingerpori 4. Fingerpöriäinen*. 2010. Arktinen Banaani, Helsinki.

Kaikki Helsingin Sanomissa julkaistut Fingerpori-stripit ovat luettavissa osoitteessa:
 <<http://www.hs.fi/fingerpori/>>

Strippien järjestysnumerot, suorat osoitteet ja ensiesiintymispäiväykset:

1	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231648075	21.2.2007
2	http://www.hs.fi/fingerpori/1135243953038	3.3.2009
3	http://www.hs.fi/fingerpori/1135246080644	20.5.2009
4	http://www.hs.fi/fingerpori/1135246529029	6.6.2009
5	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231648267	6.4.2007
6	http://www.hs.fi/fingerpori/1135243224018	3.2.2009
7	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231648455	16.5.2007
8	http://www.hs.fi/fingerpori/1135239853354	1.10.2008
9	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231649081	3.9.2007
10	http://www.hs.fi/fingerpori/1135232211408	1.12.2007
11	http://www.hs.fi/fingerpori/1135235197873	2.4.2008
12	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231649069	27.8.2007
13	http://www.hs.fi/fingerpori/1135235972478	30.4.2008
14	http://www.hs.fi/fingerpori/1135238222078	31.7.2008
15	http://www.hs.fi/fingerpori/1135238358648	6.8.2008
16	http://www.hs.fi/fingerpori/1135240416694	23.10.2008
17	http://www.hs.fi/fingerpori/1135241146719	18.11.2008
18	http://www.hs.fi/fingerpori/1135242753975	16.1.2009
19	http://www.hs.fi/fingerpori/1135244158588	10.3.2009
20	http://www.hs.fi/fingerpori/1135244470450	21.3.2009
21	http://www.hs.fi/fingerpori/1135244895711	3.4.2009
22	http://www.hs.fi/fingerpori/1135245897907	13.5.2009
23	http://www.hs.fi/fingerpori/1135245918525	14.5.2009
24	http://www.hs.fi/fingerpori/1135233887266	7.2.2008
25	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231648483	1.6.2007
26	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231648489	5.6.2007
27	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231648515	20.6.2007

28	http://www.hs.fi/fingerpori/1135247368517	3.7.2009
29	http://www.hs.fi/fingerpori/1135247146391	24.6.2009
30	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231648171	15.3.2007
31	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231648173	16.3.2007
32	http://www.hs.fi/fingerpori/1135232485453	11.12.2007
33	http://www.hs.fi/fingerpori/1135232513099	12.12.2007
34	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231648447	11.5.2007
35	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231648697	17.7.2007
36	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231648916	27.7.2007
37	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231648929	30.7.2007
38	http://www.hs.fi/fingerpori/1135234056381	15.2.2008
39	http://www.hs.fi/fingerpori/1135235945444	29.4.2008
40	http://www.hs.fi/fingerpori/1135238560759	13.8.2008
41	http://www.hs.fi/fingerpori/1135238704903	18.8.2008
42	http://www.hs.fi/fingerpori/1135239800982	29.9.2008
43	http://www.hs.fi/fingerpori/1135241235672	20.11.2008
44	http://www.hs.fi/fingerpori/1135241334851	24.11.2008
45	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231648153	7.3.2007
46	http://www.hs.fi/fingerpori/1135244542693	24.3.2009
47	http://www.hs.fi/fingerpori/1135244831610	1.4.2009
48	http://www.hs.fi/fingerpori/1135232362972	6.12.2007
49	http://www.hs.fi/fingerpori/1135242263371	23.12.2008
50	http://www.hs.fi/fingerpori/1135246194090	25.5.2009
51	http://www.hs.fi/fingerpori/1135248193856	5.8.2009
52	http://www.hs.fi/fingerpori/1135239172164	5.9.2008
53	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231649193	31.10.2007
54	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231648396	30.4.2007
55	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231649057	20.8.2007
56	http://www.hs.fi/fingerpori/1135247478053	7.7.2009
57	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231649055	18.8.2007
58	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231649077	31.8.2007
59	http://www.hs.fi/fingerpori/1135242670545	13.1.2009
60	http://www.hs.fi/fingerpori/1135232082392	26.11.2007
61	http://www.hs.fi/fingerpori/1135246433002	3.6.2009
62	http://www.hs.fi/fingerpori/1135248166279	4.8.2009
63	http://www.hs.fi/fingerpori/1135244288883	14.3.2009
64	http://www.hs.fi/fingerpori/1135243927437	2.3.2009
65	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231648495	8.6.2007
66	http://www.hs.fi/fingerpori/1135243418457	11.2.2009
67	http://www.hs.fi/fingerpori/1135241491608	29.11.2008
68	http://www.hs.fi/fingerpori/1135241418890	27.11.2008
69	http://www.hs.fi/fingerpori/1135237628615	4.7.2008
70	http://www.hs.fi/fingerpori/1135236698126	28.5.2008
71	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231648574	2.7.2007
72	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231649020	8.8.2007
73	http://www.hs.fi/fingerpori/1135247175342	26.6.2009
74	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231648144	3.3.2007
75	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231648183	22.3.2007
76	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231648343	19.4.2007
77	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231649015	7.8.2007
78	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231649035	10.8.2007
79	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231649137	28.9.2007

80	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231649155	9.10.2007
81	http://www.hs.fi/fingerpori/1135233020118	5.1.2008
82	http://www.hs.fi/fingerpori/1135234848394	17.3.2008
83	http://www.hs.fi/fingerpori/1135237450298	27.6.2008
84	http://www.hs.fi/fingerpori/1135245711522	5.5.2009
85	http://www.hs.fi/fingerpori/1135243507183	14.2.2009
86	http://www.hs.fi/fingerpori/1135245706855	6.5.2009
87	http://www.hs.fi/fingerpori/1135246598245	9.6.2009
88	http://www.hs.fi/fingerpori/1135247443727	6.7.2009
89	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231649167	16.10.2007
90	http://www.hs.fi/fingerpori/1135243391126	10.2.2009
91	http://www.hs.fi/fingerpori/1135244626610	27.3.2009
92	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231649199	2.11.2007
93	http://www.hs.fi/fingerpori/1135234438778	1.3.2008
94	http://www.hs.fi/fingerpori/1135239511266	18.9.2008
95	http://www.hs.fi/fingerpori/1135246156306	23.5.2009
96	http://www.hs.fi/fingerpori/1135235818107	24.4.2008
97	http://www.hs.fi/fingerpori/1135247890104	24.7.2009
98	http://www.hs.fi/fingerpori/1135232875219	29.12.2007
99	http://www.hs.fi/fingerpori/1135242957754	23.1.2009
100	http://www.hs.fi/fingerpori/1135234388203	28.2.2008
101	http://www.hs.fi/fingerpori/1135236499914	21.5.2008
102	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231648400	2.5.2007
103	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231648261	3.4.2007
104	http://www.hs.fi/fingerpori/1135235039949	26.3.2008
105	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231648513	19.6.2007
106	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231648487	4.6.2007
107	http://www.hs.fi/fingerpori/1135233802684	5.2.2008
108	http://www.hs.fi/fingerpori/1135233155167	10.1.2008
109	http://www.hs.fi/fingerpori/1135237579042	2.7.2008
110	http://www.hs.fi/fingerpori/1135246879222	15.6.2009
111	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231648550	1.7.2007
112	http://www.hs.fi/fingerpori/1135242399909	31.12.2008
113	http://www.hs.fi/fingerpori/1135239942674	4.10.2008
114	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231648277	12.4.2007
115	http://www.hs.fi/fingerpori/1135243737578	23.2.2009
116	http://www.hs.fi/fingerpori/1135236824657	2.6.2008
117	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231649098	11.9.2007
118	http://www.hs.fi/fingerpori/1135240465597	24.10.2008
119	http://www.hs.fi/fingerpori/1135241592411	3.12.2008
120	http://www.hs.fi/fingerpori/1135231648469	24.5.2007
121	http://www.hs.fi/fingerpori/1135233442526	22.1.2008
122	http://www.hs.fi/fingerpori/1135242049779	15.12.2008

Muut lähteet

AARIKKA-STENROOS, LEENA 1995: *Vispiläkauppaa ja hintahaarukoita. Merkityssuhteet lehtimainosten sanaleikeissä*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos.

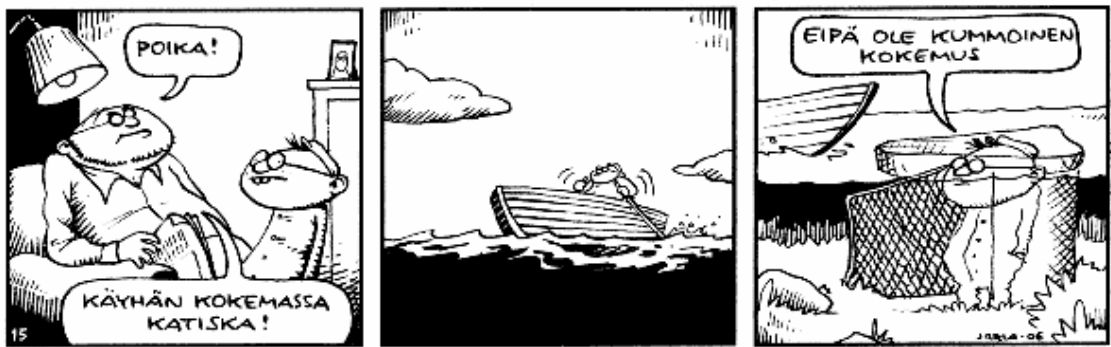
- AHLMAN, ERIK 1939: Homonymiat sanaleikin aineksina. *Vir.* XLII, s. 185–188.
- APU 12/2009: Olen kasvanut naurattamaan, s. 42–44.
- ARFFMAN, PÄIVI 2004: *Comics go underground. Underground-sarjakuva vastakulttuurina vuosien 1967-1974 Yhdysvalloissa*. Väitöskirja. Turun yliopisto, kulttuurihistorian laitos. K&h Turku.
- BERGER, ARTHUR ASA 1997: *Narratives in popular culture, media, and everyday life*. SAGE, London.
- BROWN, GILLIAN – YULE, GEORGE 1983: *Discourse analysis*. Cambridge. Ladattavissa: <http://www.ebook3000.com/Discourse-Analysis-by-Gillian-Brown--George-Yule_24010.html> [Luettu 16.2.2010.]
- COLORIA; PUNAINEN = <<http://www.coloria.net/varit/punainen.htm>> [Viitattu 3.3.2010.]
- COLORIA; VIHREÄ = <<http://www.coloria.net/varit/vihrea.htm>> [Viitattu 3.3.2010.]
- ESS = *Etelä-Suomen Sanomat*
- ESS: 30.12.2009: Katti lähtee, elämä jatkuu Fingerporissa, s. 18.
- HAIKARAINEN, MERI 2004: *Kielimuodot Tarmo Koiviston sarjakuvassa Mämmilä*. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopiston kielten laitos.
- HAKULINEN, AULI – OJANEN, JUSSI 1976: *Kielitieteen ja fonetiikan termistöä*. SKST 324. SKS, Helsinki.
- HERKMAN, JUHA 1998: *Sarjakuvan kieli ja mieli*. Vastapaino, Tampere.
- HS = *Helsingin Sanomat*
- HS 12.4.2008: Fingerporillinen piirroskomiikkaa. Olli Alhon arvio *Fingerpori 1* -albumista. [Online.] <<http://www.hs.fi/kirjat/artikkeli/Fingerporillinen+piirroskomiikkaa/HS20080412SI1KU05c1p>> [Viitattu 3.3.2010.]
- HS 20.1.2009: Bjarne Kallis: Vihreiden lehti lyö juutalaisia hakaristillä. HS 20.1.2009. [Online.] <<http://www.hs.fi/kulttuuri/artikkeli/Bjarne+Kallis+Vihreiden+lehti+ly%C3%B6+juutalaisia+hakaristill%C3%A4/1135242884456>> [Viitattu 3.3.2009.]
- HS 18.10.2009: Mikä naurattaa? Sunnuntai D7.
- HÄMEEN SANOMAT 25.2.2009: Pertti Jarlaa muistutellaan viimeisestä tuomiosta, s. 16.
- HÄNNINEN, HARTO & KEMPPINEN PETRI 1994: *Lähtöruutu sarjakuvaan*. Yleisradio, Helsinki.
- KNUUTTILA, SEPPO 1982: Kaskut ja vitsit. Teoksessa: JÄRVINEN, IRMA-RIITTA – KNUUTTILA, SEPPO (toim.): *Kertomusperinne. Kirjoituksia proosaperinteen lajeista ja tutkimuksesta*. Tietolipas 90. SKS, s. 106–125.
- IMAGE 4/2009: Nörtti, s. 60.
- INGE, THOMAS 1979 < HERKMAN, JUHA 1998: ”The Comics as Culture. Introduction”. *Journal of Popular Culture*, 12 (1979): 4 (Spring), 630–639.
- KARLSSON, FRED 1985: *Computational morphosyntax* (Karlsson 1985: 125), ---- 1994: *Yleinen kielitiede*. Yliopistopaino, Helsinki.
- KESKIPOHJANMAA 14.11.2008: Kumma kaupunki. Pore-liite, s. 4
- KESKISUOMALAINEN 14.2.2009: Hän on Rivo-Riitan isäukko. *Kulttuuri*, s. 26.
- KIELIKELLO = Kielenhuollon tiedotuslehti. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki.
- KIIRA, PENTTI H. 2000: Huumesanasto. [Online.] Saatavana: <<http://www.finems1.pp.fi/images/huumesanasto.pdf>> [Viitattu 1.4.2010.]
- KIRJAKAUPPALIITTO = Kirjakauppaliiton Mitä Suomi lukee -lista; Helmikuu 2009. [Online.] <<http://www.kirjakauppaliitto.fi/?doc=193>> [Viitattu 21.10.2009.]

- KIRKKO JA KAUPUNKI 4.12.2007: Voi pyhä paahtoleipä! [Online.] Saatavana:
<<http://www.kirkkojakaupunki.fi/arkisto/kulttuuri-ja-media/6819/>>
[Viitattu 3.3.2010.]
- KOUVOLAN SANOMAT 19.11.2009: Ensin tulee juttu sitten vasta hahmo, s.12.
- KNUUTTILA, SEPPO 1982: *Kertomusperinne. Kirjoituksia proosaperinteen lajeista ja tutkimuksesta*. Toim. JÄRVINEN, IRMA-RIITTA; KNUUTTILA, SEPPO.
Tietolipas 90. SKS, Pieksämäki.
- KS = Kielitoimiston sanakirja 2.0. [Online.] <<http://kirjasto.utu.fi>> > Nelliportaali
Sanakirjat > MOT sanakirjasto > MOT Kielitoimiston sanakirja 2.0.
[Viitattu 3.3.2010.] Saatavissa:
<<http://ezproxy.utu.fi:2054/mot/turkuyo/netmot.exe>>
- KUUSAMO, ALTTI 1990: *Kuvien edessä : esseitä kuvan semiotiikasta*. Gaudeamus,
Helsinki.
- KYTÖMÄKI, LEENA 1986: Kielen lipsahduksia: kielellisen leikkittelyn anatomiaa.
Sananjalka 28. Suomen Kielen Seuran vuosikirja. Turku, s. 47–73.
- LAALO, KLAUS 1989: Homonymiasta ja polysemiasta. *Vir.* 93, s. 220–235.
----- 1990: *Säkeistä patoihin. Suomen kielen monitulkintaiset sananmuodot*.
SKS. Helsinki.
- LARJAVAARA, MATTI 2007: *Pragmasemantiikka*. SKST 1077. Helsinki.
- LEINO, PENTTI 1993: Suomen kielen kognitiivista kielioppia, osa 1. *Polysemia – kielen moniselitteisyys*. *Kieli* 7. Helsingin yliopiston suomen kielen laitos,
Helsinki.
- MANNINEN, PEKKA A. 1995: *Vastarinnan välineistö. Sarjakuvaharrastuksen merkityksiä*. Väitöskirja. Tampereen yliopiston kasvatustieteellinen tiedekunta. Tampere University Press, Tampere.
- MCCLOUD, SCOTT 1994: *Sarjakuva – näkymätön taide*. The Good Fellows ky, Helsinki.
- MILNER G. B. 1972: *Homo Ridens. Towards a Semiotic Theory of Humour and Laughter*. *Semiotica* V, The Hague.
- MOT ENGLANTI 4.8 = Mot Englanti 4.8. englanti-suomi-sanakirja [Online.]
<<http://kirjasto.utu.fi>> > Nelliportaali
Sanakirjat > MOT sanakirjasto > Mot Englanti 4.8. Saatavissa:
<<http://ezproxy.utu.fi:2054/mot/turkuyo/netmot.exe>>. [Viitattu 4.3.2010.]
- NENONEN, MARJA 2002: *Idiomit ja leksikko – lausekeidiomien syntaktisia, semanttisia ja morfologisia piirteitä suomen kielessä*. Joensuun yliopiston humanistisia julkaisuja N:o 29. Joensuun yliopisto, Joensuu. [Online.]
Saatavana: <<http://cc.joensuu.fi/linguistics/mnenonen/Nenonen.pdf>>
[Viitattu 3.3.2010.]
- NK = KARI, ERKKI 1993: *Naulan kantaan. Nykysuomen idiomisanakirja*. Otava,
Helsinki.
- PENTTILÄ, AARNI 1961: Sanaleikeistä. Kalevalaseuran vuosikirja 41. SKS, s. 91–98.
----- 1966: Lisää sanaleikeistä. Kalevalaseuran vuosikirja 46. SKS, s. 207–213.
- PS = *Suomen kielen perussanakirja*. Kolmas osa. 1994. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki.
- PUNTTILA, MATTI 2004: Sananparsien uuskäyttöä. *Kielikello* 2/2004. [Online.]
<<http://www.nelliportaali.fi>> > Lehtivalinta > Kielikello. Saatavana:
<<http://ezproxy.utu.fi:3777/index.php?mid=2&pid=13&aid=1508>>
[Viitattu 24.3.2010.]
- RAAMATTU: I Mooseksen kirja 38, 8–9.
- RAHTU, TOINI 2004: Saako olla ironiaa? *Kielikello* 2/2004. [Online.]
<<http://www.nelliportaali.fi>> > Lehtivalinta > Kielikello. Saatavana:
<<http://ezproxy.utu.fi:3777/index.php?mid=2&pid=13&aid=1501>>
[Viitattu 10.3.2010.]

- RÄIKKÄLÄ, ANNELI 1992: Panna ei ole pannassa. Kielikello 2/1992. [Online.]
<<http://www.nelliportaali.fi>> > Lehtivalinta > Kielikello. Saatavana:
<<http://ezproxy.utu.fi:3777/index.php?mid=2&pid=13&aid=845>>
[Viitattu 3.3.2010.]
- RÄISÄNEN, ALPO 1990: Yhdyssanojen merkitysoppia. Kielikello 4/1990. [Online.]
<<http://www.nelliportaali.fi>> > Lehtivalinta > Kielikello. Saatavana:
<<http://ezproxy.utu.fi:3777/index.php?mid=2&pid=13&aid=825>>
[Viitattu: 24.3.2010.]
- RÖRICH, LUTZ 1977 < KNUUTTILA, SEPPO 1982: *Der Witz: Figuren, Formen, Funktionen*. Tübingen.
- SAUKKONEN PAULI; HAIPUS, MARJATTA; NIEMIKORPI, ANTERO; SULKALA, HELENA
1979: *Suomen kielen taajuussanasto*. WSOY, Porvoo.
- SARJAINFO = Suomen sarjakuvaseura ry:n jäsenlehti, Helsinki.
- SARJAINFO 1/2007: *Herra Koipeliini* -albumin arvostelu. Arvostelut, s. 36.
- SARJAINFO 4/2009: Rasismia, pedofiliaa ja jumalanpilkkaa: Sarjakuvakohujen lyhyt historia, s. 14.
- SARJAKUVA-FINLANDIA = Sarjakuva-Finlandia-tunnustuspalkinnon viralliset kotisivut.
[Online.] Saatavana: <<http://www.sarjakuvafinlandia.fi/>> [Viitattu 2.11.2009.]
- SELÉN KARI & PYLKKÄNEN ALI 2004: *Sarkatakkien armeija. Suojeluskunnat ja suojeluskuntalaiset 1918–1944*. WSOY, Helsinki.
- SEPPÄLÄ, PIIA 2005: *Kaviaaria ei jätetä! Kielellisen leikittelyn keinot Alivaltiosihteerin "loppuheitoissa"*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos.
- SK = *Suomen Kuvalehti*.
- SKS = Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Helsinki.
- SKST = Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia. Helsinki.
- SSS = *Salon Seudun Sanomat*
- SSS 13.2.2009: Ystävällinen provokaattori, s. 16.
- SSSKS = *Se siitä – Suomen kielen seksisanakirja*. Toim. JUSSILA, RAIMO; LÄNSIMÄKI MAIJA 1994. WSOY, Porvoo – Helsinki – Juva.
- VILENIUS, MAJASTIINA 2005: *Se veti herneen nenään ja perseet olalle. Vetää-verbin polysemiaa slangin idiomeissa*. Kandidaatintyö. Turun yliopisto, suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos.
- VIR. = Virittäjä. Kotikielen seuran aikakauslehti. Helsinki.
- VIRTANEN, VEIKKO 2001: *Monta reikärautaa tullessa. Kielellinen leikittely Jerry Cottonin juonitiivistelmissä*. Pro gradu -tutkielma. Turun yliopiston suomalaisen ja yleisen kielitieteen laitos.
- VISK = *Ison suomen kieliopin verkkoversio*. HAKULINEN, AULI; VILKUNA, MARIA; KORHONEN, RIITTA; KOIVISTO, VESA; HEINONEN, TARJA RIITTA; ALHO, IRJA 2004. SKST 950. Helsinki. [Online.]
<<http://kaino.kotus.fi/visk/etusivu.php>> [Viitattu 3.3.2010.]
- WAUGH, CAULTON 1947 < HERKMAN, JUHA 1998: *The Comics*. MacMillan, New York.
- WIKIPEDIA = Wikipedia. Vapaa tietosanakirja. [Online]:
<<http://fi.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Etusivu>> [Viitattu 3.3.2010.]
- WITEK, JOSEPH 1989: *Comic books as history*. Jackson: University Press of Mississippi, cop. 1989.
- YLIKULJU, MARJA 2004: Helppoja ja vaikeita yhdyssanoja. Kielikello 1/2004. [Online.]
<<http://www.nelliportaali.fi>> > Lehtivalinta > Kielikello. Saatavana:
<<http://ezproxy.utu.fi:3777/index.php?mid=2&pid=13&aid=1477>>
[Viitattu 24.3.2010.]

LIITE: Esimerkkejä Fingerpori-stripeistä (20 kpl)

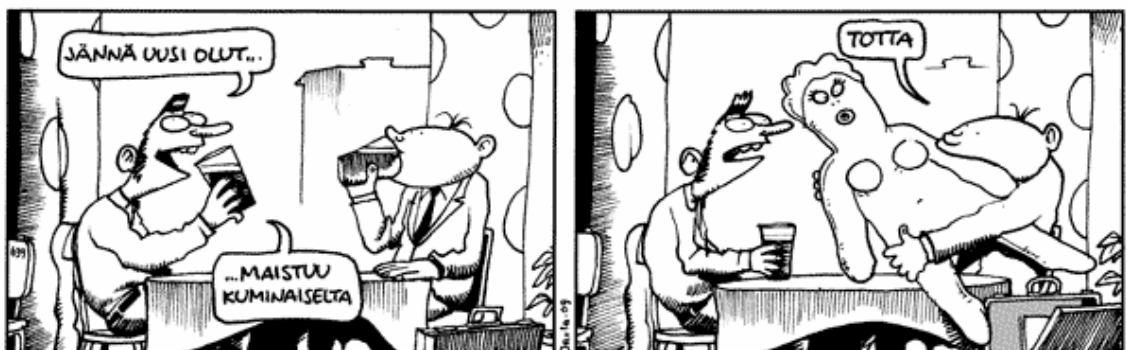
Esimerkkistriippi 1

Esimerkkistriippi 5

Esimerkkistriippi 8

Esimerkkistriippi 9

Esimerkkistriippi 28

Esimerkkistriippi 32

Esimerkkistriippi 36

Esimerkkistriippi 46

Esimerkkistriippi 48

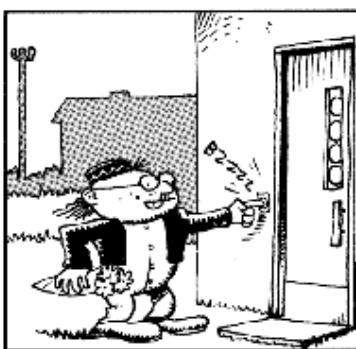
Esimerkkistriippi 68

Esimerkkistriippi 73

Esimerkkistriippi 74

Esimerkkistriippi 79

Esimerkkistriippi 97

Esimerkkistriippi 98

Esimerkkistriippi 104

Ina Vesa: Missäs Pekka on kuhnannut - keskellä työpäivää?

Pek'ka: Tuollahan minä, tautotuovassa!

Pekka: Pätjän nakkia haukkasin

Esimerkkistriippi 107

HRA KUNNANJOHTAJA, TULIN SUUNNITTELEMAAN VAALIMAINOSTANNE

TEIN JUURI JULISTEEN KARJAAAN KUNNAN TOIMIHENKILÖILLE

Esimerkkistriippi 113

KEMIKAALITEHTAALLA ON SYTTYNYT UHKAAVA TULIPALO

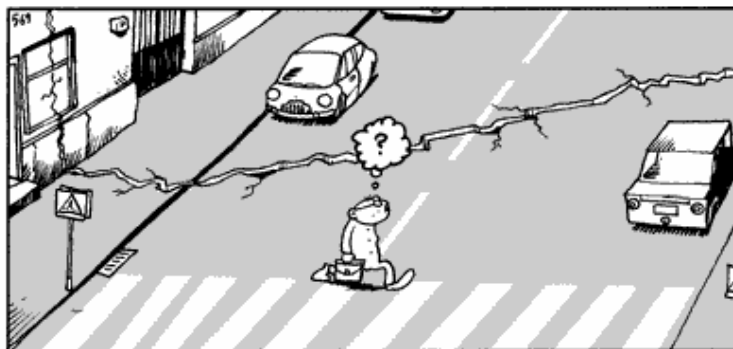

LÄHEISET TOIMISTORAKENNUKSET ON RIPEÄSTI EVAKUOITU

ENTÄ ME IHMISET?!

Esimerkkistriippi 115

Esimerkkistriippi 122